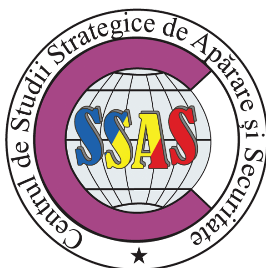
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3 [76]/2020

Revistă ştiinţifică trimestrială,
cu acces liber şi prestigiu recunoscut de CNATDCU,
indexată în baze de date internaţionale (BDI):
CEEOL, EBSCO, ProQuest,WorldCat, ROAD

EDITURA UNIVERSITĂŢII NAŢIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREŞTI

ADRESĂ

Şos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49;
Fax: (021) 319.57.80
Website: htpps://cssas.unap.ro
E-mail: impactstrategic@unap.ro

ISSN 1582-6511; ISSN 1842-810X (on-line); ISSN-L 1582-6511

CUPRINS

DIALOG STRATEGIC

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția a treia din anul 2020, cu numărul 3 (vol. 76) include cinci articole, elaborate atât de către autori români, cât și străini, la care se adaugă rubrica *Dialog strategic*, cu trei interviuri, acordate de către șefii statelor majore ale categoriilor de forțe.

În cadrul primei rubrici, ***Actualitatea politico-militară***, domnul Daniel Șoimaru realizează o cercetare în care abordează aspecte ale strategiilor de securitate și *politică externă ale Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu*, analizând, totodată, caracteristicile *parteneriatului strategic dintre SUA și Israel*, precum și importanța acestuia pentru stabilitatea dinamicilor de securitate din această regiune.

În rubrica ***Securitate și strategie militară*** descoperiți lucrarea domnului col. (r) CS III dr. Crăișor-Constantin Ioniță, *Adaptarea capabilităților specifice războiului de tip „mozaic" la dezvoltările tehnologice nou apărute*, reprezentând o continuare a studiului întreprins de autor în ediția precedentă a revistei; articolul prezintă dezvoltările realizate până în prezent de Forțele Armate americane, în vederea transpunerii în practică a războiului de tip „mozaic", prin folosirea marilor inovații în robotică, inteligență artificială, nanotehnologie și sisteme fără pilot.

Cea de-a treia rubrică, ***Geopolitici și geostrategii: tendințe și perspective***, propune spre lectură alte două materiale. Primul, intitulat *Războaiele pentru apă – expresia practică a conflictelor de mediu. Hidropolitica în Asia Centrală*, aparținând domnului Cristian Istrate, vizează demonstrarea faptului că războiul pentru apă poate fi o certitudine a viitorului numai atunci când acest tip de resurse va deveni un vector de proiectare a puterii, dar și evidențierea faptului că un conflict armat izbucnit din asemenea rațiuni nu poate compensa costurile pe care le-ar implica o astfel de acțiune.

Al doilea articol din cadrul acestei rubrici, *Perspectivă asupra diplomației culturale turce în Ungaria: simbolistica patrimoniului otoman*, subliniază importanța trecutului otoman și a restaurării monumentelor imperiale, autorul, Jordan Petröcsz, dorind să evidențieze elementele de politică culturală și arhitecturală turce pe teritoriul ungar.

În această ediție am inclus și rubrica ***Societatea informațională***, cu un articol scris de domnul lt. Costinel Nicolae Mareși, intitulat *Informația în spațiul cibernetic – actualitate și provocări*. Acesta descrie modul în care informația diseminată în mediul virtual poate deveni „coruptă" în mod intenționat, prin intermediul atacurilor cibernetice.

În continuare, pentru secțiunea ***Dialog strategic***, am avut privilegiul de a-i intervieva pe șefii celor trei categorii de forțe. Astfel, domnul general-maior dr. Viorel Pană, șeful Statului Major al Forțelor Aeriene, domnul general-maior Iulian Berdilă, Șeful Statului Major al Forțelor Terestre și domnul contraamiral Mihai Panait, Șeful Statului Major al Forțelor

Navale, ne-au prezentat perspectiva domniilor lor cu privire la activitatea categoriilor de forțe în contextul pandemiei de COVID-19.

Totodată, dorim să vă aducem la cunoștință că, având în vedere actualul context pandemic, *Conferința Strategii XXI* cu tema *Complexitatea și dinamismul mediului de securitate*, se va desfăşura online, în perioada 5-6 noiembrie 2020. Pentru detalii, puteți accesa pagina https://www.strategii21.ro/index.php/en/conferences-strategies-xxi/the-centre-for-defence-and-security-strategic-studies-conference. Volumul Conferinței va fi publicat online la începutul lunii decembrie și va fi indexat în bazele de date internaționale Pro Quest și CEEOL.

Pentru cei care descoperă pentru prima dată *Impact strategic*, publicația, realizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate și editată cu sprijinul Editurii Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", este revistă ştiinţifică cu prestigiu recunoscut din domeniul ştiinţe militare, informaţii şi ordine publică, conform Consiliului Naţional de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicaţia apare de douăzeci de ani în limba română şi de cincisprezece ani în limba engleză şi abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii şi acţiuni NATO şi UE, problematica păcii şi a războiului viitorului, societatea informaţională, elemente şi aspecte privind comunitatea de informaţii. Cititorii găsesc în paginile publicaţiei analize, sinteze şi evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acţiunilor pe plan naţional, regional şi global.

În ceea ce priveşte vizibilitatea pe plan internaţional – obiectiv primordial al publicaţiei –, recunoaşterea calităţii ştiinţifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaţionale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA), la acestea adăugându-se, recent, WorldCat și ROAD ISSN, dar şi prin prezenţa în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituţii prestigioase de peste hotare, precum NATO şi ale unor universităţi cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipăreşte în două ediţii distincte, în limba română şi în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituţii din sfera securităţii şi apărării, în mediul ştiinţific şi în cel academic din ţară şi din străinătate – în Europa, Asia și America.

În încheiere, îi încurajăm pe cei interesaţi să publice în paginile revistei să prospecteze şi să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate şi, totodată, lansăm invitaţia către studenţii, masteranzii şi doctoranzii interesaţi să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm, indexat în baza de date internaționale CEEOL, Google scholar și ROAD ISSN.

Redactor-şef, colonel dr. Florian CÎRCIUMARU
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

POLITICA EXTERNĂ A SUA ÎN ORIENTUL MIJLOCIU. EVOLUȚIA PARTENERIATULUI STRATEGIC CU ISRAEL

Daniel ȘOIMARU*

Contextul acestei cercetări este reprezentat de importanța complexului regional de securitate din Orientul Mijlociu în cadrul relațiilor internaționale. Astfel, articolul abordează aspecte ale strategiilor de securitate și politică externă ale Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu, în perioada 2016-2020. Prin intermediul acestui studiu, dorim să evidențiem principalele concepte care au reprezentat fundamentele politicii externe americane, implementate de către administrația Trump în Orientul Mijlociu. Mai mult decât atât, ne propunem să analizăm caracteristicile parteneriatului strategic dintre SUA și statul Israel, precum și importanța acestuia pentru stabilitatea dinamicilor de securitate din această regiune. Din punct de vedere metodologic, am utilizat analiza de documente oficiale, discursuri, precum și consultarea unor cărți și articole de specialitate care tratează acest subiect.

Cuvinte-cheie: *Statele Unite ale Americii; Israel; Orientul Mijlociu; politică externă; securitate; strategie.*

Introducere

Contextul acestei cercetări este reprezentat de evoluția complexului regional de securitate din Orientul Mijlociu și impactul pe care aceasta îl are asupra dinamicilor de securitate ale sistemului internațional. Având în vedere faptul că Statele Unite ale

*** Daniel ȘOIMARU este masterand în domeniul leadership și comunicare în organizații internaționale, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca. E-mail: dani.soimaru@gmail.com***

Americii reprezintă unul dintre cei mai influenți actori statali din această regiune, este necesar să înțelegem strategiile de securitate și politică extenă asumate de către decindenții politici americani pentru a analiza implicațiile geopolitice pe care acestea le au asupra Orientului Mijlociu.

De asemenea, este important să precizăm că, în prezent, principalul aliat al Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu este statul Israel, datorită faptului că ambii actori statali împărtășesc aceeași viziune cu privire la modul în care ar trebui să funcționeze complexul regional de securitate din Orientul Mijlociu. Totuși, analizând evoluția relațiilor bilaterale dintre cele două state, se poate observa că au existat două etape importante în cadrul acestui proces, determinând tranziția de la statutul de prietenie la cel de alianță.

Astfel, deși Statele Unite ale Americii au susținut în mod activ fondarea statului evreiesc modern, datorită valorilor și principiilor comune pe care cele două societăți le împărtășesc, decidenții politici și militarii americani au început să acorde un statut privilegiat Israelului, începând cu perioada anilor 1960. Ca urmare a implicațiilor geopolitice generate de Războiul de Șase Zile, Statele Unite ale Americii și-au schimbat strategia politicii externe în Orientul Mijlociu și au ales Israelul ca principal partener strategic în această regiune, pentru materializarea obiectivelor sale de securitate. Mai mult decât atât, ascensiunea președintelui Donald Trump a determinat consolidarea parteneriatului strategic dintre cei doi actori și reconfigurarea dinamicilor de securitate din Orientul Mijlociu, din perspectiva intereselor de securitate ale statului Israel.

Prin intermediul acestei lucrări, dorim să evidențiem principalele obiective ale administrației prezidențiale americane, condusă de către Donald Trump în Orientul Mijlociu, dar și să analizăm modul în care parteneriatul strategic dintre Statele Unite ale Americii și statul Israel a influențat dinamicile de securitate din această regiune.

În conformitate cu informațiile prezentate, întrebarea de cercetare care a permis materializarea acestui studiu este: *Cum au influențat strategiile de politică externă implementate de către decidenții politici americani complexul regional de securitate din Orientul Mijlociu, în perioada 2016-2020?* Metodologia de cercetare se bazează pe o abordare sistematică cu o dublă dimensiune, cea a narațiunii isorice, din perspectiva motivațiilor care au determinat SUA să se implice din punct de vedere politic, economic și militar în această regiune, precum și analiza strategiilor de securitate și politică externă implementate de către decidenții politici americani, în perioada analizată. Prin urmare, elementele esențiale utilizate în acest scop sunt reprezentate de analiza de documente oficiale, discursuri, dar și consultarea cărților și articolelor de specialitate care tratează acest subiect. De asemenea, în cadrul lucrării este prezentat un studiu de caz care are ca obiectiv evidențierea evoluției parteneriatului strategic dintre Statele Unite ale Americii și statul Israel, în perioada 2016-2020.

1. Considerații generale privind politica externă a Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu

Din punctul de vedere al dinamicilor de securitate, Orientul Mijlociu are un caracter unic, fiind încadrat de o stare structurală de insecuritate, fapt ce i-a determinat pe specialiștii în relații internaționale să afirme că această regiune reprezintă un „vulcan din punct de vedere geopolitic (...) ale cărei neîntrerupte erupții (...) destabilizează regiunea (...) și-l transformă în cel mai virulent focar de războaie religioase civile și/sau interstatale și teroriste”[1]. În cadrul acestui complex regional de securitate, Statele Unite ale Americii beneficiază de un statut privilegiat, iar acțiunile sale influențează distribuția de putere din Orientul Mijlociu.

Analizând strategiile de politică externă adoptate de Statele Unite ale Americii în Orientul Mijlociu, de la sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial până în prezent, se poate observa faptul că guvernul american a părut adesea incapabil să-și materializeze obiectivele de securitate asociate cu această regiune[2]. Diplomația americană în această regiune nu a avut un caracter consecvent, din cauza faptului că administrațiile prezindețiale care au condus guvernul american în acest interval de timp au avut viziuni geopolitice diferite asupra Orientului Mijlociu.

Pentru o înțelegere mai bună a evoluției politicii externe a Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu, trebuie să precizăm anumite aspecte istorice. Așadar, au existat mai multe etape privind implicarea Statelor Unite ale Americii în această regiune, fiecare dintre ele având un impact semnificativ asupra evoluției climatului de securitate din Orientul Mijlociu.

Prima etapă este caracteristică perioadei de timp cuprinse între 1947 și 1967 și a avut ca principal obiectiv creșterea influenței Statelor Unite în această regiune, în detrimentul puterii sovietice. În acest sens, decidenții politici americani au inițiat un număr remarcabil de tratative diplomatice în conflictul arabo-israelian, care aveau ca principal obiectiv transformarea Statelor Unite ale Americii în principalul actor mediator din această regiune. Mai mult decât atât, Statele Unite ale Americii au reușit să-și materializeze interesele de securitate prin sprijinirea formării alianței politico-militare regionale, alcătuită din Turcia, Israel și Iran.

A doua etapă este cuprinsă între 1967 și 1979 și a reprezentat o perioadă tensionată, fiind caracterizată de escaladarea tensiunilor regionale: Războiul de Șase Zile (1967), Războiul civil din Iordania (1970), Revoluția din Iran (1978-1979), precum și Războiul de Yom Kipur (1973), care au condus la reconfigurarea strategiilor de politică externă și securitate implementate de către decidenții politici

[1] Pascal Lamy, Nicole Gnesotto, Jean Michel Baer, „Where is the world going?”, Niculescu Publishing House, București, 2018, p. 105.

[2] William Quandt, „American and the Middle East: A Fifty-Year Overview”, în *Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside Powers*, 2004, pp. 59-75.

americani în Orientul Mijlociu. În acest sens, începând cu această perioadă, Israelul a devenit principalul aliat al Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu, decidenții politici americani oferind sume mari de bani și armament militar acestui stat. Mai mult decât atât, având în vedere particularitățile Crizei petroliere din anul 1973, generată de atitudinea Statelor Unite ale Americii în raport cu Războiul de Yom Kipur, dar și de atitudinea Iranului postrevoluționar, diplomații americani au încercat să faciliteze îmbunătățirea relațiilor diplomatice cu statele arabe.

A treia etapă, cuprinsă între 1979 și 1990, a fost marcată de creșterea rolului politic și militar al Statelor Unite ale Americii în această regiune, în principal datorită implementării doctrinei Reagan, care a determinat scăderea influenței sovietice în Orientul Mijlociu. Astfel, administrațiile prezidențiale americane au reușit să intensifice procesul de pace arabo-israelian, prin semnarea Tratatului de pace dintre Israel și Egipt (1979). De asemenea, Statele Unite ale Americii s-au implicat activ în invazia Libanului de către Israel (1982), atât militar, cât și diplomatic, reușind să-i constrângă pe actorii implicați în conflict să sisteze operațiunile de război. Un alt eveniment important desfășurat în acest interval de timp a constat în declanșarea războiului dintre Irak și Iran (1980-1988), în cadrul căruia decindeții politici americani au susținut inițial armata irakiană, au contribuit semnificativ la semnarea acordului de pace dintre actorii implicați în conflict.[3] Mai mult decât atât, în perioada invaziei sovietice din Afganistan (1979-1989), americanii au oferit suport mujahedinilor, iar acest război s-a dovedit a fi una dintre principalele cauze care au determinat disoluția URSS-ului. Cu toate acestea, după cum se va putea observa ulterior, Statele Unite ale Americii nu au conștientizat efectul de domino pe care l-au stimulat prin promovorea unei astfel de abordări, iar consecințele sunt resimțite și astăzi.

A patra etapă s-a desfășurat de la sfârșitul Războiului Rece până la atentatele din septembrie 2001, reprezentând o perioadă în care decindeții americani au încercat să stabilizeze regiunea prin implementarea unor mecanisme politice (negocieri de pace) și militare (intervenții militare). Totuși, tendințele hegemonice ale unor actori regionali precum Irakul, care a generat declanșarea Primului Război din Golf (1990-1991), dar și acțiunile Iranului de destabilizare a regiunii prin intermediul grupărilor sale proxy (Hezbollah, Hamas), au reprezentat impedimente majore în vederea materializării unei *Pax Americana* în regiune. Mai mult decât atât, declanșarea celei de-a doua Intifada (2000) a evidențiat dificultatea soluționării conflictului israeliano-palestinian și eșecul medierii americane. De asemenea, după sfârșitul Războiului din Afganistan și, implicit, prăbușirea URSS-ului, Statele Unite au fost percepute de către anumite organizații teroriste (ex: Al Qaeda), ca fiind principalul dușman, din cauza faptului că prezența acestora în regiune era

[3] *Ibidem.*

asociată cu manifestarea unor interese imperialiste. Totuși, atentatele teroriste din anul 2001, au determinat o repoziționare a decidenților politici și militari americani privind strategiile de securitate și politică externă care trebuiau implementate pentru materializarea obiectivelor politice și economice ale Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu.

În cadrul celei de a cincea etape, care a început cu anul 2001 și continuă și în prezent, decidenții politici americani au determinat angajarea totală a Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu. În acest sens, din perspectiva politică, americanii au încercat să implementeze parteneriate strategice cu principalii actori statali din regiune, pentru a obține avantaje economice, dar și legitimitatea de a interveni militar în această regiune. În conformitate cu aceste considerente, această perioadă este caracterizată de intervențiile militare ale Statelor Unite ale Americii în Afganistan (început în 2001), Irak (2003), precum și conducerea coaliției internaționale în lupta împotriva grupării Stat Islamic. De asemenea, prin intermediul abordării politice, se poate observa faptul că Statele Unite ale Americii au avut un rol important în intensificarea procesului de soluționare a conflictului israeliano-palestinian, dar au promovat cu succes și o politică de izolare a Iranului. Mai mult decât atât, decindenții politici americani au reușit, prin intermediul relației speciale cu statele arabe din proximitatea Golfului Persic, să-și materializeze interesele economice din această regiune. Cu toate acestea, spre deosebire de perioada anterioară, Statele Unite ale Americii se confruntă cu creșterea influenței altor actori statali în această regiune (ex.: Federația Rusă, China, Uniunea Europeană), iar interesele acestora se află în coeziune.

Așadar, se poate observa faptul că interesele Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu au rămas stabile de-a lungul timpului, în pofida schimbărilor structurale semnificative apărute la nivel global și local. Astfel, în prezent, decidenții politici americani sunt nevoiți să găsească soluții optime pentru a permite Statelor Unite ale Americii să controleze accesul la resursele de petrol din Orientul Mijlociu, să materializeze parteneriate strategice cu diferiți actori statali, să-și asume rolul de mediatori în cadrul conflictelor existente din această regiune și să combată fenomenul terorist.[4] Prin urmare, administrația prezidențială americană, condusă de către Donald Trump, și-a asumat îndeplinirea acestor deziderate prin intermediul implementării reconfigurării strategiilor de securitate și politică externă în Orientul Mijlociu. Încă de la începutul mandatului său de președinte, Trump a nominalizat direcțiile de acțiune ale administrației sale în Orientul Mijlociu: distrugerea grupării Stat Islamic, îmbunătățirea parteneriatului strategic cu Israelul și denunțarea Acordului Iranian.[5]

---

[4] Marc Lynch, „Belligerent Minimalism: The Trump Administration and the Middle East", în *Washington Quarterly*, 2016, pp. 127-144.

[5] Dave van Zoonen, „Trump's Foreign Policy in the Middle East: Four Key Issues", în *Middle East Research Institute*, vol. 3, nr. 18, pp. 1-3.

2. Evoluția parteneriatului strategic dintre SUA și Israel, în perioada 2016-2019

Relația dintre cei doi aliați a variat de-a lungul timpului, în funcție de gradul de compatibilitate dintre viziunile politice ale decidenților politici americani și cei evrei. Astfel, administrațiile prezidențiale americane conduse de către reprezentanți ai Partidului Democrat au încercat să promoveze o politică conciliatoristă în Orientul Mijlociu. Prin intermediul strategiilor de politică externă asumate de către acești decidenți politici se dorea materializarea intereselor strategice ale Statelor Unite ale Americii, prin îmbunătățirea relațiilor bilaterale cu statele arabe și, implicit, cu Iranul, fapt ce a determinat nemulțumirea demnitarilor israelieni. Un exemplu relevant în acest sens constă în modul în care administrația prezidențială, condusă de președintele Barack Obama, a gestionat politica externă a Statelor Unite ale Americii în această regiune, susținând implementarea soluției celor două state în Palestina și semnarea Acordului nuclear cu Iranul.

Pe de altă parte, administrațiile prezidențiale americane, controlate de către Partidul Republican, au implementat strategii de securitate și politică externă favorabile Israelului. Unul dintre factorii esențiali care determină această poziționare a politicienilor republicani în raport cu Israelul rezidă în influența foarte mare pe care reprezentanții comunității evanghelice o au asupra acestora.[6] Conform principiilor și valorilor promovate de către comunitatea evanghelică, Statele Unite ale Americii trebuie să susțină necondiționat Israelul, datorită relației speciale dintre creștini și evrei. De asemenea, există o relație de cooperare între reprezentanții dreptei politice conservatoare americane și cei israelieni, datorită viziunii politice pe care o împărtășesc privind modalitatea în care trebuie soluționate conflictele din Orientul Mijlociu. Spre deosebire de reprezentanții Partidului Democrat, republicanii nu au exercitat presiuni asupra Israelului pentru a soluționa „problema palestiniană" într-un mod care ar fi dăunat intereselor sale de securitate și au susținut inițiativele decidenților israelieni împotriva Iranului. Așadar, câștigarea alegerilor prezidențiale din ianuarie 2017, de către Donald Trump, a determinat o reorientare a politicii externe americane din Orientul Mijlociu și îmbunătățirea parteneriatului strategic cu Israelul.

În cadrul primei vizite oficiale dintre Donald Trump și Benjamin Netanyahu la Washington (15 februarie 2017), președintele american a fost întrebat de un reporter dacă susține soluția celor două state în Palestina, iar acesta a răspuns: „Analizez opțiunea cu două state și cu un singur stat și prefer soluția pe care ambele părți o agreează mai mult"[7]. De asemenea, spre deosebire de Obama, care i-a impus lui Netanyahu să oprească construcția de așezări evreiești din Cisiordania pentru o

[6] Simon Sebag Montefiore, *Jerusalem The Biography*, Editura Trei, București, 2012, p. 490.

[7] Anshel Pfeffer, *BIBI The Turbulent Life and Times of Benjamin Netanyahu*, Basic Books, New York, 2018, p. 362.

durată de zece luni, Trump i-a sugerat prim-ministrului israelian doar să încetinească procesul pentru o perioadă scurtă”[8]. Această abordare preferențială față de Israel a fost generată și de lipsa de încredere pe care președintele american o are față de Autoritatea Palestiniană. În cadrul unei întâlniri cu Mahmoud Abbas, președintele Autorității Palestiniene, Donald Trump a afirmat faptul că ,,pacea nu se poate dobândi niciodată într-un mediu în care violența este tolerată, finanțată și chiar răsplătită.”[9]

Mai mult, în decembrie 2017, Donald Trump a anunțat mutarea ambasadei Statelor Unite ale Americii de la Tel Aviv la Ierusalim. Prin intermediul acestei proclamații, administrația americană preciza faptul că ,,este timpul ca Statele Unite ale Americii să recunoască oficial Ierusalimul ca fiind capitala statului Israel”[10] și ,,recunoașterea realității servește atât intereselor Statelor Unite ale Americii, cât și dezideratului de pace dintre Israel și palestinieni”[11]. Spre deosebire de Donald Trump, precedecesorii săi au evitat să facă acest gest, din cauza faptului că ar fi determinat imposibilitatea menținerii unei poziții de mediator în cadrul conflictului israeliano-palestinian și nu doreau să aducă prejudicii relațiilor diplomatice dintre Statele Unite ale Americii și statele arabe. Cu toate acestea, președintele Donald Trump a decis să implementeze această decizie, deoarece îmbunătățirea parteneriatului strategic dintre Statele Unite ale Americii și Israel reprezenta una dintre principale sale obiective de politică externă, dar și ca urmare a convingerii sale personale privind legitimitatea evreilor de a controla acest oraș.[12]

Un alt moment important care a determinat consolidarea parteneriatului strategic dintre Statele Unite ale Americii și statul Israel, a constat în viziunea comună pe care președintele Donald Trump și prim-ministrul Benjamin Netanyahu o aveau în raport cu Acordul nuclear semnat cu Iranul. Din perspectiva administrației prezidențiale conduse de Obama, sancțiunile economice impuse Iranului nu reprezentau un instrument oportun pentru întreruperea programului său nuclear. De asemenea, perspectiva unei confruntări militare nu reprezenta o soluție viabilă, din cauza multiplelor consecințe negative care ar fi fost generate de o astfel de decizie, precum și a contextului politic internațional nefavorabil. Prin urmare, administrația lui Barack Obama, alături de ceilalți reprezentanți ai grupului P5+1 (China, Franța,

[8] *Ibidem.*

[9] Zaki Shalom, Kobi Michael, „From Obama to Trump: Continuity versus Change in Middle East Policy ”, în *Institute for National Security Studies*, iunie 2017, nr. 938, pp. 1-4.

[10] ***, *Presidential Proclamation, Recognizing Jerusalem as the Capital of the State of Israel and Relocating the United States Embassy to Israel to Jerusalem*, Presidency of the United States of America, Washington, 2017, p. 1, URL: https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/presidential-proclamation-recognizing-jerusalem-capital-state-israel-relocating-united-states-embassy-israel-jerusalem/, accesat la 08.08.2020.

[11] *Ibidem.*

[12] Zaki Shalom, Kobi Michael, „From Obama to Trump: Continuity versus Change in Middle East Policy”, *op.cit.*

Rusia, Marea Britanie, Germania), au intensificat dialogul politic cu Iranul și, în noiembrie 2013, au ajuns la un acord interimar, care avea ca obiectiv prevenirea sau întârzierea dezvoltării capacităților nucleare iraniene.[13] Totuși, prim-ministrul Netanyahu a criticat termenii înțelegerii acordului cu Iranul, afirmând în cadrul unui discurs la Organizația Națiunilor Unite (1 octombrie 2015) că „această înțelegere nu facilitează obținerea păcii. Alimentând agresiunea Iranului cu miliarde de dolari, din cauza ridicării sancțiunilor, crește probabilitatea declanșării unui război."[14] Cu toate acestea, ascensiunea lui Donald Trump la Casa Albă a determinat repoziționarea Statelor Unite ale Americii privind Acordul cu Iranul, pe care președintele american l-a intitulat simbolic „cel mai prost acord negociat vreodată".[15] Ca urmare a acestei viziuni politice, Donald Trump a menționat faptul că „prioritatea numărul unu constă în distrugerea acordului dezastruos cu Iranul"[16], iar principalul motiv pentru care președintele american considera că acest acord trebuia anulat consta în faptul că regimul de la Teheran nu își respecta angajamentele asumate și reprezenta una dintre principalele amenințări teroriste din Orientul Mijlociu. Astfel, în cadrul unei vizite oficiale la Ryadh, președintele american a susținut faptul că: ,,Din Liban până în Irak și Yemen, Iranul sprijină cu armament și antrenează organizații teroriste și alte grupuri extremiste care răspândesc distrugerea și haosul în regiune"[17], sugerând astfel că regimul de la Teheran reprezintă o amenințare pentru securitatea regională din Orientul Mijlociu.

Având în vedere aceste aspecte, președintele american a decis, în mai 2018, retragerea Statelor Unite ale Americii din Acordul nuclear cu Iranul. Motivele oficiale invocate de către administrația americană pentru această decizie au constat în faptul că ,,Participarea Statelor Unite ale Americii în Planul Comun Cuprinzător de Acțiune nu a reușit să protejeze interesele de securitate naționale americane"[18] și ,,Planul Comun Cuprinzător de Acțiune a îmbogățit regimul iranian, întârziând în cel mai bun caz capacitatea de a dobândi arme nucleare și i-a permis conservarea cercetării și dezvoltării nucleare"[19]. Bineînțeles, Benjamin Netanyahu a susținut

[13] Chintamani Mahapatra, „US-Iran Nuclear Deal: Cohorts and Challenger", în *Contemporary Review of the Middle East*, 2016, pp. 36-46.
[14] N.A.: Textul complet în care Netanyahu se adresează Adunării Generale a ONU, din 01.10.2015, este disponibil la URL: https://www.timesofisrael.com/full-text-of-netanyahu-2015-address-to-the-un-general-assembly/, accesat la 08.08.2020.
[15] ***, „Viewpoint: How US can reach new Iran deal – after Trump", *BBC*, 11.11.2018, URL: https://www.bbc.com/news/world-middle-east-46146806, accesat la 08.08.2020.
[16] Dave van Zoonen, *op.cit.*
[17] Zaki Shalom, Kobi Michael, *op.cit.*
[18] ***, „President Donlad J. Trump is Ending United States Participation in an Unacceptable Iran Deal", *Presidency of the United States of America*, Washington, 2018, p. 1, URL: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-ending-united-states-participation-unacceptable-iran-deal/, accesat la 08.08.2020.
[19] *Ibidem.*

decizia președintelui american și a afirmat faptul că: „Israelul este foarte recunoscător președintelui Trump pentru decizia sa fermă de retragere din această dezastruoasă înțelegere cu Iranul. Multe state arabe localizate în proximitatea noastră sunt și ele recunoscătoare. Tuturor celor cărora le pasă de pacea și de securitatea lumii trebuie să fie recunoscători.”[20] De asemenea, prim-ministrul israelian a subliniat faptul că relația dintre Statele Unite ale Americii și Israel nu a fost niciodată mai puternică.[21] Prin urmare, Donald Trump alături de Benjamin Netanyahu au reușit să determine subminarea acordului nuclear iranian și să promoveze o politică de izolare diplomatică a Iranului.

Parteneriatul dintre cei doi lideri a devenit și mai puternic în martie 2019, când președintele Donald Trump a semnat un decret prin intermediul căruia Statele Unite ale Americii recunoșteau Înălțimile Golan drept teritoriu al statului Israel.[22] Decizia decidenților politici și militari israelieni de a anexa Înălțimile Golan se datorează unor considerente de securitate. Având în vedere faptul că granița nordică reprezintă principala vulnerabilitate strategică a statului Israel, deoarece nu există o zonă de tampon naturală, controlarea Înălțimilor Golan a devenit crucială pentru securitatea statului evreu.[23] De asemenea, controlarea acestei regiuni reprezintă un avantaj important pentru statul Israel, datorită faptului că poate fi utilizată drept un instrument de negociere privind posibilitatea negocierii unui tratat de pace cu Siria.

3. Acordul secolului

După cum am precizat la începutul articolului, unul dintre principalele obiective ale administrațiilor prezidențiale americane în Orientul Mijlociu a constat în necesitatea implementării unor strategii care să determine intensificarea procesului de pace din această regiune. Astfel, administrația americană condusă de către președintele Donald Trump, pentru a demonstra faptul că respectă această viziune politică, a elaborat un plan de pace intitulat: „Peace to prosperity – A vision to improve the lives of the Palestinian and Israeli People”. Președintele Trump, alături de prim-ministrul Benjamin Netanyahu au făcut public planul de pace sub titulatura de „Acordul secolului”, în cadrul unei conferințe de presă la Casă Albă, în data de 28

[20] ***, „Full text: Prime Minister Benjamin Netanyahu’s 2018 UN General Assembly Speech”, *Haaretz*, 27.09.2018, URL: https://www.haaretz.com/israel-news/full-text-benjamin-netanyahu-s-2018-un-general-assembly-speech-1.65131 85, accesat la 08.08.2020.

[21] ***, „Full text of Netanyahu’s speech at the opening of the US Embassy in Jerusalem”, *Times of Israel*, 14.05.2018, URL: https://www.timesofisrael.com/full-text-of-netanyahus-speech-at-the-opening-of-the-us-embassy-in-jerusalem/, accesat la 08.08.2020.

[22] ***, *Proclamtion on Recognizing the Golan Heights as Part of the State of Israel*, Presidency of the United States of America, Washington, 2019, p. 1, URL: https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/proclamation-recognizing-golan-heights-part-state-israel/, accesat la 08.08.2020.

[23] ***, *The geopolitics of Israel and the Palastinians*, Stratfor, Texas, 2009, pp. 13-14.

ianuarie 2020. Prim-ministrul israelian a afirmat în cadrul acestei întâlniri faptul că Donald Trump reprezintă „cel mai bun prieten pe care Israelul l-a avut la Casa Albă”[24] și „Acordul secolului este oportunitatea secolului, iar noi nu o să o pierdem.”[25]

Conform acestui plan de pace, Statele Unite ale Americii sprijină materializarea soluției celor două state în Orientul Mijlociu, dar consideră că „o soluție realistică le va oferi palestinienilor toată autoritatea să se autoguverneze, dar nu puterea să amenințe Israelul”[26]. Această prevedere reprezintă esența planului de pace, deoarece condiționează posibilitatea fondării unui stat palestinian de nevoia de securitate a Israelului. Prim-ministrul Benjamin Netanyahu, care consideră faptul că „pacea fără securitate este o rușine”[27], nu ar fi fost de acord cu posibilitatea implementării soluției celor două state, dacă o astfel de opțiune ar fi avut consecințe negative asupra securității statului Israel. Astfel, având în vedere viziunea politică a liderului israelian, se poate observa că acesta nu percepe pacea ca fiind un produs al recunoașterii și acomodării mutuale, ci mai degrabă un raport de putere, descurajare și dominare.[28] Mai mult decât atât, planul de pace promovat de către administrația prezindențială americană evidențiază faptul că granițele dintre statul Israel și cel palestinian trebuie să îndeplinească nevoile de securitate pe care decidenții politici și militari israelieni le-au solicitat. Prin urmare, spre deosebire de alte inițiative de pace care vizau materializarea unei înțelegeri între reprezentanții statului Israel și liderii comunității palestiniene, în conformitate cu Rezoluția 242 a Consiliului de Securitate al ONU, planul de pace al administrației Trump prevede faptul că: „Statele Unite ale Americii nu consideră faptul că statul Israel este obligat legal să revină la teritoriile de dinainte de 1967”[29]. Așadar, administrația americană a încercat să găsească o formulă de compromis teritorial prin intermediul căreia să satisfacă dorința de autodeterminare a palestinienilor, dar să confere și garanțiile de securitate statului Israel.

Din punct de vedere geopolitic, Benjamin Netanyahu a evidențiat importanța strategică a Cisiordaniei în cadrul strategiilor de apărare a statului Israel și a concluzionat că importante teritorii din această regiune trebuie anexate.[30] Astfel, prin

[24] ***, „Netanyahu: Trump Middle East peace plan “deal of the century””, *BBC*, 28.01.2020, URL: https://www.bbc.com/news/av/world-middle-east-51289277/netanyahu-trump-middle-east-peace-plan-deal-of-the-century, accesat la 08.08.2020.
[25] *Ibidem.*
[26] ***, „Peace to prosperity – A vision to improve the lives of the Palestinian and Israeli People”, Presidency of the United States of America, Washington, 2020, URL: https://www.whitehouse.gov/peacetoprosperity/, accesat la 08.08.2020.
[27] Benjamin Netanyahu, *A durable Peace, Israel and it`s place among the nations*, Warner Books, New York, 2000, p. 9.
[28] Aronoff Yael, „Benjamin Netanyahu Battling the World”, în *The Political Psychology of Israeli Prime Ministers: When Hard-Liners Opt for Peace*, 2014, pp. 43-77.
[29] ***, „Peace to prosperity – A vision to improve the lives of the Palestinian and Israeli People”, *op. cit.*
[30] Benjamin Netanyahu, *op. cit.*, p. 237.

intermediul inițiativei diplomatice a președintelui Donald Trump, care prevede faptul că „Valea Iordanului, care este crucială pentru securitatea statului Israel, trebuie să fie sub suveranitate israeliană”[31] și „enclavele israeliane localizate pe teritoriul Palestinian vor fi anexate de statul Israel”[32]. Prin urmare, Israel poate să mențină controlul militar asupra zonelor strategice din Cisioidania. O altă garanție de securitate pe care administrația prezidențială americană trebuia să o confere statului Israel constă în controlarea resurselor de apă (Marea Galileei și râul Iordan). Aceste resurse au un caracter vital pentru securitatea statului Israel, deoarece asigură aprovizionarea cu apă potabilă a populației israeliene, iar în cazul în care nu ar mai fi controlate ar determina apariția unor riscuri la adresa securității naționale (sistarea alimentării cu apă potabilă, distrugerea infrastructurii de transport a resurselor de apă, otrăvirea apei, șantajarea guvernului etc.).[33] Totuși, planul de pace satisface și acest deziderat al Israelului, prin intermediul unei clauze care precizează faptul că: „Statul Israel își va menține suveranitatea asupra apelor teritoriale, care sunt vitale pentru securitatea statului Israel și care oferă stabilitate regiunii.”[34]

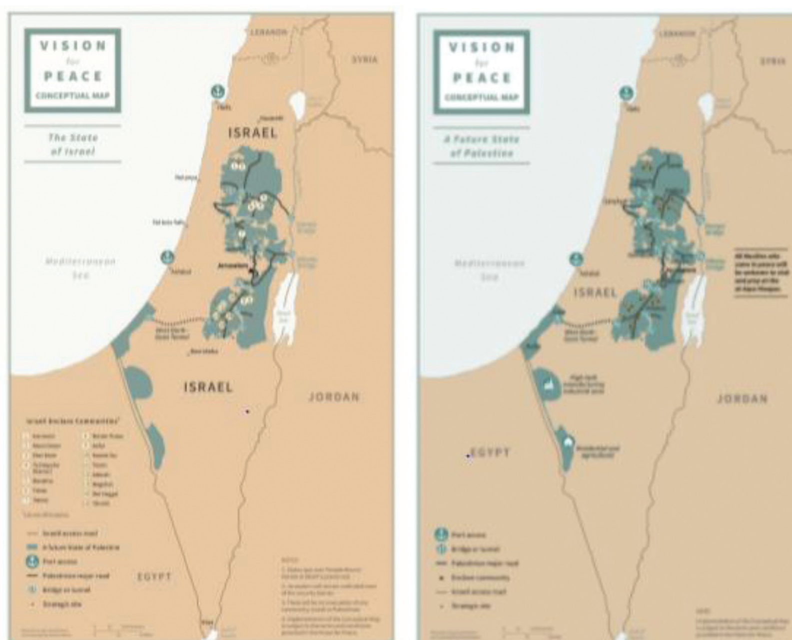

Figura nr. 1: Harta conceptuală a viziunii pentru pace – Statul Israel și un posibil viitor stat Palestinian[35]

[31] ***, „Peace to prosperity – A vision to improve the lives of the Palestinian and Israeli People”, *op. cit.*
[32] *Ibidem.*
[33] Benjamin Netanyahu, *op. cit*., p. 258.
[34] ***, „Peace to prosperity – A vision to improve the lives of the Palestinian and Israeli People”, *op. cit.*
[35] *Ibidem.*

În conformitate cu prevederile planului de pace, Israelul poate să anexeze 30% din Cisiordania și ar trebui să cedeze o zonă mică din regiunea Negev. În plus, pentru a crește garanțiile de securitate pentru statul Israel, viitorul stat palestinian ar trebui să fie demilitarizat, cu mențiunea că „statul Israel va fi responsabil pentru securitatea statului palestinian".[36] În eventualitatea materializării acestui plan de pace, demilitarizarea statului palestinian ar constitui un avantaj strategic important pentru Israel, datorită faptului că ar putea evita declanșarea unor acțiuni ostile palestiniene, și ar putea controla totodată, militar, această regiune. De asemenea, având în vedere faptul că teritoriul aflat la granița cu Iordania ar trebui să fie anexat de către Israel, riscurile și amenințările generate de apariția statului palestian ar scădea semnificativ.

O altă problematică importantă dezbătută în cadrul planului de pace constă în statutul politic al Ierusalimului. În cadrul documentului este menționat că „Ierusalimul va rămâne capitala suverană a statului Israel și ar trebui să rămână nedivizat"[37], fapt ce ar determina materializarea unui obiectiv important al decidenților politici israelieni. Trebuie precizat că deși Parlamentul Israelian a adoptat, în anul 1980, „Legea Ierusalimului", care prevede faptul că „Ierusalimul complet și unit este capitala Israelului"[38], Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite a emis Rezoluția 478, care stipula că nu recunoștea prevederile legii adoptate de către instituția israeliană.[39] Totuși, prin intermediul actualului plan de pace, posibilitatea fondării statului palestinian este condiționată de recunoașterea Ierusalimului ca fiind capitala statului Israel. Prin urmare, deși planul de pace menționează, privitor la capitala suverană a statului palestinian, că aceasta ar trebui să fie în regiunea de est a Ierusalimului[40], decidenții politici palestinieni trebuie să recunoască suveranitatea Israelului asupra Ierusalimului pentru a putea să beneficieze de acest privilegiu. Bineînțeles, analizând viziunea politică a reprezentanților Autorității Palestiniene, dar și a decidenților politici israelieni, putem afirma faptul că aceștia nu sunt de acord cu materializarea unei soluții de compromis privind statutul Ierusalimului.

Din punctul de vedere al refugiaților, planul de pace menționează faptul că „dreptul refugiaților palestinieni de a imigra în statul Palestinian trebuie să fie limitat în concordanță cu aranjamentele de securitate"[41], reprezentând o nouă garanție de securitate conferită statului Israel. Decidenții politici evrei s-au opus posibilității

[36] *Ibidem*.
[37] *Ibidem.*
[38] ***, „Basic Law: Jerusalem the capital of Israel", *Knesset*, Ierusalim, 1980, p. 1, URL: http://knesset.gov.il/laws/special/eng/BasicLawJerusalem.pdf, accesat la 08.08.2020.
[39] ***, *Resolution 478*, United Nations, 1980, p. 1, URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20SRES%20478.pdf, accesat la 08.08.2020.
[40] Presidency of the United States of America, *Peace to prosperity...*, *op.cit.*
[41] *Ibidem.*

întoarcerii tuturor refugiaților palestinieni, din cauza dezechilibrului demografic pe care o astfel de decizie l-ar genera în această regiune. În prezent, rata natalității comunității palestiniene este mult mai mare decât a celei evreiești, iar întoarcerea refugiaților ar amplifica și mai mult acest decalaj.

Analizând prevederile proiectului de pace se poate observa faptul că spre deosebire de alte inițiative diplomatice privind soluționarea conflictului israeliano-palestinian, acest proiect conferă statului Israel toate garanțiile de securitate pe care le-a solicitat. Cu toate acestea, posibilitatea materializării planului de pace propus de către administrația Trump este aproape imposibilă, din cauza opoziției reprezentanților palestinieni. În acest sens, președintele Autorității Palestiniene, Mahmoud Abbas, a criticat acțiunea administrației prezidențiale, afirmând faptul că „drepturile noastre nu sunt de vânzare”[42]. Având în vedere clauzele planului de pace, dar și creșterea sentimentului de repulsie a palestinienilor în raport cu activitatea desfășurată de către Autoritatea Palestiană, i-a determinat pe decindeții politici palestinieni să nu accepte inițiativa administrației prezidențiale americane. Totuși, planul de pace are un impact major asupra securității statului Israel, din cauza faptului că decidenții politici și militari evrei vor putea invoca clauzele documentului pentru a conferi legitimitate unor acțiuni precum: anexarea de noi teritorii, creșterea numărului de așezări evreiești din estul Ierusalimului și Cisiordania etc. Mai mult decât atât, în eventualitatea câștigării unui nou mandat de președinte al Statelor Unite ale Americii de către Donald Trump, decidenții politici israelieni vor beneficia de suportul diplomatic american pentru a activa în mod unilateral anumite clauze ale planului de pace.

Concluzii

Având în vedere deciziile de politică externă asumate de către administrația prezidențială americană condusă de către Donald Trump, se poate observa faptul că parteneriatul strategic dintre Statele Unite ale Americii și statul Israel s-a consolidat, datorită faptului că ambii actori statali împărtășesc aceeași viziune privind modul în care ar trebui să funcționeze complexul regional de securitate din Orientul Mijlociu.

Prin urmare, trebuie să evidențiem faptul că principalul beneficiar al acestui parteneriat este Israel, care prin intermediul colaborării cu Statele Unite ale Americii a reușit să obțină numeroase avantaje strategice precum: recunoașterea simbolică a legitimității formațiunii statale evreiești asupra Ierusalimului (mutarea ambasadei americane de la Tel Aviv la Ierusalim); retragerea Statelor Unite ale Americii din Acordul nuclear cu Iranul; recunoașterea suveranității teritoriale asupra Înălțimilor

[42] ***, „Trump Middle East plan: Palestinians reject «conspiracy»”, *BBC*, 29.01.2020, URL: https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51292865, accesat la 08.08.2020.

Golan; precum și reconfigurarea procesului de pace din Palestina, în conformitate cu prevederile enunțate de către administrația americană în cadrul documentului *Peace to prosperity – A vision to improve the lives of the Palestinian and Israeli People*. Astfel, analizând dintr-o perspectivă geopolitică, putem concluziona faptul că statul Israel a reușit să-și materializeze principalele obiective de securitate regionale și să-și consolideze influența politică și militară în regiunea Orientului Mijlociu.

Pe altă parte, strategiile de politică externă asumate de administrația prezidențială, condusă de către Donald Tump, în Orientul Mijlociu au avut un impact major asupra climatului regional de securitate. Prin intermediul unor decizii precum retragerea Statelor Unite ale Americii din Tratatul Nuclear cu Iranul, dar și mutarea ambasadei la Ierusalim, decidenții politici americani au renunțat la abordarea multilaterală a problemor de securitate din această regiune și au implementat o viziune unilaterală.

Nu în ultimul rând, conducerea politică americană și cea israeliană încearcă să stabilizeze această regiune prin adoptarea unei strategii de ”containment” asupra Iranului și soluționarea „problemei palestiniene” într-un mod favorabil intereselor de securitate ale statului Israel. Pentru materializarea acestor două deziderate, ambii actori statali utilizează atât instrumente diplomatice (inițiative de pace privind soluționarea conflictului israeliano-palestinian), cât și coercitive (acțiuni militare îndreptate împotriva Iranului și actorilor săi proxy). Astfel, putem concluziona faptul că parteneriatul dintre cele două state se bazează, în prezent, pe o relație de interdependență și determină reconfigurarea dinamicilor de securitate din Orientul Mijlociu.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Full text of Netanyahu’s speech at the opening of the US Embassy in Jerusalem”, Times of Israel, 14.05.2018, URL: https://www.timesofisrael.com/full-text-of-netanyahus-speech-at-the-opening-of-the-us-embassy-in-jerusalem/
2. ***, „Full text: Prime Minister Benjamin Netanyahu’s 2018 UN General Assembly Speech”, *Haaretz*, 27.09.2018, URL: https://www.haaretz.com/israel-news/full-text-benjamin-netanyahu-s-2018-un-general-assembly-speech-1.6513185
3. ***, „Netanyahu: Trump Middle East peace plan “deal of the century””, *BBC*, 28.01.2020, URL: https://www.bbc.com/news/av/world-middle-east-51289277/netanyahu-trump-middle-east-peace-plan-deal-of-the-century
4. ***, „Peace to prosperity – A vision to improve the lives of the Palestinian and Israeli People”, Presidency of the United States of America, Washington, 2020, URL: https://www.whitehouse.gov/peacetoprosperity/
5. ***, „President Donlad J. Trump is Ending United States Participation in an

Unacceptable Iran Deal”, *Presidency of the United States of America*, Washington, 2018, URL: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-ending-united-states-participation-unacceptable-iran-deal/

6. ***, „Proclamation on Recognizing the Golan Heights as Part of the State of Israel”, Presidency of the United States of America, Washington, 2019, URL: https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/proclamation-recognizing-golan-heights-part-state-israel/

7. ***, „Viewpoint: How US can reach new Iran deal – after Trump”, *BBC*, 11.11.2018, URL: https://www.bbc.com/news/world-middle-east-46146806

8. ***, *Resolution 478*, United Nations, 1980, URL: https://www.security-councilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20SRES%20478.pdf

9. ***, *The geopolitics of Israel and the Palastinians*, Stratfor, Texas, 2009.

10. LAMY, Pascal; GNESOTTO, Nicole; BAER, Jean-Michel, *Where is the world going?*, Editura Niculescu, București, 2018.

11. LYNCH, Marc, „Belligerent Minimalism: The Trump Administration and the Middle East”, în *Washington Quarterly*, 2016.

12. MAHAPATRA, Chintamani, „US-Iran Nuclear Deal: Cohorts and Challenger”, în *Contemporary Review of the Middle East*, 2016.

13. MONTEFIORE, Simon Sebag, *Jerusalem The Biography*, Editura Trei, București, 2012.

14. NETANYAHU, Benjamin, *A durable Peace, Israel and it's place among the nations*, Warner Books, New York, 2000.

15. PFEFFER, Anshel, *BIBI The Turbulent Life and Times of Benjamin Netanyahu*, Basic Books, New York, 2018.

16. QUANDT, William, „American and the Middle East: A Fifty-Year Overview”, în *Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside Powers*, 2004.

17. SHALOM, Zaki; KOBI, Michael, „From Obama to Trump: Continuity versus Change in Middle East Policy”, în *Institute for National Security Studies*, iunie 2017, nr. 938.

18. YAEL, Aronoff, „Benjamin Netanyahu Battling the World”, în *The Political Psychology of Israeli Prime Ministers*: *When Hard-Liners Opt for Peace*, 2014.

19. ZOONEN, Dave, „Trump's Foreign Policy in the Middle East: Four Key Issues”, în *Middle East Research Institute*, vol. 3, nr. 18.

ADAPTAREA CAPABILITĂȚILOR SPECIFICE RĂZBOIULUI DE TIP „MOZAIC” LA DEZVOLTĂRILE TEHNOLOGICE NOU APĂRUTE

Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ*

Printre noile concepte privind ducerea acțiunilor militare viitoare dezvoltate de teoreticienii militari și cercetătorii științifici americani se numără și războiul de tip „mozaic”, o strategie care are menirea de a prelua inovațiile și modernizările tehnologice apărute în Știința și Arta Militară și a le armoniza cu doctrinele operaționale și organizarea pentru luptă a structurilor militare, rămase mult în urmă.

Noile proiecte dezvoltate de Forțele Aeriene americane în acest context ar putea schimba radical modul de pregătire și ducere a războaielor viitoare. Prin folosirea marilor inovații în robotică, inteligență artificială, nanotehnologie și sisteme fără pilot se vor crea oportunități rentabile pentru a copleși adversarul și se va realiza protejarea multidimensională și reducerea pierderilor în vieți omenești în rândul forțelor proprii.

Ca urmare, lucrarea de față are scopul de a prezenta dezvoltările realizate până în prezent de Forțele Armate americane în vederea transpunerii în practică a războiului de tip „mozaic”.

Cuvinte-cheie: *războiul de tip „mozaic”; proiectul Maven; inteligența artificială (AI); sistemul avansat de gestionare a luptelor (ABMS); comanda-controlul întrunit multi-dimensional (JADC2); companii de apărare; sistem-de-sisteme (SoS). multidimensional (JADC2); companii de apărare; sistem-de-sisteme (SoS).*

**** Colonel (r) dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: ionita.constantin@unap.ro***

Introducere

Evenimentele complexe și neprevăzute care au avut loc la nivel mondial după anul 2014 au demonstrat necesitatea schimbării modului de gândire și de ducere a conflictelor militare. Astfel, începând cu anul 2015, liderii militari americani au considerat că este timpul pentru o nouă strategie de ducere a războaielor viitoare, o strategie a obținerii victoriei depline în orice tip de conflict.

Tentativele propuse de teoreticienii militari americani au fost multiple și atrăgătoare, pornind de la concepte precum „Armata după următorul conflict (Army After Next - 2010)", „Conceptul de bază al operațiilor întrunite (Capstone Concept for Joint Operations - 2012)", „Conceptul de operare al Armatei (Army Operating Concept - 2014)", „Bătălia aero-terestră (AirLand Battle - 2015)", sau „Conceptul operațional al Infanteriei Marine americane (US Marine Corps Operating Concept - 2016)" și terminând cu „Bătălia multidimensională (Multi-Domain Battle - 2017)". Toate aceste concepte nou propuse au avut în comun dorința liderilor militari de a schimba modul de gândire și ducere a conflictelor viitoare, după penetrarea sistemelor ruse și chineze de antiacces și interdicție zonală (A2/AD), care împiedică SUA să intervină în regiunile controlate de Moscova și Beijing.

Principala idee care se desprinde din această continuitate de noi concepte operaționale o constituie existența unei echipe „om-mașină" care să lupte cu succes în viitoarele războaie. Ideea a fost preluată din cartea scriitorului american Tyler Cowen, „Average is Over", în care mașinile bat întotdeauna marii maeștri ai șahului, dar o acțiune comună a șahistului cu mașina împotriva altei mașinării are mari șanse de izbândă.

O altă idee o reprezintă realizarea sinergiei interdomenii de acțiune, prin asigurarea complementarității capabilităților de apărare și nu creșterea numărului acestora, care să ducă la sporirea eficienței întrebuințării lor și la acoperirea vulnerabilităților existente, realizându-se o acțiune în comun a forțelor întrunite, ca un tot unitar.

Din păcate, toate aceste noi concepte au scos în evidență faptul că forțele americane nu sunt organizate, dotate și instruite corespunzător pentru a face față viitorului mediu operațional modern, caracterizat de existența unor condiții geo-climatice complexe și, uneori, extreme, proliferarea tehnologiilor avansate, desfășurarea războiului hibrid și informațional, necesitatea de a proteja sau ascunde prezența în zonă și chiar de existența unor domenii nepermisive. Aceasta în condițiile existenței unui potențial adversar care să caute să-și îndeplinească obiectivele militare fără a declanșa o ripostă militară, aplicând presiuni în mai multe domenii pentru a pune forțele proprii și liderii politici în fața unui fapt împlinit, contrar intereselor acestora.

Astfel că, plecând de la aceste inadvertențe și de la ideea că numeroasele tipuri de platforme de armamente high-tech, existente în prezent sau aflate în diferite

stadii de realizare, au fost create pentru a îndeplini anumite scopuri și obiective punctuale, neputându-se obține acea sinergie multidimensională dorită, cercetătorii științifici de la Agenția guvernamentală americană a Proiectelor Avansate de Cercetare în domeniul Apărării (DARPA) au propus o nouă abordare strategică, denumită războiul de tip „mozaic”. Menirea acestei noi strategii este aceea de a aduna la un loc platformele de luptă individuale pentru a stabili o imagine completă a unei victorii rapide și decisive împotriva oricărui agresor, precum și a dezvolta un pachet de capabilități adecvat.

Conceptul războiului de tip „mozaic”, chiar dacă preia principalele idei novatoare ale celorlalte concepte operaționale dezvoltate până în prezent, este net superior acestora, prin faptul că asigură posibilitatea lucrului în comun a tuturor sistemelor de arme întrunite, realizând, astfel, o concentrare a focului și nu a forțelor, pentru rezolvarea complexității spațiului operațional modern și transformarea acestuia într-un avantaj asimetric. Iar transpunerea noii strategii în practică este mai ușoară și puțin costisitoare atât prin faptul că preia platformele tehnologice deja dezvoltate, dar și demarează cercetarea-dezvoltarea pentru realizarea unor tehnologii noi mai avansate, care să răspundă mai bine noilor cerințe de forțe destinate războiului de tip „mozaic” în cadrul celor trei părți ale sistemului-de-sisteme pentru acțiunea întrunită a forțelor (System-of-Systems/SoS): sistemele de descoperire și avertizare/atenționare, sistemele de decizie și cele de acțiune/lovire (sense-decide-act).

1. Războiul informaționalizat și dezvoltarea senzorilor ISR

Una dintre lecțiile desprinse în urma dezvoltării conceptelor novatoare privind războiul viitorului a reprezentat-o combinarea eficientă a muniției inteligente cu războiul informaționalizat al zilelor noastre, însemnând posibilitatea de a distruge o țintă doar după impulsul electronic transmis/descoperirea ei.

În literatura de specialitate, războiul informaționalizat (a nu se confunda cu războiul informațional) este definit drept o combinare eficientă a elementelor de război electronic și cibernetic cu operațiile informaționale, inducerea în eroare și interdicția întreruperii sistemelor proprii de comandă-control, care ar putea aduce un anumit avantaj adversarului în ciclul decizional[1]. Astfel, prin folosirea a două dintre cele trei componente ale SoS (descoperire și avertizare/atenționare și cel de acțiune/lovire), s-ar realiza fixarea și fragmentarea adversarului, cu efecte rapide, decisive și letale în întreg spațiul de luptă modern și s-ar asigura consolidarea zonei, ceea ce ar face ineficientă și periculoasă orice replică a celui lovit.

[1] Kelly McCoy, „The Road to Multi-Domain Battle: an Original Story”, *Modern War Institute at West Point*, 27 octombrie 2017, URL: https://mwi.usma.edu/road-multi-domain-battle-origin-story/, accesat la 15.08.2020.

Rusia a reușit să demonstreze, pe toată perioada crizei din Ucraina, dar și în cadrul acțiunilor care au urmat pe flancul estic european, că războiul informaționalizat este unul letal, folosind cu eficiență maximă rețelele sociale și aplicațiile de tip „Trojan Horse”. Acest mod de acțiune electronică și cibernetică este accesibil tuturor puterilor regionale, întrucât fiecare blog, post Facebook sau Tweeter, poză Instagram sau accesare TikTok, convorbire telefonică sau radio, asigură posibilitatea descoperirii țintei care, apoi, poate fi lovită cu mijloace letale sau neletale, aflate la înălțimi de câteva sute de metri sau la zeci de mii de kilometri distanță.

Apare astfel necesitatea de a deține capabilități/senzori care să asigure căutarea, descoperirea și avertizarea/atenționarea SoS cu privire la existența și acțiunile forțelor adverse. Denumiți, din punct de vedere militar, capabilități de informații, supraveghere și cercetare (Information, Survaillance and Reconnaisance/ISR), acești senzori reprezintă prima și cea mai dominantă tehnologie care are tendința de a se prolifera, a-și crește sofisticarea și spori natura multispectrală în toate domeniile spațiului de luptă modern.

Tehnologia senzorială a secolului al XXI-lea este caracterizată de creșterea enormă a puterii de procesare, capacitatea exorbitantă de stocare date, banda extrem de largă în rețea, precum și de posibilitatea fuziunii senzorilor multispectrali, ceea ce o face disponibilă atât pentru conflictele statale, cât și pentru cele asimetrice. Rolul acestor senzori ISR multispectrali este acela de a crea o imagine operațională comună întrunită (Joint Common Operational Picture/JCOP) care să asigure tuturor elementelor componente ale forței întrunite o cunoaștere adecvată a situației curente, în toate domeniile spațiului de luptă modern.

Spre exemplu, aviația militară a unor mari puteri regionale folosește deja, pe avioanele multi-rol de ultimă generație (a patra și a cincea), precum Eurofighter Typhoon și F-35, numeroase tehnologii de detecție-senzori în infraroșu de scanare și urmărire (IRST), urmărirea vortexului activ, radar cuantic, radar cu antenă de scanare activă electronică tridimensională (AESA), tehnici de scanare și urmărire în infraroșu a orbitei joase a Pământului (LEO), capabili să asigure referințe încrucișate și să analizeze intern date colectate de mai mulți senzori, în timp real, înainte de a prezenta o singură imagine coerentă operatorului[2]. Forțele strategice ruse întrebuințează radarele pasive multistatice cu baza la sol (de tip Moskva-1), iar Marina rusă folosește sonare pasive bistatice (LTE), ambele sisteme exploatând ecourile de fundal al „zgomotului” electromagnetic al transmisiilor telefonului mobil, televizorului și radioului (printre altele), pentru a urmări aeronavele și submarinele „invizibile” (stealth), fără a avea nevoie de un emițător primar de radar

[2] Peter Roberts, „The Future Conflict Operating Environment Out to 2030”, *Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI)*, Stephen Austin and Sons Ltd., Londra, 2019, pp. 61-62.

și permițând, totodată, senzorilor respectivi să rămână invizibili[3].

Conform unui studiu publicat recent de Centrul pentru Evaluarea Strategică și Financiară (CSBA) al Departamentului american al Apărării, se preconizează faptul că, în 2030, Aviația SUA va continua să folosească avioanele fără pilot (drone) de tipul MQ-9 Reaper, dar modificate pentru noi modalități de întrebuințare (apărarea civilă sau a bazelor aeriene), având o tehnologie stealth avansată și posibilități multi-rol (inclusiv reaprovizionarea din aer sau combat) și de acțiune în rețea – MQ-X sau MM-UAS (Multimission Unmanned Aerial Systems). Tot pentru anii 2030, experții americani preconizează să mențină în activitate avioanele de spionaj U-2, dronele RQ-4 Global Hawk și avioanele de avertizare timpurie E-3, în timp ce, pentru anii 2040 pot fi reoperaționalizate și modernizate avioanele cu misiune specială în culegerea de informații din clasa RC-135 (River Joint sau Cobra Ball). Mai mult, CSBA propune Forțelor Aeriene americane dezvoltarea unei drone invizibile de spionaj cu cea mai mare capacitate de penetrare (P-ISR) pentru viitoarele sale forțe de avertizare globală angajate într-un potențial conflict cu Rusia și China[4].

Progresele uriașe realizate în rezoluția senzorilor, puterea lor post-procesare și tehnicile de fuziune multispectrală, cuplată cu o varietate tot mai mare de platforme mari și mici care pot acționa în toate domeniile drept noduri ISR, demonstrează faptul că supraviețuirea în spațiul de luptă modern doar prin ascunderea/nedetectarea prezenței va deveni un risc din ce în ce mai mare. În plus, toate elementele forțelor întrunite care dispun de astfel de tehnologii senzoriale avansate, incluzând aici și forțele adverse, vor dispune de o cunoaștere multidimensională a situației, mai evoluată decât oricând, ceea ce va diminua simțitor avantajul obținut asupra adversarului în viitor. Astfel, conceptul „observă primul, acționează primul", caracteristic războiului modern, poate deveni mai puțin decisiv, ducând la necesitatea dezvoltării unor capabilități mixte care să includă sisteme de arme performante, sisteme active de protecție, capacități de ascundere/nedetectare și platforme high-tech fortificate.

2. Platformele de lovire de înaltă precizie

A doua mare componentă a războiului de tip „mozaic" este constituită din sistemele de acțiune, reprezentate de platformele de lovire de înaltă precizie,

[3] J.R. Wilson, „New Frontiers in Passive Radar and Sonar", *Military and Aerospace Electronics*, 8 februarie 2016, URL: https://www.militaryaerospace.com/communications/article/16709052/new-frontiers-in-passive-radar-and-sonar#:~:text=%22A%20passive%20radar%20system%20emits,in%20urban%20and%20rural%20landscapes.&text=Essentially%2C%20passive%20systems%20reverse%20the,and%20sonar%20from%20those%20platforms, accesat la 02.09.2020.

[4] Valerie Insinna, „What aircraft does the US Air Force need to beat China and Russia? This new study has an answer", *Defence News*, 20 martie 2019, URL: https://www.defensenews.com/air/2019/03/20/what-aircraft-does-the-us-air-force-need-to-beat-china-and-russia-this-new-study-has-an-answer/?utm_source=clavis, accesat la 20.08.2020.

avansate tehnologic, precum: sistemele de lasere, sistemele de rachete balistice, avioanele și elicopterele de luptă, navele de luptă, submarinele, vehiculele terestre de luptă, sistemele de atac cibernetic și electromagnetic, sistemele combatante autonome/fără pilot și inteligența artificială (AI). Trei tendințe semnificative caracterizează și vor continua să caracterizeze dezvoltarea platformelor de lovire super tehnologizate în viitorul spațiu multidimensional de luptă, astfel: sporirea cerințelor pentru prelucrarea muchiilor, suprafețelor și realizarea unor materiale de construcție care să asigure izolarea deplină electromagnetică, asigurându-se, astfel, un mai mare grad de invizibilitate; mărirea distanțelor de traiect și a altitudinilor de unde pot lovi, realizându-se o superioritate asupra mijloacelor/sistemelor de detecție; creșterea importanței consolidării platformelor de lovire, a capacității lor de evitare și a dotării cu mijloace defensive de autoapărare, întrucât rămânerea nedetectată nu va mai fi suficientă pentru a asigura supraviețuirea și reziliența. Acestea vor modifica semnificativ modalitățile în care trebuie să lupte militarii și să acționeze sistemele de lovire.

În prezent, Aviația americană este cea mai înaintată în implementarea acestei noi strategii, prin folosirea platformelor high-tech deja existente (precum F22 Raptor și F35 Joint Strike Fighter), dar și dezvoltarea unora noi, mai performante, care să răspundă cerințelor viitoarelor conflicte militare. Unul dintre cele mai secrete proiecte dezvoltate de Pentagon îl reprezintă programul de inteligență artificială „Maven", început în 2018, care constă în creșterea letalității atacului cu drone prin folosirea sistemelor automatizate (machine learning) și a viziunii IT de a analiza o mare cantitate de date și informații legate de prezența și poziționarea dronelor combatante[5]. Proiectul a fost, inițial, stopat de Google și apoi reluat anul acesta, dar apariția și răspândirea noului coronavirus a dus la întârzieri mari în finalizarea sa. Este preconizat ca în luna septembrie să se finalizeze operaționalizarea inițială a programului de AI.

Un accent deosebit se pune pe realizarea sinergiei dintre operatorii umani și sistemele autonome (om-mașină) în spațiul de luptă multidimensional modern. Întrucât platformele de luptă autonome vor trebui să acționeze, probabil, temporar, având mijloacele de legătură cu operatorii care le conduc bruiate sau interzise de către adversar, va fi necesară aplicarea principiului comenzii prin misiune în astfel de cazuri, ceea ce va crea numeroase restricții morale și legale în acordarea permisiunii mașinilor de a lua decizii singure. Acesta este cazul sistemelor autonome destinate să realizeze efecte letale, precum X-45, X-47B sau Dark Sword, care vor fi proiectate să-și îndeplinească misiunea fără controlul permanent al factorului uman, având încorporate cele mai dezvoltate tehnici de procesare (edge-processing),

[5] Jackson Barnett, „Air Force moving Project Maven into Advanced Battle Management System portofolio", *FedScoop*, 10 august 2020, URL: https://www.fedscoop.com/project-maven-air-forces-advanced-battle-management-system/, accesat la 04.09.2020.

automatizare la cel mai înalt nivel și autoritatea de angajare letală la nivel tactic[6].

Pornind de la învățăturile lui Sun Tzu „cel care stăpânește înălțimea, controlează valea”, forțele aerospațiale americane, ruse sau chineze, au lansat competiția controlului spațiului (în mod particular a orbitei joase a Pământului), prin care se consideră că se va asigura superioritate asupra forțelor terestre și navale. Dar factorii spațiali sunt diferiți de cei de pe Terra și mult mai provocatori și chiar periculoși – activitatea solară emitentă de radiații și particule cu mare energie, existența a aproape 2.000 de sateliți militari și civili și a peste 170 de milioane de resturi metalice cu diametrul mai mare de 1 mm, existența și diversificarea mijloacelor antisatelit care să împiedice activitatea satelitară adversă (rachete antisatelit, lasere de mare putere, unde electromagnetice și atacuri cibernetice)[7]. Posibilitatea folosirii spațiului într-un conflict major, precum și avantajele nete pe care acest domeniu le oferă, demonstrează faptul că, în viitor, capabilitățile spațiale vor juca un rol vital în dominarea teatrelor de operații bi și tridimensionale.

Nu se preconizează, încă, posibilitatea izbucnirii unui conflict în spațiu. Cu toate acestea, dezvoltarea capabilităților spațiale înalt tehnologizate a devenit o competiție între marile puteri militare. Un exemplu îl reprezintă tendința SUA de a simula, în cadrul exercițiilor întrunite, creșterea eficienței războiului electronic asupra sistemelor de poziționare globală (GPS) existente în unele state dezvoltate.

O altă mare importanță pe care teoreticienii militari o arată sistemelor de lovire avansate neletale, o reprezintă amalgamarea, din ce în ce mai mare, a operațiilor informaționale, electronice și cibernetice cu cele convenționale. Astfel, ultimele acțiuni militare desfășurate de Rusia în Georgia și în Ucraina au demonstrat eficacitatea propagandei desfășurate prin orice mijloace (mass-media scrisă, radio, televiziune și media socială), precum și „letalitatea” atacurilor cibernetice întreprinse împotriva instituțiilor statului și instalațiilor militare. Folosirea aeronavelor fără pilot (UAV) și a mijloacelor de război electronic cu baza la sol au bruiat și blocat transmisiunile satelitare, radio și de telefonie și au falsificat sistemul GPS, făcând inactivă armata ucraineană și intervenția Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). O altă modalitate deosebit de eficientă a fost folosirea grupării de hackeri „Fancy Bears” pentru a neutraliza și distruge artileria ucraineană.

Rusia a întreprins eforturi mari în dezvoltarea unei game vaste de capabilități electronice pentru orbirea, degradarea și falsificarea senzorilor occidentali, șicanând astfel războiul bazat pe rețea, prin interzicerea accesului la bazele de date proprii și a conectivității satelitare. Una dintre cele mai dezvoltate platforme ruse de război electronic este Krashuka-4, aflat deja în funcțiune și chiar în stadiul de vânzare.

Dar cel mai mare efort pe care Rusia l-a făcut și continuă să-l facă îl reprezintă obținerea supremației mondiale în domeniul hipersonicii. Gama de rachete

[6] Peter Roberts, *op. cit.*, p. 63.
[7] Peter Roberts, *op. cit.*, p. 52.

hipersonice dezvoltate de Kremlin, de tipul rachetelor de croazieră (cu o viteză proiectată de 3-5 Mach) sau vehicule glisoare propulsate de rachetele balistice după lansare (având viteza de propulsie de 10-25 Mach) reprezintă coșmarul oricărui sistem de apărare antirachetă existent sau aflat în stadiul de proiect, din cauza timpului de reacție foarte redus, al imposibilității urmăririi și al vitezei hipersonice. Astfel, racheta manevrieră de croazieră rusă 3M22 Zircon și cea antinavă DF-21D, dezvoltată împreună cu China, sunt concepute să lovească platformele de lansare sau să perturbe sistemul de localizare și lovire la țintă, în loc să intercepteze rachetele în zbor[8]. Dar prețul lor este mai mare și bătaia mai mică decât a rachetelor super sau subsonice.

La rândul ei, China a folosit, în repetate rânduri, mijloacele de spionaj cibernetic și eforturile de furt al proprietății intelectuale pentru a-și dezvolta capabilitățile de război electronic și cibernetic, alături de cele tradiționale de luptă (a cincea generație de avioane de luptă, portavioane, tunuri transportate pe calea ferată și rachete balistice antiportavion). Una dintre dorințele sale este aceea de a deveni cea mai mare putere cuantică a lumii, dovadă în acest sens fiind lansarea, în 2019, a primului satelit cuantic din lume – Micius[9].

O ramură aparte a platformelor de lovire de înaltă precizie o reprezintă armele cu laser de mare energie și a celor cu puls electromagnetic (EMP) de putere mare, experimentate atât de China, cât și de SUA, cu scopul de a schimba balanța acțiunilor ofensive și defensive la nivel tactic în spațiul de luptă multidimensional. În acest domeniu, China experimentează deja sisteme de arme cu laser pentru apărarea zonală și cu efecte selectate cinetic.

Armata americană a comandat firmelor Dynetics și Lockheed Martin realizarea unui sistem de arme cu laser de putere mare (100 de kilowați), denumit HEL TVD. Acest sistem va fi testat în anul 2022[10] și va putea inter-reacționa cu sistemele de lasere Athena și Aladin, proiectate pentru Aviația și Marina SUA.

Cu toate aceste dezvoltări nemaiîntâlnite în realizarea platformelor high-tech, se constată faptul că actualele sisteme de arme nu au fost construite să rezolve complexitatea spațiului operațional modern și să-l transforme într-un avantaj asimetric, în care desfășurarea multitudinii de sisteme de descoperire și avertizare/atenționare și de platforme de luptă pe un front larg, nu contribuie la realizarea concentrării focului în detrimentul celei a forțelor.

---

[8] Peter Roberts, *op. cit.*, p. 64.

[9] James Johnson, „China's Vision of the Future Networked Battlefield", The Diplomat, 26 aprilie 2017, URL: https://thediplomat.com/2017/04/chinas-vision-of-the-future-networked-battlefield/, accesat la 04.09.2020.

[10] Jen Judson, „Dynetics-Lockheed team beats out Raytheon to build 100-kilowatt laser weapon", *Defense News*, 15 mai 2019, URL: https://www.defensenews.com/land/2019/05/16/dynetics-lockheed-team-beats-out-raytheon-to-build-100-kilowatt-laser-weapon/?utm_source=clavis, accesat la 05.09.2020.

3. Sistemele de luare a deciziei

Pentru a se realiza o strategie unitară a viitorului, bazată pe întrebuințarea masivă și corelată a tehnologiei avansate, este necesară înglobarea într-un sistem de sisteme a celei de-a treia componente a războiului de tip „mozaic”, sistemele de luare a deciziei – adică interfața, legăturile de comunicații și softul pentru navigarea cu precizie și sincronizată –, care să permită tuturor sistemelor sofisticate de descoperire și avertizare/atenționare și a multitudinii de platforme de luptă să acționeze împreună, într-un spațiu operațional multidimensional și întrunit.

Pentru realizarea unui astfel de sistem automatizat de luare a deciziei care să conțină același nivel de dezvoltare tehnologică ca și celelalte două componente ale războiului viitorului, cercetătorii științifici americani au propus introducerea sistemelor autonome – incluzând aici vehiculele fără pilot și sistemele de management al rețelelor de comunicații –, dezvoltându-se, astfel, un sistem-de-sisteme care să coordoneze acțiunea în rețea a tuturor capabilităților puse la dispoziție și care să asigure schimbul de informații, colaborarea unitară și lucrul în comun al tuturor elementelor om-mașină integrate. Se realizează, astfel, o structură care combină comanda efectuată de factorul uman cu controlul asigurat de mașinăriile AI – binomul „om-mașină”. Omul va asigura flexibilitate și va aplica ideile sale creative în procesul decizional, în timp ce AI va aduce viteză și proporționalitate în asigurarea abilității forțelor de a provoca dileme multiple adversarilor. Pe scurt, comandanții vor examina și vor evalua recomandările făcute de sistemele AI de control înainte de a transmite ordinele lor, ceea ce le va permite să ajusteze și să revadă planurile de operații.

Unul dintre cele mai avansate proiecte futuriste ale Pentagonului de realizare a unui sistem de comunicații în rețea-de-rețele și care să încorporeze inteligența artificială pentru a conecta operațiile din domeniile aerian, terestru, maritim, spațial și cibernetic, îl reprezintă cel de „comandă și control întrunit al tuturor domeniilor spațiului operațional modern (Joint All Domanin Command and Control/JADC2)”. Se dorește ca acest proiect să asigure supremația decizională americană în toate domeniile, asigurând și includerea aliaților și partenerilor în aplicabilitatea lui (legătura cu Federated Mission Network/FMN). JADC2 este proiectat să realizeze o linie de rețele care să asigure fluxul informațional dintre fiecare senzor din spațiul de luptă multidimensional și fiecare mijloc de lovire, iar AI are abilitatea de a prelua anumite responsabilități privind luarea unor decizii rapide, bazate pe datele obținute de la senzori și trasnsmiterea ordinelor de acțiune către platformele de lovire cele mai indicate[11].

[11] Jackson Barnett, „Gen. Hyten: Military’s vision for connected warfare must include allies”, *FedScoop*, 14 august 2020, URL: https://www.fedscoop.com/another-job-for-jadc2-connect-with-allies/, accesat la 05.09.2020.

Responsabilii pentru fiecare domeniu au început să dezvolte propriile sisteme de luare a deciziilor, care să asigure legătura cu JADC2. Cea mai avansată este Aviația americană, care a trecut deja la experimentarea „sistemului propriu avansat de gestionare a luptei (Advanced Battle Management System/ABMS)”[12]. Acest sistem va încorpora elemente deja dezvoltate ale proiectului „Maven”, cu scopul de a alinia eforturile AI și a aduce noi capabilități pentru schimbul de date între mașinării. Intenția decidenților militari din Forțele Aeriene americane este aceea de a coordona prin AI descoperirea, localizarea și lovirea țintelor (kill chain), eliminând prezența umană din executarea unor sarcini nedorite.

Ideea principală din spatele acestui sistem este aceea ca AI să proceseze datele și informațiile primare culese din zona de operații, pe care să le transforme în perspective acționabile și să le transmită decidenților din lanțul de comandă care necesită aceste informații. ABCD reprezintă, astfel, un sistem de rețele și de comunicații între domenii care sprijină operațiile militare. ABCD va încorpora, totodată și alte platformă-cheie IT, precum „Cloud One” și „Platform One”, realizând un adevărat „Internet militarizat de lucruri” care să asigure viteza transmiterii și procesării datelor.

Armata americană nu a luat încă decizia finală privind dezvoltarea unui sistem bazat pe AI sau crearea unor „operatori hiperactivați”[13]. Primul pas întreprins a fost stabilirea unui Grup operațional pe AI (Army AI Task Force), cu sediul la Universitatea Carnegie Mellon din New York, care să proiecteze „viitorul comandament al forțelor terestre (Army Future Command)”, în care să acționeze, în echipă, sistemele conduse de oameni cu cele autonome și cu AI necesară schimbului de date și codării softurilor[14]. Cea mai mare greutate pe care o întâmpină acest grup o reprezintă posibilitatea de a facilita comunicarea dronelor aeriene cu vehiculele autonome terestre.

Proiectul Armatei americane care se va conecta la JADC2 se numește „Project Convergence”. Se dorește exploatarea imensei competiții la nivelul industriei civile de IT din Silicon Valley privind produsele AI dezvoltate la cel mai înalt nivel tehnologic și care pot fi dislocate acolo unde este necesară prezența procesoarelor de mare putere, dispersate și nu poziționate într-un sistem central de tip cloud. Asigurarea unor astfel de sisteme computerizate de cea mai înaltă tehnologie aduce

[12] Ozana Mazilu, „Un proiect al forțelor aeriene ar putea schimba radical războaiele”, *PlayTech*, 16 august 2020, URL: https://playtech.ro/2020/un-proiect-al-fortelor-aeriene-ar-putea-schimba-radical-razboarele/, accesat la 04.09.2020.

[13] N.A.: Comandamentul Forțelor pentru Operații Speciale (SOCOM) definește drept „*operatori hiperactivați*”, luptătorii a căror conexiuni și capacități tehnice sunt întărite cu computere de mare putere.

[14] Jackson Barnet, „Army working to team its autonomous systems acress domains with AI”, *Fed-Scoop*, 10 iunie 2020, URL:https://www.fedscoop.com/army-expanding-ai-teams-to-be-more-than-mannedunmanned-including-unmannedunmanned/, accesat la 03.09.2020.

cu sine mai puțină dependență de sistemele de comunicații care pot fi interzise sau bruiate de forțele adverse. Un exemplu de astfel de tehnologie îl reprezintă „ochelarii de vedere reală îmbunătățită" (augmented reality googles), dispuși pe casca de protecție și care pot transmite imagini de mișcare foarte utile luptătorilor în câmpul de luptă multidimensional[15].

Marina militară americană caută sisteme avansate tehnologic după mărime, greutate și putere. Laboratorul american de Cercetare Navală lucrează la tranzistori miniaturizați care nu sunt construiți din silicon, ci din materiale foarte asemănătoare cu neuronii creierului uman, denumiți „memristers" și care asigură așa-zisul „neuromorf" (sistemul de computere asemănător creierului uman) necesar asigurării unei puteri mai mari pentru mai multe sisteme AI independente[16].

Pentru realizarea acestor tehnologii computerizate foarte avansate atât cercetătorii americani, cât și cei chinezi, au dezvoltat tehnologia de comunicații 5G. Aceasta este a cincea generație de rețele celulare, permițând volume mari de transfer de date cu un decalaj minim[17]. Această nouă tehnologie de comunicare aduce noi capacități care vor crea oportunități pentru sistemul militar și civil. Compania americană Ericsson și cea chineză Huawei sunt liderii mondiali de necontestat în realizarea acestei noi tehnologii.

Tehnologia 5G acționează pe aceleași frecvențe radio (spre exemplu, sistemul radio Ericsson), utilizate în prezent pentru smartphone-uri, în rețelele Wi-Fi și în comunicațiile prin satelit, dar permite tehnologiei să meargă mult mai departe. Această nouă tehnologie realizează, într-adevăr, conectarea sistemelor pretutindeni – în mod fiabil, fără întârziere –, astfel încât operatorii să poată vedea, înțelege și gestiona acțiunile în timp real.

Sistemele de luare a deciziilor realizează sinergia acțiunii comune a celorlalte două componente ale războiului de tip „mozaic" – sistemele de descoperire și avertizare/atenționare și cele de acțiune/lovire – asigurând, astfel, desfășurarea acțiunilor militare viitoare într-o abordare sistemică de tip SoS (sense-decide-act). Legând senzorii de platformele de lovire, aceste sisteme pot acționa împotriva sistemelor de decizie ale adversarului, provocându-le dileme multiple, greu de rezolvat.

---

15 Jackson Barnet, „For military AI to reach the battlefield, there are more than just software challenges", *FedScoop*, 19 iunie 2020, URL: https://www.fedscoop.com/military-ai-hardware-in-battle/, accesat la 07.09.2020,

16 *Ibidem.*

17 N.A.: Conform site-ului *Ericsson*, „What is 5G?", URL: https://www.ericsson.com/en/5g/what-is-5g?gclid=CjwKCAjwtNf6BRAwEiwAkt6UQvGtPIexkTtR3oPErYMKP6zfB2HWgIpP5JWxn8v89bHAzMwvKXRC3BoCnEMQAvD_BwE&gclsrc=aw.ds, accesat la 07.09.2020.

Concluzii

Dependența forțelor armate americane de soluțiile tehnologice pentru a produce efecte de înaltă precizie are și o latură problematică – cea financiară. Progresul tehnologic a sporit letalitatea sistemelor de armament și a crescut precizia acțiunilor militare, însă la un cost enorm. În încercarea de a restrânge bugetele și așa limitate, cercetătorii americani au căutat și continuă să caute soluții de dezvoltare a platformelor de apărare din ce în ce mai multifuncționale, cu mai multe roluri încorporate în mai puține platforme personalizate.

Deși aceste platforme sunt extrem de capabile, costul și complexitatea lor limitează producția și ca urmare a posibilităților lor de manevră, rezistență și regenerare. Platformele înalt tehnologizate sunt, de asemenea, foarte dependente pe informații (destul de vulnerabile) în rețea, în special furnizate prin satelit, de la comunicații, navigație și chiar propulsie. Astfel, întreruperea sau bruierea conectivității prin satelit ar avea consecințe catastrofale pentru războiul de tip „mozaic”.

O consecință a costului în creștere al AI este cerința de a face economii compensatorii în alte domenii. Iar în multe cazuri, acest lucru a condus la reducerea implicării directe a factorului uman în detrimentul mașinilor, cu ramificații potențial grave pentru tacticile și tehnicile de acțiune într-un mediu volatil sau chiar interzis de adversar.

La fel de sensibile sunt consecințele morale și legale privind asigurarea posibilităților AI de a transmite decizii proprii platformelor de lovire, fără a avea aportul unei analize și aprobări a factorilor decidenți umani atunci când se pierde sau se întrerupe legătura de comunicații. Se dorește, astfel, tranzitarea comenzii prin misiune către AI și sistemele automatizate.

Multe laboratoare militare americane, ruse și chineze au programe la un anumit nivel de dezvoltare privind creșterea eficienței rețelelor de computere de mare putere pentru a conduce un sistem AI distribuit. Ideea este de a avea mai multe computere diferite care prelucrează date într-o rețea, conectarea acestora putând, astfel, asigura eforturile în echipă. Altele au început cercetarea și au obținut finanțări în realizarea bateriilor mai ușoare, mai puternice și a altor infrastructuri de rețea, care sunt mai eficiente.

Implementarea noilor tehnologii va contribui decisiv la realizarea abordării războiului de tip „mozaic”, fiind centrată pe obținerea unui avantaj decizional asupra unui adversar. Sprijinul procesului decizional pe care-l pot asigura platformele AI, sistemele autonome fără pilot, senzorii pasivi îmbunătățiți, armele mai mici și capabilitățile electronice și de război cibernetic ar putea impune complexitate și confuzie unui adversar și ar putea permite executarea unor atacuri concentrate asupra țintelor esențiale. Astfel, apariția unei posibile paradigme strategice privind pregătirea și ducerea operațiilor viitoare va fi centrată pe decizie.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „What is 5G?”, *Ericsson*, URL: www.ericsson.com/en/5g/what-is-5g?gclid=CjwKCAjwtNf6BRAwEiwAkt6UQvGtPIexkTtR3oPErYMKP6zfB2HWgIpP5JWxn8v89bHAzMwvKXRC3BoCnEMQAvD_BwE&gclsrc=aw.ds

2. BARNET, Jackson, „Army working to team its autonomous systems acress domains with AI”, FedScoop, 10 iunie 2020, URL:https://www.fedscoop.com/army-expanding-ai-teams-to-be-more-than-mannedunmanned-including-unmannedunmanned/

3. BARNET, Jackson, „For military AI to reach the battlefield, there are more than just software challenges”, FedScoop, 19 iunie 2020, URL: https://www.fedscoop.com/military-ai-hardware-in-battle/

4. BARNETT, Jackson, „Air Force moving Project Maven into Advanced Battle Management System portofolio”, FedScoop, 10 august 2020, URL: https://www.fedscoop.com/project-maven-air-forces-advanced-battle-management-system/

5. BARNETT, Jackson, „Gen. Hyten: Military’s vision for connected warfre must include allies”, FedScoop, 14 august 2020, URL: https://www.fedscoop.com/another-job-for-jadc2-connect-with-allies/

6. INSINNA, Valerie, „What aircraft does the US Air Force need to beat China and Russia? This new study has an answer”, Defence News, 20 martie 2019, URL: https://www.defensenews.com/air/2019/03/20/what-aircraft-does-the-us-air-force-need-to-beat-china-and-russia-this-new-study-has-an-answer/?utm_source=clavis

7. JOHNSON, James, „China’s Vision of the Future Networked Battlefield”, The Diplomat, 26 arilie 2017, URL: https://thediplomat.com/2017/04/chinas-vision-of-the-future-networked-battlefield/

8. JUDSON, Jen, „Dynetics-Lockheed team beats out Raytheon to build 100-kilowatt laser weapon”, Defense News, 15 mai 2019, URL: https://www.defensenews.com/land/2019/05/16/dynetics-lockheed-team-beats-out-raytheon-to-build-100-kilowatt-laser-weapon/?utm_source=clavis

9. Mazilu, Ozana, „Un proiect al forțelor aeriene ar putea schimba radical războaiele”, PlayTech, 16 august 2020, URL: https://playtech.ro/2020/un-proiect-al-fortelor-aeriene-ar-putea-schimba-radical-razboarele/

10. McCOY, Kelly, „The Road to Multi-Domain Battle: an Original Story”, Modern War Institute at West Point, 27 octombrie 2017, URL: https://mwi.usma.edu/road-multi-domain-battle-origin-story/

11. ROBERTS, Peter, „The Future Conflict Operating Environment Out to 2030”, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI), Stephen Austin and Sons Ltd., Londra, 2019.

12. WILSON, J.R., „New Frontiers in Passive Radar and Sonar”, Military and Aerospace Electronics, 8 februarie 2016, URL: https://www.militaryaerospace.com

RĂZBOAIELE PENTRU APĂ – EXPRESIA PRACTICĂ A CONFLICTELOR DE MEDIU. HIDROPOLITICA ÎN ASIA CENTRALĂ

Cristian ISTRATE*

Abundența apei este una dintre iluziile cele mai mari ale omenirii. Cu toate că pare o resursă banală, disponibilă oricui, realitatea tinde să contrazică această impresie. Astfel, apa potabilă devine, în anumite circumstanțe, elementul central al unor configurații politice și economice de nivel internațional.

Un prim obiectiv al acestui articol este acela de a demonstra faptul că războiul pentru apă poate fi o certitudine a viitorului numai atunci când acest tip de resursă va deveni un vector de proiectare a puterii. Un al doilea obiectiv vizează demonstrarea faptului că un conflict armat izbucnit din asemenea rațiuni nu este altfel decât inutil. Potențialele avantaje nu pot compensa costurile pe care le-ar implica o asemenea acțiune. Cel de-al treilea obiectiv constă în identificarea probabilității izbucnirii unui conflict de mediu în Asia Centrală și, de asemenea, în formularea unor propuneri care să conducă la evitarea acestui scenariu sumbru.

Cuvinte-cheie: *apă; războaie pentru apă; hidropolitică; conflict; conflictologie; Asia Centrală.*

Introducere

Mediul internațional de securitate post Război Rece rămâne marcat de o perpetuă luptă pentru resurse, în care statele sunt angrenate din motive lesne de înțeles. Acest aspect este, de departe, unul dintre puținele lucruri clare în actuala dezordine internațională. Așadar, statele „caută să se repoziționeze constant de așa

*** Cristian ISTRATE este doctorand în sociologie, la Universitatea din București. E-mail: cristian.i.istrate@gmail.com**

manieră încât să poată extrage suficiente beneficii în raport cu mediul geopolitic, așa cum poate fi observat momentan, în condițiile luptei pentru resurse, problemelor de natură economică, precum și altor provocări de actualitate”[1]. Potrivit unor studii mai mult sau mai puțin sumbre, apa ar putea deveni noul petrol și cauza principală a confruntărilor armate specifice viitorului nu foarte îndepărtat. Criza apei dulci este o certitudine a prezentului, iar nerezolvarea acesteia va destabiliza profund comunitățile umane, conducând, în cele din urmă, la confruntări militare.

Problema nu se pune în termenii probabilității izbucnirii unor lupte armate dintr-un asemenea considerent, ci trebuie să se concentreze pe furnizarea unui răspuns la următoarea întrebare: „Ce poate face elita politică internațională pentru a evita concretizarea unui astfel de scenariu?”.

1. Elemente generale de teorie a conflictului

Încercarea de definire a conflictului s-a materializat în numeroase demersuri științifice aparținând mai multor ramuri ale științelor sociale. Filosofia, psihologia, sociologia, științele comunicării, științele militare și chiar științele biologice au încercat să realizeze o teoretizare a acestui concept, cu atât mai mult cu cât este, fără urmă de îndoială, un fenomen major în orice tip de organizație, indiferent de mărimea acesteia. Din punct de vedere etimologic, termenul „conflict” provine din latinescul „confligo”, care înseamnă „a se lupta” sau „a se bate între ei”. Conflictul poate fi considerat drept una dintre cele mai rezistente rădăcini ale umanității. Oamenii intră în situații tensionate cu ceilalți din dorința de a-și impune punctele de vedere și pentru a-și valida convingerile. Absența dispoziției de a asculta și teama de a pierde lucruri puternic valorizate sunt două caracteristici pregnante ale conflictualității umane.[2] Cu toate că, de regulă, persoanele neagă faptul că nu ar fi dispuse să ia parte la dezbateri și să interacționeze cu persoane ostile punctelor de vedere pe care le au împământenite, realitatea tinde să contrazică acest aspect. Teama de dezintegrare a iluziei infailibilității propriei persoane este mai puternică și întunecă rațiunea, determinând declanșarea unor situații conflictuale inutile.

Conflictul poate fi definit ca „un proces interactiv manifestat prin incompatibilitate, dezacord sau disensiune între entități sociale (de exemplu, individ, grup, organizație etc.)”[3]. Aceste contradicții pot apărea atât la nivelul obiectivelor entității, cât și la nivelul strategiilor organizațiilor. De asemenea, pot apărea disensiuni și între persoanele fizice care formează o anumită entitate, ceea ce, pe termen mediu și lung, poate afecta buna

[1] Cristian Istrate, *Relațiile politico-diplomatice și militare dintre SUA și Federația Rusă în perioada post Război Rece*, Editura SITECH, Craiova, 2019, p. 207.
[2] Marian-Valentin Grigoroiu, *Crizele și conflictele contemporane*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2006, p. 18.
[3] Dan Safta, *Managementul conflictelor în organizație*, Editura Trei, București, 2016, p. 13.

desfășurare a activităților și, implicit, îndeplinirea scopurilor. Prin raportare la o scară mult mai mare, la nivel național și internațional, putem vorbi despre confruntări între grupări etnice, religioase ori naționale, instituții, clase sociale și state.[4] De regulă, conflictul este un element destabilizator al unei organizații, indiferent de categoria din care face parte și de domeniul de activitate, dar nerezolvarea acestuia în timp util poate pune în pericol existența întregii entități. Aplanarea unei situații de acest tip presupune aspecte educaționale și poartă denumirea de „civilizare a conflictului".

Civilizarea conflictului presupune acel set de acțiuni al cărui scop este temperarea emoțiilor oamenilor, făcând apel la diverse mecanisme sociale, mai precis depășirea impulsivității și căutarea unei soluții raționale care să răspundă nevoilor organizației. Printr-o comparație ceva mai largă, un conflict poate fi gândit și studiat asemenea unui organism viu. Acesta are o anumită durată de viață, izbucnește de la o anumită sursă, are propria desfășurare, ajunge la un punct culminant, se găsesc resursele necesare pentru a-l dezamorsa, după care dispare. Totuși, chiar și o bună soluționare a unui conflict se poate dovedi înșelătoare, deoarece nu garantează faptul că acesta nu va apărea din nou, chiar într-o formă mai potențată decât inițial. De aceea, varianta de rezolvare trebuie să fie, atât cât este posibil, mulțumitoare și avantajoasă pentru actorii centrali ai situației conflictuale. Aparenta rezolvare bazată pe coerciție nu este o variantă optimă și va permite menținerea mocnită a situației care a declanșat ciocnirea.

Fiind asemănător ca definire și ca desfășurare cu o criză, conflictul are un ciclu de viață similar, etapizat astfel: „apariția sursei generatoare, latenţa conflictului, perceperea stării conflictuale, declanșarea situației conflictuale, acțiuni ale părților aflate în conflict, confruntarea, diminuare și rezoluție, soluționarea sau amânarea unui deznodământ, analiza consecinţelor conflictului"[5]. Starea premergătoare ciocnirii în sine se numește „situație de conflict", fiind compusă din obiectul conflictului și motivul acestuia. În psihologie, starea de vârf a conflictului poartă numele de „incident", fiind declanșată de factori precum oponenții și scopul conflictului. În organizația militară, cauzele diferendelor pot fi următoarele: „atitudinea negativă față de serviciul militar, lacunele de caracter, indisciplina unor militari, vanitatea, neîncrederea în capacitățile subalternilor, atitudinea neobiectivă față de subalterni, indiferența față de serviciu, existența microgrupurilor neoficiale, problemele de ordin tehnic și național, obiceiurile necivilizate"[6]. Rigurozitatea organizației militare este deosebit de importantă pentru a putea îndeplini obiectivele politico-militare, astfel că orice turbulență, orice conflict intern nu va face altceva decât să pună în

[4] Dorel Bușe, *Managementul crizelor și conflictelor regionale*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2006, p. 32.
[5] Vasile Simileanu, *Conflicte asimetrice*, Editura Top Form, București, 2011, p. 92.
[6] Teodor Frunzeti, *Coordonate ale psihologiei militare aplicate*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009, p. 172.

pericol misiunea sau chiar să o pericliteze total. Militarii trebuie să fie convinși de locul și rolul lor în interiorul organizației militare, pentru a avea și moralul necesar îndeplinirii oricărui tip de misiune. Caracterul acestora trebuie să fie unul în deplină concordanță cu normele și regulamentele militare, fiind orientat spre disciplină și obiectivitate. Aceștia trebuie să manifeste respect nu doar față de superiori, ci și față de subalterni, față de valorile sociale, politice și culturale ale țării și față de misiunea pe care o au de îndeplinit.

Conflictologia este definită ca modalitatea de înțelegere a conflictelor luând în considerare toate domeniile conexe, cum ar fi soluționarea, transformarea și managementul conflictelor.[7] Conflictologia, ca disciplină aflată în plin proces de închegare, are la bază câteva principii de funcționare, după cum urmează: principiul determinismului, principiul dinamicității, principiul obiectivității, principiul corelării ascendent-descendente și principiul interacțiunii și relaționării sistemice.[8] Principiul determinismului face referire la observarea și descrierea tuturor acelor aspecte de suprafață ale conflictului, precum și identificarea cauzelor care îl generează. Principiul obiectivității presupune două aspecte: obiectivitatea informațiilor culese despre modul în care a fost declanșat conflictul, dar și despre cei care participă la acesta și îl potențează; atitudinea echilibrată și echidistantă pe care analistul, care pune cap la cap informațiile, trebuie să o aibă. Principiul dinamicității face referire la evoluția conflictului, pornind de la momentul „incubației", până la momentul producerii efectelor și, eventual, al lecțiilor învățate. Potrivit principiului interacțiunii și relaționării sistemice, conflictul trebuie înțeles ca fenomen psihosocial relațional. Relaționarea sistemică face referire la evaluarea conflictului prin studiul conexiunilor acestuia cu particularitățile sistemului. Principiul corelării ascendent-descendente presupune evitarea, atât cât este posibil, a generalizărilor pripite, precum și întemeierea pe fapte obiective, verificabile din multiple perspective, a oricărei generalizări și teorii explicative. Respectarea și punerea în practică a acestui principiu constituie, fără urmă de îndoială, condiția esențială pentru diminuarea divergențelor în problema conflictelor.

Studiul conflictelor internaționale cunoaște diverse influențe în funcție de Școala de gândire care influențează decisiv modul de abordare al teoreticienilor/analiștilor. Spre exemplu, curentul behaviorist susține că natura și rolul conflictelor pot fi înțelese doar printr-o strânsă corelare cu modul în care ființa umană se comportă în acțiunile sale destinate procurării celor necesare supraviețuirii și asigurării

[7] Eduard Vinyamata, „Conflictology: A Multidisciplinary Vision", *Journal of Conflictology*, Volume 1, Issue 1, 2010, p. 1.

[8] Mihai Golu, *Conflictologia – disciplină de graniță*, URL: https://andreivocila.files.wordpress.com/2010/10/tema20i20tema20i20conflicte20si20negocieri20c38en20organizatii.pdf, accesat la 02.08.2020.

prestigiului în interiorul comunității.[9] Unele dintre cauzele apariției conflictelor au legătură cu degradarea mediului natural, reducerea resurselor de hrană etc.

2. Războiul pentru apă. Hidropolitica – delimitări conceptuale

Apa este, pentru cei mai mulți, o resursă esențială, fundamentală, dar dispunând de ea zi de zi, aceștia nu conștientizează că poate fi un element-cheie în diferite configurații politico-economice. Cu toate că apa acoperă trei pătrimi din suprafața Terrei, apa potabilă este o resursă destul de rară. Aceasta devine o resursă din ce în ce mai prețioasă pe măsură ce crește poluarea și lovește seceta. Potrivit studiilor elaborate de Organizația Națiunilor Unite, sunt foarte multe femei care petrec ore bune în fiecare zi pentru a căuta apă și mai mult de două milioane de oameni, majoritatea dintre ei fiind copii, mor din cauza unor afecțiuni cauzate de lipsa apei.[10]

În unele situații, apa poate deveni o problemă de securitate națională, date fiind particularitățile competiției pentru resursele naturale limitate. În mod cert, aceasta intră în rândul resurselor strategice întrucât se pune problema deficitului, atunci când aprovizionarea cu apă potabilă este împărțită între mai multe state ori regiuni.[11] Totuși, problema conflictelor care ar putea rezulta din limitarea resurselor de apă este o chestiune relativă și exacerbată nu doar la nivel de discurs politic, ci și din punctul de vedere al abordării academice. Așa cum se prezintă lucrurile acum, ne este foarte dificil să identificăm un singur conflict internațional care să fi avut drept cauză principală apa, dar aceasta nu înseamnă că „goana" după acest tip de resursă nu a constituit un element secundar pentru declanșarea a numeroase războaie. De cele mai multe ori, analiștii nu iau în calcul această problemă, preferând să gândească o criză sau un război în termenii tradiționali de securitate, maximizare a puterii sau revendicări teritoriale.

Conștientizarea apei drept o cauză a potențialelor conflicte s-a realizat etapizat. Într-o primă fază, inițiată în 1970 și care a continuat până prin 1980, abordarea științelor sociale asupra războiului a fost realizată din perspectiva efectelor luptei armate asupra mediului înconjurător. La acea vreme, cercetătorii susțineau că există o legătură între schimbarea disponibilității resurselor naturale și securitate.[12] Cu alte cuvinte, un nivel ridicat de consum va cauza deteriorarea resurselor de apă, ceea

[9] Constantin Hlihor, Ecaterina Hlihor, *Comunicarea în conflictele și crizele internaționale. Secolul al XX-lea și începutul secolului XXI*, Editura comunicare.ro, București, 2010, p. 55.

[10] ***, „Factsheet on Water and Sanitation", *UN*, URL: www.un.org/waterforlifedecade/factsheet.html, apud ***, *Natural Resources, Conflict, and Conflict Resolution*, *United States Institute of Peace*, Washington D.C., 14 septembrie 2007, p. 3, accesat la 02.08.2020.

[11] Peter H. Gleick, „Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security", în *International Security*, vol. 18, nr. 1, vara 1993, pp. 84-85.

[12] Stephan Stetter, Eva Herschinger, Thomas Teichler, Mathias Albert, „Conflicts about water: Securitizations in a global context", în *Cooperation and Conflict*, vol. 46, nr. 4, 2011, pp. 443-444.

ce va conduce la un deficit de resurse care va antrena actorii într-o permanentă competiție și va crește riscul apariției violențelor. O a doua etapă poate fi încadrată între anii 1980 și 1990, cercetările abordând conflictele legate de apă într-un sens mult mai larg. Principalele viziuni ale acestei perioade scot în evidență faptul că schimbările de mediu nu conduc neapărat la conflicte violente, fiind doar un element într-o întreagă rețea de cauzalitate, care cuprinde și probleme socio-economice. A treia fază pornește undeva pe la mijlocul anilor 1990, atunci când cercetătorii au stabilit conexiuni între aspectele de mediu ale securității umane și conflictele legate de apă.

Conflictele ce rezultă din deținerea controlului asupra resurselor de apă poartă numele de conflicte de mediu. Conflictul de mediu presupune o interacțiune incompatibilă între doi sau mai mulți actori și vizează utilizarea unei resurse naturale, în care unul dintre actori este afectat de acea interacțiune, iar celălalt ignoră acel prejudiciu.[13] Oceanele, mările, lacurile și râurile pot fi oricând elemente declanșatoare ale războaielor din cauza unor aspecte ce țin de cultură, de aportul pe care îl pot aduce în dezvoltarea unui stat, precum și de rolul strategic pe care îl pot juca în domeniul transporturilor. Spre exemplu, dependența populației de activități, precum pescuitul, și existența câmpurilor petroliere *offshore* pot oricând să fie motive pentru izbucnirea unor conflicte. Cea mai răspândită manifestare a violenței legate de apă este privarea accesului la apă potabilă și la igienă, situație care afectează milioane de oameni săraci din întreaga lume. Potrivit unui studiu, există șanse destul de mari să fie declanșate mai multe conflicte legate de apă în anumite regiuni ale bazinului Dunării, cu precădere în zonele sudice și estice.[14] De asemenea, dependența economică de agricultură poate constitui, în anumite contexte, un veritabil catalizator al conflictelor legate de apă.

Conflictele a căror sursă este apa pot să apară la nivel local (între grupuri sociale care se luptă pentru resursele de apă într-o anumită zonă, ori între un stat și cetățenii săi, într-o anumită zonă), național (lupta dintre diverse grupuri de interese și cei care pun bazele unor politici naționale de management al resurselor de apă), internațional (între state cu privire la utilizarea partajată a resurselor de apă) și global (între populațiile marginalizate și cele afluente, atunci când resursele de apă sunt distribuite de la populațiile marginalizate către acele sectoare privilegiate).

---

[13] Cristian Iojă (coord.), *Managementul conflictelor de mediu*, Editura Universității din București, București, 2015, p. 14.

[14] Fabio Farinosi, Carlo Giupponi, Arnaud Reynaud, Guido Ceccherini, César Carmona-Moreno, Ad De Roo, David González-Sánchez, Giovanni Bidoglio, „An innovative approach to the assessment of hydro-political risk: A spatially explicit, data driven indicator of hydro-political issues”, în *Global Environmental Change*, vol. 52, septembrie 2018, p. 292, apud Ana Moca-Grama, „Studiu: conflictele legate de apă se vor intensifica în jurul lumii”, 5 aprilie 2019, URL: https://www.green-report.ro/conflicte-apa, accesat la 03.08.2020.

Gestionarea eficientă a apei trebuie să pornească de la considerarea acelor dimensiuni pe care le pot atinge potențialele conflicte. Conflictele transfrontaliere pornite din cauze de acest tip presupun acțiuni ostile de natură verbală, economică sau militară între părțile interesate de acele resurse partajate la nivel internațional.[15]

În ultima vreme, cercetătorii au pus bazele conceptului de *securitate a apei*[16], care implică acele amenințări care pun în pericol utilizarea durabilă și sigură a resurselor de apă. Securitatea apei se referă la capacitatea de a asigura accesul populației la acest tip de resurse, care să fie suficiente și de o calitate acceptabilă pentru bunăstarea umană, economică și de mediu.

De asemenea, cercetările au demonstrat faptul că există legături destul de clare între deficitul sever de apă, migrație și instabilitatea unui stat. Un astfel de exemplu poate fi Siria. Seceta severă poate duce la mișcări bruște ale oamenilor din mediul rural către orașe sau peste granițe.[17] Desigur, conflictele din Siria sunt un alt factor, decisiv chiar, pentru care populația migrează peste granițe.

Factorii de decizie politică pot soluționa conflictele subnaționale urmând câteva reguli rezonabile:

1. *Politica locală trebuie luată în serios*. Specialiștii din domeniu tind să nu ia în calcul, cu suficientă meticulozitate, conflictele care apar la nivel local sau regional. Potrivit mai multor studii, conflictele pe resursele de apă apar mai des la nivel regional și local, decât la nivel internațional.

2. *Este necesară implicarea unor grupuri exterioare*. Conflictele legate de apă sunt un subiect sensibil pentru politicieni, fapt pentru care sunt reticenți în a încuraja implicarea externă a unor ONG-uri sau instituții multilaterale. Acești actori externi pot veni cu o expertiză valoroasă și cu resurse necesare rezolvării problemelor.

3. *Crearea unor structuri incluzive care să se ocupe de problemele guvernării apei*. Crearea unor instituții la nivel local, regional și național care să unească părțile interesate. Spre exemplu, în Franța, agențiile care se ocupă cu gestionarea resurselor de apă includ proprietari de fabrici, fermieri, cetățeni de rând, dar și oficiali guvernamentali.

4. *Sprijinirea utilizatorilor de apă cu informații, date corecte și cu expertiză*.

[15] Jacob D. Petersen-Perlman, Jennifer C. Veilleux, Aaron T. Wolf, „International water conflict and cooperation: challenges and opportunities”, în *Water International*, 2017, p. 2, URL: https://transboundarywaters.science.oregonstate.edu/sites/transboundarywaters.science.oregonstate.edu/files/Publications/Petersen-Perlman%20et%20al.%20-%202017%20-%20International%20water%20conflict%20and% 20cooperation%20chal.pdf, accesat la 02.06.2019.

[16] Simona Frone, Dumitru-Florin Frone, „The Importance of Water Security for Sustainable Development in the Romanian Agri-Food Sector”, în *Agriculture and Agricultural Science Procedia 6*, 2015, p. 675.

[17] Scott Moore, „The Water Wars Within: Preventing Subnational Water Conflicts”, *New Security Beat*, 30 May 2018, URL: https://www.newsecuritybeat.org/2018/05/water-wars-within-preventing-subnational-water-conflicts, accesat la 03.08.2020.

5. *Implicarea liderilor statelor în gestionarea conflictelor de apă* locale sau regionale este foarte importantă, deși, de cele mai multe ori, ei sunt reticenți atunci când vine vorba de angajarea în astfel de situații. Ar trebui urmat exemplul liderilor americani, care s-au implicat în problemele bazinului Colorado, în ultimii 25 de ani. Rolul liderului poate fi unul de coagulare. Acesta poate lansa un apel către părțile implicate în conflict, căpătând rolul de intermediar.[18]

Fostul secretar general al ONU, Boutros Boutros Ghali, are convingerea că apa va fi cauza principală a următorului război care va izbucni în Orientul Mijlociu.[19] Raționamentul care stă la baza acestei supoziții este în strânsă legătură cu gradul de creștere a populației planetei într-o lume a resurselor limitate, ceea ce va conduce, în mod automat, la conflicte violente legate de apă. Acest argument este imposibil de demonstrat empiric. Totuși, războaiele internaționale declanșate de necesitatea unor resurse regenerabile nu sunt atât de probabile, întrucât utilizarea acestora nu poate fi transformată nici ușor și nici rapid în putere. Construind un raționament valabil, putem afirma că războiul a cărui cauză principală ar fi resursele de apă nu este, altfel, decât inutil. Costurile pe care le-ar presupune declanșarea și susținerea unei lupte armate ar echivala cu acele costuri pe care le-ar putea avea construirea unor instalații de desalinizare a apei.

Confruntările pentru apă tind să se manifeste mai mult la nivel local. Concurența pentru acest tip de resurse se află într-o continuă ascendență între ferme și orașe, state și provincii, grupuri etnice și interese economice.[20] Escaladarea acestor tensiuni reprezintă o problemă destul de serioasă, care poate conduce la apariția unor crize umanitare, pierderi de vieți și chiar războaie civile.

În prezent, deficitul de apă are un grad de relativitate ridicat, deoarece volumul de apă disponibil pentru consum devine strâns legat de disponibilitatea socială și de raționalitatea economică a actorilor statali și privați de a dezvolta noi tehnologii pentru a purifica apa care, în prezent, nu este potabilă. Pe lângă exemplul construirii unor instalații de desalinizare, pot fi asamblate dispozitive care să aibă la bază principiul irigării prin picurare sau dezvoltarea mai multor instalații care să permită utilizarea apei reziduale.

Problemele pe care apa le poate ridica în elaborarea strategiei de securitate a unui stat și interesul crescând al comunității internaționale pentru acest tip de resursă i-au obligat pe oamenii de știință să pună bazele unui concept relativ nou, cel de

---

[18] *Ibidem*.

[19] ***, „Former National Leaders: Water, a Global Security Issue”, *Forbes*, URL: https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/02/06/will-central-asia-fight-over-water-resources/#4f1ea4914c1f, accesat la 03.08.2020.

[20] Christiane J. Fröhlich, „Water: Reason for Conflict or Catalyst for Peace? The Case of the Middle East”, în *L'Europe en formation*, nr. 365, toamna 2012, p. 142, URL: https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-3-page-139.htm#, accesat la 03.08.2020.

hidropolitică.[21] Încercările de definire ale acestui concept sunt destul de modeste în literatura de specialitate occidentală, iar în cea din România lipsește cu desăvârșire. Punctul comun al acestora presupune controlul suveran, sub o formă sau alta, al apei. Hidropolitica implică fie cooperarea, fie conflictul, ambele putând să apară în rândul actorilor internaționali care au competențe partajate în apele internaționale.[22] Unul dintre punctele slabe ale abordării conflictelor legate de apă este ignorarea variabilelor politice, economice și culturale.

La o primă vedere, am fi tentați să stabilim o relație de cauzalitate între statele în curs de dezvoltare și degradarea mediului. Ipoteza aceasta nu poate fi confirmată, decât într-o mică măsură, fapt pentru care ea nu poate deveni un adevăr. Din contră, statele în curs de dezvoltare au industrii bine puse la punct, care funcționează, dar poluează. Este adevărat, state, precum Germania, au încercat implementarea unor strategii pentru punerea în operă a așa-numitei „energii verzi", dar din punct de vedere economic nu s-a dovedit a fi o strategie rentabilă. Creșterea economică serioasă și bazată pe producție nu poate fi fondată pe tehnologii *eco* din simplul motiv că sunt mult mai costisitoare, iar profitul scade substanțial. Cu toate că se vorbește despre energia verde ca aparținând viitorului, ne rezervăm dreptul de a crede contrariul. În timp ce ONG-urile promovează deziderate și utopii, mediul de afaceri și statul vor avea permanent în centrul preocupărilor creșterea economică corelată cu un nivel de cheltuieli cât mai redus cu putință.

Intensitatea conflictelor legate de apă, precum și gradul de cooperare al părților depind de o serie de factori:

1. Gradul de deficit, gestionarea defectuoasă ori alocarea greșită a resurselor de apă;
2. Gradul de interdependență dintre state în ceea ce privește resursele de apă comune, nerespectând granițele;
3. Deținerea controlului asupra resurselor de apă pe criterii geografice și istorice;
4. Existența unor surse alternative de apă sau a altor opțiuni care să permită negocierea unui acord între părți;
5. Puterea relativă a părților;
6. Posibilitatea ca un conflict prelungit să fi izbucnit din cauza unei disensiuni legate de acest tip de resurse.[23]

[21] Viorel Ordeanu, Benoni Andronic, „Războaiele pentru apă", în *Revista de Științe Militare*, nr. 3, 2019, p. 95.
[22] Anthony Turton, Roland Henwood (eds.), *Hydropolitics in the Developing World: A Southern African Perspective*, African Water Issues Research Unit, 2002, p. 15.
[23] Shlomi Dinar, „Water, Security, Conflict, and Cooperation", în *The SAIS Review of International Affairs*, vol. 22, nr. 2, John Hopkins University Press, vara-toamnă 2002, pp. 236-237.

Atunci când se preconizează deficite severe, iar apa este percepută ca fiind mult prea exploatată sau degradată de ceilalți, poate apărea instabilitatea, creându-se mediul propice pentru izbucnirea conflictelor.

3. Utilizarea resurselor de apă în Asia Centrală – cooperare sau conflict?

Asia Centrală are o bogăție aparte a resurselor de apă. O parte importantă dintre râurile regiunii se varsă în lacuri interioare sau dispar în deșert, prin evaporare. Două dintre cele mai mari râuri ale regiunii sunt Amu Darya (denumit anterior Oxus) și Syr Darya (denumit anterior Jaxartes).[24] Acestea provin din munții estici ai Asiei Centrale și trec prin deșerturile Kara Kum și Kyzyl Kum. Râul Amu Darya este format din mai multe râuri mai mici, precum Panj din Afganistan, Vakhsh din Tadjikistan, trece apoi prin Uzbekistan și Turkmenistan înainte de a se vărsa în Marea Aral. Râul Syr Darya izvorăște în Munții Tien Shan din partea estică a Kârgâzstanului și se varsă spre vestul Uzbekistanului, prin Valea Fergana.

În prezent, cea mai mare parte a apei celor două râuri provine din topirea ghețarilor și, mai puțin, din precipitații. Topirea accelerată a ghețarilor primăvara și vara cauzează o creștere a nivelului apei, ceea ce coincide convenabil cu sezonul de vârf al agriculturii.

Figura nr. 1: Bazinele hidrografice ale râurilor Amu Darya și Syr Darya[25]

[24] Erika Weinthal, *Water Conflict and Cooperation in Central Asia*, *Occasional Paper no. 32*, Human Development Report Office, 2006, p. 3, URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/weinthal_erika.pdf, accesat la 04.08.2020.

[25] Harta este disponibilă la URL: http://www.cawater-info.net/aral/index_e.htm, accesat la 04.08.2020.

La bazinul hidrografic al regiunii contribuie și râurile Zarafshon, Kashkadarya, Kafirnigan, Murghab, Tejen, Turgai, Sarysu și Chu.[26] Zarafshon își are izvoarele în Munții Pamir.

Figura nr. 2: Rețeaua hidrografică a Asiei Centrale[27]

Prăbușirea Uniunii Sovietice a însemnat și distrugerea sistemului centralizat de gestionare a resurselor de apă, care a funcționat peste jumătate de secol. Spre exemplu, în perioada comunistă, autoritățile de la Moscova gestionau Bazinul Mării Aral, asemenea unei unități economice integrate. URSS hotăra cum va fi utilizată apa râurilor Amu Darya și Syr Darya pentru îndeplinirea obiectivelor economice prioritare. În cazul statelor din Asia Centrală, un astfel de obiectiv era cultivarea a 90% din bumbacul necesar Uniunii Sovietice.[28] Între 1950 și 1980, autoritățile de la Moscova au elaborat un amplu sistem de rezervoare, canale și stații de pompare, pentru a sprijini producția de bumbac, care era reprezentativă pentru întreaga regiune. Spre exemplu, în Uzbekistan au fost construiți 170.000 de kilometri de canale pentru a iriga aproximativ 4,2 milioane de hectare. Unul dintre cele mai ample proiecte din regiune a fost construcția Canalului Kara Kum, a cărui menire era transportarea apei de-a lungul a 1.400 de kilometri de deșert din Turkmenistan.[29]

[26] Erika Weinthal, *op. cit.*, 2006, p. 4.
[27] Harta este disponibilă în Martin Russell, *Water in Central Asia – An increasingly scarce resource*, Briefing, European Parliamentary Research Service, September 2018, p. 2, URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI(2018)625181_EN.pdf, accesat la 04.08.2020.
[28] Erika Weinthal, *op. cit.*, 2006, p. 5.
[29] *Ibidem*.

Irigațiile continuă să fie deosebit de importante în regiune, având în vedere că, după unele rapoarte ale Băncii Mondiale[30], întreaga zonă ar putea deveni deșert.

În mod cert, apa este unul dintre cele mai importante elemente în agricultură sau în domeniul energiei. Dacă Uzbekistanul, Turkmenistanul și Kazakhstanul au rezerve bogate de combustibili fosili, nu același lucru îl putem spune despre Tadjikistan și Kârgâzstan, care sunt nevoite să importe energie de la statele vecine. Totuși, cele două republici au un mare potențial hidroenergetic și reușesc să își asigure mare parte din energia necesară prin această metodă. De asemenea, uzul domestic al apei a crescut în ultimii ani, dar mai mult de jumătate din populația Tadjikistanului nu deține o sursă de apă potabilă în propria locuință.

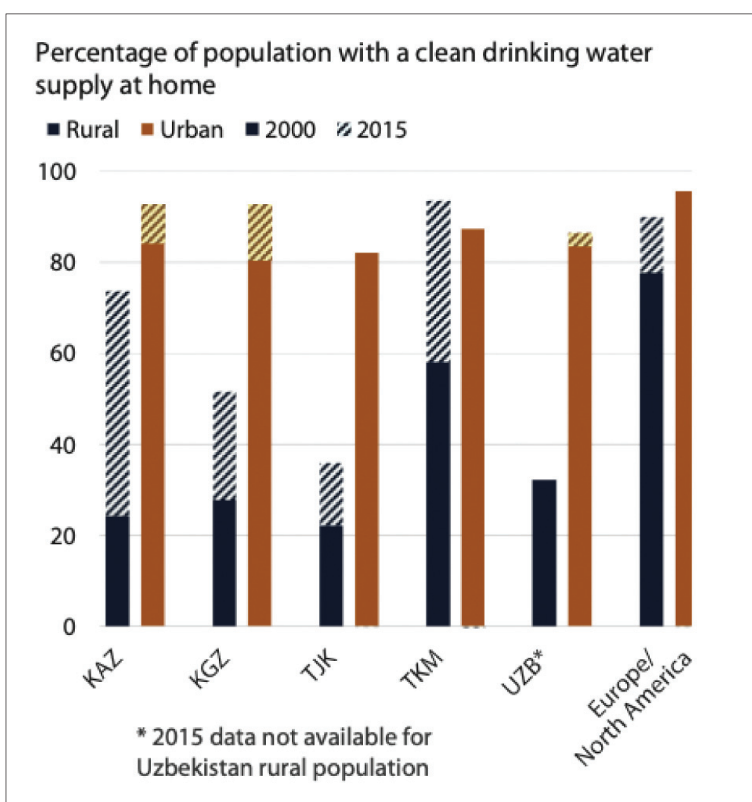

Figura nr. 3: Utilizarea domestică a apei în republicile Asiei Centrale[31]

[30] Julia Bucknall, Irina Klytchnikova, Julian Lampietti, Mark Lundell, Monica Scatasta, Mike Thurman, *Irrigation in Central Asia. Social, Economic and Environmental Considerations*, februarie 2003, p. i, URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI(2018)625181_EN.pdf, accesat la 04.08.2020.

[31] Graficul este disponibil în Martin Russell, *op. cit.*, septembrie 2018, p. 5, URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI(2018)625181_EN.pdf, accesat la 04.08.2020.

Cooperarea celor cinci țări din Asia Centrală este vitală pentru a putea aloca, în mod corect, resursele limitate de apă statelor care împart aceleași bazine hidrografice, dar și pentru a putea gestiona eficient infrastructura partajată. Cooperarea în regiune a continuat și după dezintegrarea URSS, prin semnarea Acordului de la Almaty, din 1992. Potrivit acordului, a fost instituită o comisie interstatală pentru coordonarea apei, care a devenit parte a Fondului pentru Salvarea Mării Aral (IFAS).[32] Rolul comisiei este acela de a coordona politicile de gestionare a apei din întreaga regiune. Acest acord a fost doar prima cărămidă a unei temelii foarte bine sudate, urmând și altele atât bilaterale, cât și regionale. Spre exemplu, în anul 1996, Turkmenistanul și Uzbekistanul au stabilit modalități de partajare a infrastructurii și au convenit ca fiecare stat să poată obține o cantitate egală de apă din râul Amu Darya. Un alt exemplu este încheierea unui acord între Kârgâzstan, Kazakhstan și Uzbekistan, în 1998 (în 1999 s-a alăturat și Tadjikistanul). Kârgâzstanul și-a luat angajamentul să ofere suficientă apă în sezonul agriculturii din cascada Toktogul, acesta primind în schimb, din partea celorlalte state, o compensație pentru pierderile pe care le realiza pe timp de iarnă, prin producerea energiei hidroelectrice.[33] Această compensație lua forma unor livrări de combustibil și electricitate, precum și a unui sprijin financiar pentru mentenanța barajelor.

Cooperarea în perioada post URSS a fost mai dificilă decât s-ar fi putut crede, mai ales fiindcă IFAS s-a dovedit ineficientă în gestionarea și coordonarea resurselor de apă ale regiunii. În anul 2008, tensiunile dintre Uzbekistan și Kazakhstan au escaladat tocmai dintr-un asemenea motiv – Kazakhstanul a acuzat Uzbekistanul că nu a permis tranzitarea pe teritoriul său a unei cantități suficiente de apă.[34] Un alt conflict a izbucnit, în 2014, la granița dintre Kârgâzstan și Tadjikistan, din cauza cantității insuficiente de apă pentru irigații. De asemenea, resursele bogate de apă ale Kârgâzstanului au condus la intensificarea conflictelor de frontieră cu Uzbekistanul, în repetate rânduri. Aceasta din urmă a desfășurat trupe militare de-a lungul frontierei cu Kârgâzstanul, pe data de 24 martie 2016.[35] Cu siguranță, unul dintre factorii care au contribuit decisiv la escaladarea tensiunilor dintre cele două state a fost și încercarea Uzbekistanului de a obține controlul rezervorului Ala-Buka. Republicile Asiei Centrale sunt nevoite să încerce să ajungă la un consens, din cauza incapacității guvernelor acestor state de a moderniza sectoarele dependente de resursele de apă, cum ar fi energia și agricultura. Pași timizi în diminuarea acestei interdependențe au fost făcuți de Uzbekistan, care dorește construirea unui rezervor

[32] *Ibidem*, p. 6.
[33] *Ibidem*.
[34] Martin Russell, *op.cit.*, p. 6.
[35] Fuad Shahbazov, „Will Central Asia Fight Over Water Resources?”, *Forbes*, 6 februarie 2017, URL: https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/02/06/will-central-asia-fight-over-water-resources/#4f1ea4914c1f, accesat la 04.08.2020.

capabil să acumuleze 2,5 miliarde metri cubi de apă. Practic, autoritățile uzbece urmăresc reducerea dependenței de Toktogul.

O parte semnificativă a conflictelor legate de apă din regiune au legătură cu proiectul Rogun. Construcția acestui baraj a început în 1982, făcând parte dintr-un plan integrat al sovieticilor, de dezvoltare economică a Asiei Centrale. Procesul de construcție s-a oprit în 1991, dar a fost reluat în octombrie 2004, în timpul vizitei președintelui rus, Vladimir Putin, la Dushanbe. Compania rusă RUSAL s-a angajat să investească 2 miliarde de dolari în construcția acestui baraj. Acordul a fost anulat în 2007, ca urmare a nemulțumirii guvernului tadjik cu privire la înălțimea și capacitatea barajului. Barajul Rogun a devenit un simbol al suveranității Tadjikistanului, fapt pentru care autoritățile guvernamentale fac eforturi pentru a găsi susținerea economică de care au nevoie. Costul foarte ridicat al acestui proiect, de 3-5 miliarde de dolari (aproape jumătate din PIB-ul republicii), este un adevărat motiv de îngrijorare. Tensiunile Tadjikistanului cu Uzbekistanul au fost potențate și de acest baraj. Printre motive se numără următoarele:

● Agricultura uzbecă depinde în totalitate de disponibilitatea apei pentru irigare, iar o exploatare a proiectului Rogun ar putea conduce la un deficit al apei tocmai în vârful de sezon al agriculturii. Mai mult, Rogun ar putea deveni un instrument politic prin care să fie exercitate presiuni asupra Uzbekistanului;

● Deficitul de apă ar putea costa Uzbekistanul 600 de milioane de dolari doar în sectorul agricol, ceea ce ar însemna o reducere a PIB-ului cu aproximativ 2%, iar 340.000 de persoane ar putea să-și piardă locurile de muncă;

● Salinitatea râurilor va crește, ceea ce înseamnă că va fi distrusă calitatea apelor subterane;

● Locul în care va fi construit barajul se află într-o zonă cu puternic risc seismic;

● Gradul de deșertificare în bazinul Mării Aral va crește.[36]

Cu toate că dorința de cooperare între republicile Asiei Centrale există în continuare, rivalitatea și interesele contradictorii îngreunează întregul proces. Obținerea unui consens în viitorul apropiat pare, mai degrabă, imposibilă, având în vedere că, până în acest moment, nici măcar unul dintre conflictele pentru resursele de apă din regiune nu a fost soluționat.

[36] Konur Alp Kocak, *Water disputes in Central Asia. Rising tension threatens regional stability*, Briefing, European Parliamentary Research Service, octombrie 2015, p. 8, URL: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/571303/EPRS_BRI(2015)571303_EN.pdf, accesat la 04.08.2020.

Concluzii

Perspectiva războaielor pentru apă este, fără urmă de îndoială, înfricoșătoare, dar încă nu este târziu pentru a fi evitată. O analiză de tip cost-beneficiu ar trebui să fie suficientă pentru a demonstra faptul că lupta armată, într-un asemenea context, nu este nici rațională și nici rentabilă. Mai mult decât atât, cooperarea și investițiile în instalațiile de desalinizare și purificare a apei ar putea fi cu mult mai puțin costisitoare și, cu certitudine, mai eficiente în soluționarea crizei de apă dulce.

Consensul la care ar putea ajunge cele cinci republici ale Asiei Centrale cu privire la resursele de apă va fi în strânsă legătură cu particularitățile politicii interne ale fiecărui stat. Acest tip de resurse poate fi văzut drept o preocupare comună a întregii regiuni și este singurul factor potențial care poate alimenta conflictele regionale, însă, în mod paradoxal, s-ar putea constitui într-un factor care să determine coeziunea. Una dintre căile care ar trebui căutate la nivel înalt este medierea, ca urmare a faptului că dependența de apă obligă cele cinci state să găsească o cale de mijloc. Desigur, nu există nicio garanție că resursele de apă se vor constitui într-un element suficient de puternic încât să asigure o colaborare în regiune, dar ar putea fi premisa pentru modernizarea infrastructurii și eficientizarea gestionării acestui tip de resurse, iar acesta ar fi un prim pas deosebit de important.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Factsheet on Water and Sanitation”, United Nations, URL: www.un.org/waterforlifedecade/factsheet.html, apud ***, *Natural Resources, Conflict, and Conflict Resolution*, United States Institute of Peace, Washington D.C., 14 septembrie 2007.

2. ***, „Former National Leaders: Water, a Global Security Issue”, în *Forbes*, URL: https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/02/06/will-central-asia-fight-over-water-resources/#4f1ea4914c1f

3. ALPKOCAK, Konur, *Water disputes in Central Asia. Rising tension threatens regional stability*, Briefing, European Parliamentary Research Service, octombrie 2015, URL: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/571303/EPRS_BRI(2015) 571303_EN.pdf

4. BUCKNALL, Julia; KLYCHNIKOVA Irina; LAMPIETTI, Julian et.al., *Irrigation in Central Asia. Social, Economic and Environmental Considerations*, februarie 2003, p. i, URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI(2018)625181_EN.pdf

5. BUȘE, Dorel, *Managementul crizelor și conflictelor regionale*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2006.

6. DINAR, Shlomi, „Water, Security, Conflict, and Cooperation”, în *The SAIS Review of International Affairs*, vol. 22, nr. 2, John Hopkins University Press, vară-toamnă 2002.

7. FARISONI, Fabio; GIUPPONI, Carlo; REYNAUD, Arnaud; et.al., „An innovative approach to the assessment of hydro-political risk: A spatially explicit, data driven indicator of hydro-political issues”, în *Global Environmental Change*, vol. 52, septembrie 2018, apud MOCA-GRAMA, Ana, *Studiu: conflictele legate de apă se vor intensifica în jurul lumii*, 5 aprilie 2019, URL: https://www.green-report.ro/conflicte-apa

8. FRÖHLICH, Christiane J., „Water: Reason for Conflict or Catalyst for Peace? The Case of the Middle East”, în *L'Europe en formation*, nr. 365, toamna 2012, URL: https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-3-page-139.htm#

9. FRONE, Simona; FRONE, Dumitru-Florin, „The Importance of Water Security for Sustainable Development in the Romanian Agri-Food Sector”, în *Agriculture and Agricultural Science Procedia 6*, 2015.

10. FRUNZETI, Teodor, *Coordonate ale psihologiei militare aplicate*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.

11. GLEICK, Peter H., „Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security”, în *International Security*, Volume 18, Number 1, Summer 1993.

12. GOLU, Mihai, *Conflictologia – disciplină de graniță*, URL: https://andreivocila.files.wordpress.com/2010/10/tema20i20tema20i20conflicte20si20negocieri20c38en20organizatii.pdf

13. GRIGOROIU, Marian-Valentin, *Crizele și conflictele contemporane*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2006.

14. HLIHOR, Constantin; HLIHOR, Ecaterina, *Comunicarea în conflictele și crizele internaționale. Secolul al XX-lea și începutul secolului XXI*, Editura Comunicare.ro, București, 2010.

15. IOJĂ, Cristian (coord.), *Managementul conflictelor de mediu*, Editura Universității din București, București, 2015.

16. ISTRATE, Cristian, *Relațiile politico-diplomatice și militare dintre SUA și Federația Rusă în perioada post Război Rece*, Editura SITECH, Craiova, 2019.

17. MOORE, Scott, „The Water Wars Within: Preventing Subnational Water Conflicts”, *NewSecurityBeat*, 30 mai 2018, URL: https://www.newsecuritybeat.org/2018/05/water-wars-within-preventing-subnational-water-conflicts

18. ORDEANU, Viorel; ANDRONIC, Benoni, „Războaiele pentru apă”, în *Revista de Științe Militare*, nr. 3, 2019.

19. PETERSEN-PERLMAN, Jacob D.; VEILLEUX, Jennifer C.; WOLF, Aaron T., „International water conflict and cooperation: challenges and opportunities”, în *Water International*, 2017, URL: https://transboundarywaters.science.oregonstate.edu/sites/trans boundarywaters.science.oregonstate.edu/files/Publications/Petersen-Perlman%20et%20al.%2 0-%202017%20-%20International%20water%2conflict %20and% 20cooperation%20chal.pd

20. RUSSELL, Martin, *Water in Central Asia – An increasingly scarce resource*, Briefing, European Parliamentary Research Service, September 2018, URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI(2018)625181_EN.pdf

21. SAFTA, Dan, *Managementul conflictelor în organizație*, Editura Trei, București, 2016.

22. SHAHBAZOV, Fuad, „Will Central Asia Fight Over Water Resources?”, *Forbes*, 6 februarie 2017, URL: https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/02/06/will-central-asia-fight-over-water-resources/#4f1ea4914c1f

23. SIMILEANU, Vasile, *Conflicte asimetrice*, Editura Top Form, București, 2011.

24. STETTER, Stephan; HERSCHINGER, Eva; TEICHLER, Thomas; ALBERT, Mathias, *Conflicts about water: Securitizations in a global context*, în *Cooperation and Conflict*, vol. 46, nr. 4, 2011.

25. TURTON, Anthony; HENWOOD, Roland (coord.), *Hydropolitics in the Developing World: A Southern African Perspective*, African Water Issues Research Unit, 2002.

26. VINYAMATA, Eduard, „Conflictology: A Multidisciplinary Vision”, *Journal of Conflictology*, vol. 1, nr. 1, 2010.

27. WEINTHAL, Erika, *Water Conflict and Cooperation in Central Asia*, Occasional Paper nr. 32, Human Development Report Office, 2006, URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/weinthal_erika.pdf

PERSPECTIVĂ ASUPRA DIPLOMAȚIEI CULTURALE TURCE ÎN UNGARIA: SIMBOLISTICA PATRIMONIULUI OTOMAN

Jordan PETRÒCZ*

Odată cu intrarea la guvernare a Partidului Justiției și Dezvoltării, președintele Turciei, Recep Tayyip Erdogan, a hotărât să adopte o politică diferită față de cea anterioară. Se poate observa că atât istoria Turciei, cât și restabilirea statutului imperial, joacă un rol major în politica turcă. Acestea ating toate aspectele diplomației Turciei, inclusiv politica culturală, politica memorială, precum și arhitectura. De asemenea, Turcia se află în proces de extindere a gradului de vizibilitate a statutului său peste hotare, construind clădiri în stil otoman sau renovând vechile monumente turce, în special, în fostele teritorii care s-au aflat sub dominația Imperiului Otoman. Se poate observa că, pe lângă negocierile politice și de afaceri dintre Ankara și Budapesta, Turcia a propus restaurarea monumentelor vechi otomane din Ungaria. În Szigetvár, costurile excavării și restaurării a două monumente, mormântul lui Suleiman, și, respectiv, Moscheea lui Suleiman, au fost suportate de către Turcia.

Cuvinte-cheie: *diplomația Turciei; R.T. Erdogan; Partidul Justiției și Dezvoltării (AKP); otoman; Szigetvár; conexiuni turco-ungare; politică culturală.*

1. Contextul restaurării monumentelor otomane

Turcia este o putere mondială medie, cu o influență ascendentă, într-o anumită parte a Europei. Însă, au existat timpuri când Turcia deținea o putere mult mai mare decât în prezent. În perioada dominației otomane, sultanul nu deținea doar funcția de conducător cheie printre liderii europeni, ci el era, de asemenea, și conducătorul suprem al lumii musulmane, și anume, era calif, cel mai important lider religios și

*** Jordan PETRÒCZ este doctorand în Științe ale securității la Universitatea Obuda, Budapesta, Ungaria. E-mail: jordan.petrocz@phd.uni-obuda.hu**

politic al Islamului. Acest lucru s-a menținut până la începutul secolului al XX-lea. Kemal Atatürk a devenit fondatorul Turciei moderne și a schimbat orientarea veche de secole, punând bazele unui stat secular cu concepții occidentale, care a inițiat trecerea de la un imperiu predominant musulman către un stat democratic non-religios. Dar, în ultimii ani, Turcia a schimbat calea lui Kemal Atatürk și se poate observa că a existat o schimbare în politica turcă, în momentul instalării la putere a Partidului Justiției și Dezvoltării (AKP). Analiștii sunt de părere că, sub conducerea președintelui Erdogan, Turcia încearcă să-și recapete statutul de imperiu.[1]

De asemenea, se pot observa aceste schimbări și în politica externă a Turciei, întrucât țara este tot mai implicată în regiunile care au făcut anterior parte din Imperiul Otoman.[2] Potrivit lui Alexander Murison, politica externă a Turciei a suferit schimbări în urma „îmbrățișării crescânde a filosofiei neo-otomanismului".[3] Instrumentele politicii externe sunt: relațiile diplomatice și economice, programele culturale și educaționale, armata și industria militară.

Acest studiu își propune să abordeze aspectul cultural al schimbărilor din politica externă a Turciei. În domeniul cultural, se poate observa că Turcia este tot mai mult motivată să amintească de trecutul otoman, nu numai în interiorul granițelor țării, ci și în străinătate, și, mai precis, în teritoriile care s-au aflat sub dominație otomană. În ultimii ani, Ankara a investit resurse financiare în clădiri și zone care au aparținut odinioară Imperiului Otoman, precum școli, poduri, zone comerciale, iar guvernul turc pare să pună accent pe renovarea și restaurarea lăcașelor de cult din aceste regiuni.[4]

În zona Balcanilor, anterior condusă timp de secole de către sultanii otomani, există în desfășurare o serie de proiecte de restaurare a moscheilor. În Kosovo, o parte dintre acestea au fost restaurate de către Agenția de Coordonare și Cooperare Turcă (TIKA), precum Moscheea Fatih Sultan Mehmed Han și Moscheea Sinan Pașa. Ambele lăcașe de cult au fost construite, inițial, în epoca otomană. Există, de asemenea, câteva moschei reconstruite de TIKA în Macedonia de Nord, iar proiecte similare sunt în desfășurate în Bosnia și Herțegovina, Albania și Muntenegru.[5]

[1] Joshua W. Walker, „Turkey's Imperial Legacy: Understanding Contemporary Turkey through its Ottoman Past", în *Perspectives on Global Development and Technology*, nr. 2-3/ 2009, URL: https://www.researchgate.net/publication/233690114_Turkey's_Imperial_Legacy_Understanding_Contemporary_Turkey_through_its_Ottoman_Past, accesat la 10.09.2020.

[2] Attila Pintér „Foreign policy of Turkey at the beginning of the 21th century – neo-ottoman or redefined?", în *Külügyi Szemle*, primăvara 2013, p. 10.

[3] Alexander Murinson, „The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", *Middle Eastern Studies*, vol. 42, nr. 6, 2006, p. 945, URL: www.jstor.org/stable/4284512, accesat la 9.10.2020.

[4] ***, „TİKA Has Restored More Than 50 Mosques in the Past 5 Years", URL: https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_has_restored_more_than_50_mosques_in_the_past_5_years-53824, accesat la 08.10.2020.

[5] ***, „TIKA's Mosque Restoration Projects", URL: http://www.tika.gov.tr/en/news/tikas_mosque_restoration_projects-8601, accesat la 10.09.2020.

Guvernul turc a finanțat restaurarea mocheilor și mormintelor din Africa, în regiunile care s-au aflat și sub dominație otomană, precum: Algeria, Egipt, Sudan, Etiopia. Prin intermediul TIKA, guvernul de la Ankara a sprijinit restaurarea unor situri islamice importante din Irak și Liban.[6] Așa cum este menționat pe site-ul oficial, „Eforturile TIKA răspund nevoii continue de protejare a patrimoniului cultural al civilizației islamice turce", prin urmare, peste 50 de moschei au fost restaurate de către guvernul turc, în ultimii cinci ani.[7]

De asemenea, timp de peste 150 de ani, o parte dintre teritoriile Ungariei s-a aflat sub stăpânire otomană. Pe teritoriul ungar, există monumente otomane care au fost restaurate în ultimii ani sau care sunt planificate a fi restaurate, cu sprijin financiar din partea Turciei. Un exemplu în acest sens este Mormântul lui Gül Baba din Budapesta. În Szigetvár (situat în partea de sud-vest a Ungariei), TIKA a investit resurse financiare substanțiale pentru a căuta Mormântul lui Suleiman Magnificul, pentru a-l excava și a-l face accesibil vizitatorilor. Acest mormânt a fost pierdut timp de secole. În Szigetvár, TIKA este, de asemenea, implicată în procesul de renovare al fostei moschei a sultanului Suleiman, care datează din secolul al XVI-lea, când trupele lui Suleiman au ocupat orașul Szigetvár și zonele limitrofe, în anul 1566, dar, de la încetarea ocupației otomane, clădirea nu a mai fost folosită ca moschee, ci a servit altor scopuri.

Când este planificată restaurarea și reconstruirea unei clădiri vechi, este interesant și, totodată, important de știut cum a arătat acea clădire inițial. Acest studiu urmărește să abordeze următoarele întrebări: Care este povestea acestor clădiri din Szigetvár? Care a fost rolul lor în perioada otomană? Care a fost scopul construirii lor în acea epocă? De ce este important ca guvernul turc să renoveze aceste clădiri vechi acum și să le facă spectaculoase? Există un scop pentru aceste renovări de monumente, care se află la peste o mie de kilometri de Republica Turcia? În mass-media turcă și pe site-ul oficial TIKA, ele sunt cunoscute drept „moștenire comună" cu Ungaria, precum și „moștenire a civilizației islamice turce".[8] Ce ar trebui să cunoaștem despre ceea ce se numește generic „moștenire" sau „moștenire culturală"?

Acest articol face referire la Szigetvár și studiază istoria mormântului și a moscheii lui Suleiman. Reiterăm faptul că aceste două exemple reflectă abordarea politicii turce. Cele două cazuri pot servi drept exemple în ceea ce privește existența unei simbolistici a restaurării moscheilor și a mormintelor din Europa.

[6] *Ibidem.*
[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem.*

2. Metodă de studiu a monumentelor otomane din Szigetvár

Acest studiu tratează subiectul celor două monumente din Szigetvár, care au fost excavate și restaurate cu sprijinul guvernului turc: mormântul lui Suleiman Magnificul și Moscheea lui Suleiman.

Prin urmare, vom studia trecutul acestor două construcții, în sistemul următor:

1. Care este *definiția și descrierea* acestor monumente islamice: türbe (mormânt) și moschee?

2. *Contextul istoric* al acestor construcții:

● Perioada dominației otomane. Această secțiune este dedicată celor care au ridicat aceste monumente, momentul și scopul lor.

● Ce s-a întâmplat cu aceste construcții după ocupația turcă a Ungariei, în ce mod s-au schimbat rolul și evaluările lor, de-a lungul timpului.

● Cum a început restaurarea monumentelor, care au fost circumstanțele restaurării lor și care sunt planurile de viitor în ceea ce privește aceste clădiri.

Lucrarea acoperă răspunsurile la patru întrebări: 1. Care a fost rolul lor inițial? 2. Au avut vreun mesaj sau context simbolic, în momentul când au fost construite? Daca răspunsul este da, care ar fi putut fi acesta? 3. De ce a fost important ca Turcia să escaveze și să renoveze aceste monumente vechi, în ultimii ani? 4. Care este mesajul lor pentru viitor?

3. Contextul istoric general – Suleiman și Szigetvár

Sultanul Suleiman a fost unul dintre cei mai mari sultani ai Imperiului Otoman, fiind un mare cuceritor, care a invadat teritorii atât la est, cât și la vest. În timpul domniei sale, a anexat o mare parte din Orientul Mijlociu și zone întinse din Africa de Nord. Totodată, a cucerit Belgradul și Rodos, în partea de vest, precum și mare parte din teritoriul ungar.

În 1566, sultanul Suleiman a început cea de-a șaptea cucerire a sa, Ungaria, dar marele său scop rămânea cucerirea Vienei. Însă, a fost oprit, încă o dată, în Ungaria. Otomanii au dorit să cucerească Szigetvár înainte de a merge mai departe, spre Viena, dar asediul orașului Szigetvár a durat prea mult timp, deoarece armata liderului maghiar, Miklos Zrínyi, a rezistat cu eroism. Aproximativ 100.000 de luptători otomani au atacat 2.300 de unguri și croați care își apărau teritoriul. Potrivit unui martor, în timpul luptei, otomanii au strigat „Allah, Allah”, iar apărătorii ar fi răspuns „Isuse, Isuse!”[9]. Zrínyi împreună cu soldații săi au fost prinși în castelul aflat în flăcări și au încercat să iasă din castel, cu ultima suflare, pentru a le ține piept turcilor. Sultanul Suleiman a decedat în timpul asediului în cortul său, în timp ce privea bătălia, însă moartea sa a fost păstrată secretă.

[9] Sámuel Budina, *The story by Samuel Budina in Hungarian in Latin about the siege of Szigetvár in 1566*), Szigetvár, 1978, p. 16.

4. Istoria mormântului lui Suleiman, din Szigetvár

„Türbe" (mormânt) – definiție și descriere generală

Otomanii aveau propria tradiție de onorare a morților, construind cimitire lângă zidurile orașului sau, uneori, în apropierea moscheilor. O piatră funerară în formă de turban comemorează un bărbat, iar o tăblie de piatră, ornamentată cu flori, comemorează o femeie.[10] Pentru cei care aveau un rang superior sau care erau deosebit de importanți pentru ei, a fost ridicată o construcție și mai spectaculoasă, numită „türbe", care înseamnă „mormânt" sau „mausoleu". În istoria turco-islamică, a fost construit un „türbe" pentru ca o persoană să-și exprime respectul și stima profundă față de persoana respectivă și de ceea a întreprins în timpul vieții.[11]

În mod obișnuit, un astfel de mormânt era construit în Turcia pentru o persoană de naționalitate turcă, și rareori departe de centrul imperiului, spre exemplu, pe un teritoriu unguresc, aflat sub dominație otomană. Ar putea exista două motive principale pentru acest lucru: persoana de naționalitate turcă de rang înalt a fost foarte activă social în Ungaria sau musulmanii i-au atribuit persoanei în cauză statutul de sfânt musulman.[12] Potrivit Islamului, sfinții sunt „purtătorii luminii lui Muhammad și strălucesc chiar și dincolo de moarte", astfel încât cei care le vizitează mormintele sau își construiesc o *türbe* (mormânt) deasupra mormântului lor, pot avea încredere că „vor sta în fața Judecătorului Suprem cu fața strălucitoare, în Ziua Judecății".[13] De asemenea, aceste morminte sunt folosite pentru cultul islamic al morților, astfel încât, aceste monumente sunt, prin natura lor, lăcașe de cult.[14] Lângă ele, având o importanță deosebită, era construită o „tekke", o chilie (sau mănăstire) de derviși.[15]

Mormântul lui Suleiman în perioada dominației otomane

În urma asediului de la Szigetvár, otomanii au ocupat cetatea și împrejurimile. Trupul lui Suleiman a fost dus, în secret, la Istanbul, pentru înmormântare. Fiul său, Selim, a ordonat mai târziu ridicarea unui monument comemorativ în locul morții regretatului sultan, care a fost considerat un "ghazi"[16] (veteran), un războinic

[10] Győző Gerő, *Turkish architecture in Hungary – djami, turbe, bath*, Budapesta, 1980, p. 34.
[11] Fatih Elcil, „Ottoman graves and graveyards – selected examples", în Memory of Suleiman in Szigetvár, *Mediterrán és Balkáni Fórum*, 2014, p. 37.
[12] Balázs Sudár, *The Idrisz Baba turbe of Pécs*, Budapesta, 2013, p. 42.
[13] Balázs Sudár, „Places of worship, monasteries, tomb chapels. Cultural institutions during the Turkish occupation – partea I, *História*, nr. 1/2003.
[14] Gerő Győző, *op.cit.* p. 76.
[15] Nicolas Vatin, „A turbe where no one rests. Comments on the establishment and purpose of the tomb of Suleiman the Great in Szigetvár", în *Keletkutatás*, ediția primăvară-toamnă, 2008, p. 59.
[16] Nicolas Vatin *op. cit.*, p. 68.

al credinței, care a luptat pentru Islam.[17] El a ordonat, totodată, ca două sate din apropierea orașului Szigetvár să aibă grijă de locul unde Suleiman și-a dat ultima suflare.[18] În Istanbul, în anul 1566, a fost construit un mausoleu de prestigiu în cinstea sultanului, iar la 10 ani de la moartea sa, a fost ridicat un monument spectaculos în Szigetvár, pe locul morții sale.

Mausoleul lui Suleiman de lângă Szigetvár a fost sculptat din marmură albă foarte scumpă, având deasupra o cupolă, un acoperiș din plumb și o imensă sferă aurită.[19] Potrivit unor descrieri, mormântul lui Suleiman era unul dintre cele mai frumoase monumente comemorative din Ungaria, iar mormântul avea o aură aparte.[20]

Au existat câțiva martori care au descris locul respectiv, precum Evliya Celebi, faimosul explorator otoman, care a scris că a văzut o „moschee pentru rugăciunea de vineri", o moschee mai mică, o școală islamică (madrasa), un han, o baie și alte clădiri în jurul mormântului înalt.[21]

De asemenea, lângă mormânt exista o mănăstire de derviși aparținând Ordinului Sufi Harveti, care au fost rugați să întrețină complexul din jurul mormântului și să asigure asistență religioasă.[22] Acest ordin otoman a fost asociat cu armata otomană, iar o parte dintre sfinții lor erau luptători, care au murit ca martiri, în lupta pentru Islam.[23]

În timpul dominației Imperiului Otoman a fost construită o fortăreață în jurul complexului unde se afla mormântul lui Suleiman, iar aceasta era înconjurată de ziduri și apărată de soldați.[24] A existat o perioadă când 100 de militari protejau acest complex[25], iar în interiorul zidurilor exista și o cazarmă pentru aceștia. Potrivit mărturiei unui soldat ungur, datând din secolul al XVII-lea, Pál Esterházy, zidurile cetății erau înconjurate de un șanț, iar în fort exista un singur pod basculant.[26]

Acest complex a fost contruit nu doar pentru prestigiu, ci și pentru a fi utilizat. De vreme ce Suleiman Magnificul a murit ca un „martir" împotriva necredincioșilor din acel loc, mormântul său din Szigetvár a devenit un binecunoscut loc de pelerinaj

[17] József Thúry, *Török Történetírók. I.*, Budapesta, 1893, p. 405.
[18] Nicolas Vatin *op. cit.* p. 68.
[19] Géza Szabó, „The place of death and the turbe of Sultan Suleiman in the history of Szigetvár and in the popular memory according to recent researches, în *Ethnographia*, nr. 3, 2014. p. 383.
[20] Sándor Takáts, *Drawings from the Turkish world*, vol. IV, Budapesta, 1928, p. 130.
[21] *Journey of Turkish world traveler Evlia Chelebi in Hungary. II. 1664-1666.* Traducere: Imre Karácson, Budapesta, 1908, p. 36.
[22] Nicolas Vatin, *op. cit*., p. 60.
[23] Gábor Ágoston, Balázs Sudár, *Gul Baba and the Bektashi dervishes of Hungary*, Budapesta, 2002, p. 54.
[24] Vatin *op. cit.*, p. 68.
[25] Evliya Çelebi *op.cit.* p. 36.
[26] Pál Esterházy, *Mars Hungaricus*, Budapesta, 1989, p. 142.

islamic.[27] Surse istorice arată că mii de oameni au vizitat acest loc, pelerini chiar din Asia îndepărtată au venit aici pentru a-și prezenta omagiile.[28] Datorită vizitatorilor numeroși, otomanii au întemeiat o nouă așezare în afara zidurilor cetății mormântului, care a fost singurul stabiliment fondat de otomani pe teritoriul Ungariei.[29] Acest așezământ a fost utilizat pentru amenajarea unor locuri de cazare și servire a mesei pentru pelerini. Această zonă apropiată de Szigetvár a fost numită „Turbék" după cuvântul turcesc „türbe" (mormânt).[30]

Potrivit unor surse istorice, în complexul din jurul mormântului au existat mai multe funcții religioase: türbedar (păzitorul mormântului),[31] imam (liderul comunității musulmane, persoana care inițiază rugăciunile), khatib (predicatorul de vineri), recitator, muezin[32] și persoana care se ocupa cu administrarea lăcașului de cult[33]. Astfel, putem deduce că instituțiile religioase din preajma mormântului erau utilizate frecvent.

Rolul inițial al mormântului lui Suleiman

Mormântul lui Suleiman a funcționat ca un loc memorial al unuia dintre cei mai importanți sultani din istoria Imperiului Otoman, a cărui perioadă de domnie a fost numită „Epoca de Aur" a Imperiului. Chiar dacă mormântul lui Suleiman din Istanbul a fost locul în care trupul sultanului a fost înmormântat, iar amintirea lui a fost păstrată, locul morții sale a fost, de asemenea, important pentru Imperiu. Este probabil că inima sa să fie îngropată în acest loc. Suleiman a reprezentat un model religios de urmat de către musulmani, prin urmare, ultima oprire din viața sa, „orașul Szigetvár, a rămas sfânt în ochii otomanilor"[34]. Conform celei de-a 36-a sură a Coranului (ca la orice mormânt), mormântul era un loc în care musulmanii se puteau ruga pentru sufletele morților sau pentru cei muribunzi, precum a procedat și Evliya Celebi, exploratorul turc, când a vizitat Szigetvár.[35] A devenit un loc de pelerinaj foarte popular, unde pelerinii doreau să-și exprime respectul și să primească izbăvire. Mai târziu, trupele otomane, venind să lupte împotriva

[27] József Molnár, „Sultan Suleiman' tomb in Turbek", *Művészettörténeti értesítő*, nr. 1/1965. p. 64.
[28] Pál Esterházy, *op. cit.* p. 142.
[29] Norbert Pap, „Frameworks of the Suleiman research, the most important findings of 2013", *Mediterrán és Balkáni Fórum,* 2014, p. 32.
[30] Valéria Kováts, „Historical popular traditions of Szigetvár II" în *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1962*. Pécs, 1963, p. 256.
[31] Erika Hancz, „Tent of Sulaiman the Great near Szigetvár, his death and his tomb in documented ottoman references", în Memory of sultan Suleiman in Szigetvár, *Mediterrán és Balkáni Fórum*, 2014, p. 69.
[32] Nicolas Vatin, *op. cit.*, p. 59.
[33] Balázs Sudár, *Djamis and mosques in Ottoman Hungary*, Budapesta, 2014, p. 630.
[34] Nicolas Vatin, *op. cit.*, p. 65.
[35] Evlia Cselebi, *op.cit.*, p. 36.

ungurilor, au sosit, inițial, la mormântul său pentru a se ruga, deoarece „rugăciunea în fața acestui mormânt sacru a ridicat moralul armatei otomane” și i-a motivat pe soldați.[36]

De ce a fost construit? Mesajul și simbolistica mormântului lui Suleiman

Există trei motive principale pentru care ne putem întreba dacă otomanii au dorit ca acest mormânt să simbolizeze ceva. Având deja un mormânt spectaculos în Istanbul, și nefiind ceva obișnuit ca fiecare sultan să aibă două morminte, cei care i-au urmat la tron au considerat importante construirea și întreținerea mormântului și a complexului de la Szigetvár. În al doilea rând, dacă singurul scop al mormântului era acela de a onora morții, se pune întrebarea de ce această construcție nu a fost ridicată mai devreme de 10 ani după moartea sa. Și, în al treilea rând, perimetrul acestui mormânt nu se afla într-o zonă strategică, la câțiva kilometri de impunătorul castel din Szigetvár, și cu toate acestea, otomanii au fortificat mormântul și au întreținut fortul, pereții, șanțul, dar au sprijinit financiar și soldații din garnizoană, ceea ce a reprezentat un efort deosebit, având în vedere că, la acea vreme, toate eforturile și timpul erau necesare pentru ca imperiul să obțină victorie după victorie, pe câmpul de luptă.

Potrivit lui Nicolas Vatin, un expert al acestei perioade, care a investigat motivele construirii mormântului din Szigetvár, a existat o cauză politică serioasă pentru care otomanii au ridicat monumentul în acel loc. Orașul era situat într-un loc care reprezentase granița dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman vreme de ani de zile, așa că, după cucerirea acestei zone, se pare că turcii au vrut să marcheze acest pământ și să arate inamicului că acum le aparține.[37] A reprezentat un semn și pentru Imperiul Habsburgic de ani de zile, dar, în timpul construcției (în anul 1576), otomanii și habsburgii aveau relații diplomatice bune datorită Tratatului de la Adrianopole (1568). Prin urmare, Vatin susține că otomanii au vrut, inițial, să semnaleze prezența unui alt inamic, respectiv, familia Zrínyi. Miklós Zrínyi, care a murit în timpul asediului de la Szigetvár, a avut un fiu, pe nume György, care era conducătorul teritoriilor învecinate, în anul 1570, și care a atacat multe dintre ținuturile luate de la tatăl său. Potrivit lui Vatin, mesajul politic al mormântului din Szigetvár era: familia Zrinyi și regele maghiar trebuie să accepte odată pentru totdeauna că Szigetvár aparține Imperiului Otoman.[38]

Dar Vatin a mai declarat că Szigetvár era sacru pentru otomani, deoarece Suleiman a murit aici ca un martir pentru Islam. El susține că „importanța simbolică a mormântului este clară: construirea acestui așezământ reprezintă o

[36] Sándor Takáts, *op. cit.*, p. 128.
[37] Nicolas Vatin, *op. cit.*, p. 62.
[38] Nicolas Vatin, *op. cit.*, p. 66.

declarație dată lumii că acest loc a devenit unul permanent musulman și otoman”[39]. Conform părerilor altor experți pe această temă, acest mormânt a reprezentat granița impenetrabilă pentru inamic și au dorit să permanentizeze faptul că acest loc aparține „dar al-islam”, care înseamnă „casa islamului”.[40]

Astfel, putem combina aceste puncte de vedere cu o serie de fapte.

● În apropierea mormântului a fost înființată o chilie (mănăstire) pentru derviși (tekke), semn al importanței sale religioase.

● A fost numit un șeic extrem de respectabil, Ali dede, pentru a servi drept paznic al mormântului; acesta a îndeplinit funcția de șeic în prestigioasa mănăstire Halvet din Sarajevo, și a luptat în bătălia de la Szigetvár, rugându-se alături de trupele otomane pentru câștigarea bătăliei[41], și, nu în ultimul rând, a fost discipolul liderului spiritual al lui Suleiman, șeicul Nureddinzade.[42]

● Una dinstre moscheile de lângă mormânt a fost convertită într-o „jami masjid” („moschee pentru rugăciunea de vineri”), permițând, astfel, ca slujbele care se țineau în zilele de vineri să aibă loc aici. Acest lucru a sporit importanța religioasă al locului. De asemenea, trebuie menționat aici că orice loc în care s-ar fi putut organiza o ceremonie de vineri, unde musulmanii ar fi putut rosti „khutbah” pe un teritoriu cucerit, simbolizează un singur lucru: locul devine parte a lumii islamice.[43]

● Otomanii au stabilit aici un imens loc de pelerinaj, care a fost vizitat de mii de persoane.

● Otomanii au fost categorici în ceea ce privește întreținerea locului de pelerinaj și a complexului religios din acest ținut, care se afla departe de Istanbul, astfel încât, au ordonat celor două sate cucerite din vecinătate să cheltuiască veniturile obținute din munca pământului, pe întreținerea complexului și să asigure atât nevoile dervișilor (călugărilor), cât și pe ale pelerinilor.[44]

● Au consolidat complexul din preajma mormântului și au plătit numeroși soldați pentru a-l proteja.

Devine evident faptul că otomanii iau în serios atât locul, cât și simbolistica acestuia. Există un alt aspect care susține, de asemenea, presupunerea că acest complex a avut o însemnătate simbolică: se pare că semnificația acestui loc era evidentă pentru unguri și habsburgi la acea vreme, întrucât, din când în când, ei

[39] Nicolas Vatin, *op. cit.*, p. 61.
[40] Balázs Sudár, *op. cit.*, 2014, p. 628.
[41] Hancz, *op. cit.*, 2014, p. 69.
[42] Mehmet Cemal Öztürk, „The tekke and the work of Nureddinzâde Mustafa Muslîhuddîn, Sheikh to Mehmed Pasha Sokolović”, URL: http://pof.ois.unsa.ba/index.php/pof/article/view/853, accesat la 10.09.2020.
[43] Balázs Sudár, *op. cit.*, 2014, p. 45.
[44] Nicolas Vatin, *op. cit.*, p. 70.

atacau complexul, chiar dacă amplasamentul său nu era unul strategic.[45] În 1664, strănepoții lui Zrínyi Miklós, apărătorul orașului Szigetvár, au distrus întregul complex din jurul mormântului. A permis păstrarea mormântului lui Suleiman la Turbék, doar în semn de respect. Însă, otomanii au renovat complexul într-un timp foarte scurt, făcându-l spectaculos din nou, în același an.[46]

Ce s-a întâmplat cu mormântul după ocupația otomană?

După 123 de ani, otomanii au pierdut controlul asupra orașului Szigetvár, iar complexul din jurul mormântului lui Suleiman din Turbék a ars din temelii, rămânând doar mormântul în sine. Biserica catolică a închinat mormântul Fecioarei Maria, însă, mai târziu, un ofițer habsburg a distrus în mod arbitrar mormântul, pentru a valorifica materialele din care era construit, pierzându-se, astfel, monumentul din Szigetvár. Dar amintirea sa a fost păstrată, Biserica Catolică construind un templu în Turbék, în locul în care credeau că se află mormântul lui Suleiman, și a devenit unul dintre cele mai importante locuri de pelerinaj pentru catolici, în această parte a Ungariei. Motivul era unul clar: mormântul marca locul ca parte a stăpânirii islamice, iar Biserica Catolică a dorit să arate că acesta aparținea din nou creștinismului. Și-au dorit să recupereze, simbolic, pământul, construind un altar pentru Sfânta Maria în același loc în care se afla mormântul lui Suleiman.[47] Cu toate că, în prezent, se cunoaște faptul că ruinele mormântului lui Suleiman nu se află sub această biserică din Turbék, mulți istorici maghiari din secolul al XX-lea au făcut referire la locul mormântului ca fiind un simbol religios al stăpânirii islamice din Ungaria, și au descris biserica construită pe ruinele mormântului ca o victorie simbolică a creștinismului asupra ocupației otomane.[48] De fapt, ruinele mormântului lui Suleiman de pe teritoriul maghiar s-au pierdut timp de secole și mai bine de 300 de ani, nimeni nu a știut unde se află exact.

5. Restaurarea mormântului lui Suleiman – circumstanțe, motive și planuri de viitor

În anii ’80, guvernul turc a dorit să aducă un omagiu lui Suleiman în Szigetvár, la aniversarea a 500 de ani de la moartea sa, iar Turcia a planificat să reconstruiască monumentul dedicat sultanului.[49] A fost întocmit un plan pentru construirea unui parc memorial în locul unde sultanul a murit, prin urmare, oamenii de știință au

[45] Nicolas Vatin, *op. cit*., p. 61.
[46] József Molnár, *Turkish monuments of Szigetvár*, Budapesta, 1958. p. 32.
[47] Norbert Pap, „Frameworks of the Suleiman-research, the most important findings of 2013”, în *Memoriile sultanului Suleiman în Szigetvár*, Mediterrán és Balkáni Fórum, ediție specială, p. 26.
[48] Béla Németh, *Szigetvár története,* Pécs, 1903; Gyula Szeghalmy, *Dunántúli Vármegyék*, 1937.
[49] László Horváth, Zoltán Varga, „The enemy became friend” în *Várak, kastélyok, templomok*, nr. 4/2010, p. 30.

stabilit care ar fi putut fi acesta. Însă, din moment ce Suleiman era considerat cel care a distrus Regatul Ungariei, proiectul a avut parte de critici dure și, astfel, monumentul nu a putut fi construit.[50] În cele din urmă, Turcia a decis să îl numească Parcul Prieteniei Maghiaro-Turce. Administrația orașului Szigetvár a votat, în cele din urmă, în favoarea cedării acelei zone Turciei, timp de 99 de ani, pentru 1 HUF (forint maghiar). Parcul a fost proiectat în stil turcesc, central a fost amplasată o statuie imensă din cupru, reprezentându-l pe Suleiman, și au construit un mormânt simbolic pentru acesta, aducând pământ din Turcia. (Doi ani mai târziu, în parc au construit și o fântână având o arhitectură în stil turcesc). După finalizarea parcului, ceremonia de inaugurare a fost organizată la împlinirea a 500 de ani de la moartea lui Suleiman (1994), cu reprezentanți de rang înalt din partea ambelor state. De fapt, părea a fi Parcul Memorial Suleiman, însă, trei ani mai târziu, în același loc, a fost expusă o statuie a eroului maghiar Zrínyi.[51]

În 1994, o delegație turcă, împreună cu reprezentanți ai afacerilor (economiști, membri ai Camerei de Comerț, producători etc.), au sosit în Ungaria, în speranța de „a încheia afaceri", iar liderii celor două țări au discutat despre oportunități de afaceri între țările lor.[52]

De-a lungul anilor, a devenit clar pentru cărturari faptul că mormântul lui Suleiman trebuie amplasat în altă parte decât lângă Biserica Turbek sau zona Parcului Prieteniei Maghiaro-Turce. Prilejul aniversării a 450 de ani de la Bătălia din Szigetvár (1566) a adus cu sine o schimbare. În anul 2012, municipalitățile din Szigetvár și Istanbul au început negocierile privind cooperarea pentru restabilirea unor monumente otomane din Szigetvár. Acest eveniment a inițiat procesul de investiții în renovarea monumentelor otomane din Ungaria, prin instituția națională a Turciei, Agenția de Coordonare și Cooperare Turcă (TIKA). În 2012, au fost semnate două documente: 1. Memorandumul de înțelegere „pentru a proteja istoria comună a celor două țări, inclusiv restaurarea monumentelor otomane din Ungaria și 2. Acordul de sprijin pentru cercetare a fost semnat pentru localizarea și reconstruirea mormântului lui Suleiman Magnificul.[53] Pe site-ul oficial al TIKA a fost declarat că aceste proiecte reprezintă unele dintre obiectivele principale ale politicii culturale ale Turciei: „protejarea patrimoniului istoric și cultural". Un an mai târziu, președintele Erdogan a vizitat Ungaria și, în timpul vizitei, a fost semnat un memorandum de înțelegere, potrivit căruia cele două țări își vor proteja moștenirea

---

[50] Norbert Pap, „Islam versus Christianity – symbolic occupancy in Szigetvár", în *Szulejmán szultán Szigetváron,* Redactor: Norbert Norbert; Pál Fodor, Pécs, 2017, p. 220.

[51] Géza Szabó, Árpád Kovács, Péter Barkóczy, „Tactics and military technology in the light of arhaeometallurgic analysis of cannons and bullets of Szigetvár", în *Gesta*, 2013. p. 31.

[52] ***, „The Turkish guests were looking for business relations", *Új Dunántúli Napló*, 07.09.1994, p. 2.

[53] ***, „TIKA Builds New Connections BetweenTurkey and Hungary", URL: http://www.tika.gov.tr/en/news/tika_builds_new_connections_between_turkey_and_hungary-8549, accesat la 10.09.2020.

culturală[54]. Între timp, părțile au negociat creșterea schimburilor comerciale între Turcia și Ungaria de la 2 miliarde la 5 miliarde de euro.[55]

În 2016, guvernul turc a plătit și s-a ocupat de restaurarea Parcului Prieteniei Maghiaro-Turce, care a fost îmbunătățit cu decorațiuni arhitecturale în stil otoman. În cinstea lui Zrínyi, a fost făcută o statuie din alamă, care a înlocuit-o pe cea din plastic care data din 1997.

Din 2013, un grup de cercetători turco-maghiari, sprijiniți financiar de TIKA, au descoperit ruinele mormântului lui Suleiman din Szigetvár în podgoria și gospodăria unei familii. Prin urmare, la comemorarea a 450 de ani de la moartea lui Zrínyi (2016), vizitatorii din întreaga lume s-ar putea informa cu privire asupra locului de excavare, din surse media sau chiar și în persoană. De atunci, marea întrebare: Care este pasul următor? Pentru guvernul ungar, mass-media și conducerea locală, descoperirea mormântului a reprezentat un succes important arheologic și științific. În ceea ce privește mass-media și guvernul Turciei, de asemenea, a existat un grad de satisfacție în legătură cu această descoperire, dar reprezentanții TIKA au declarat că doresc să identifice amplasarea și să reconstruiască mormântul. La începutul proiectului, cei de la TIKA au promis alocarea a 50.000 de euro[56] pentru cercetările privind mormântul, însă, până în 2019, cheltuielile Turciei s-au ridicat la 200.000 de euro.[57]

Înainte ca grupul de cercetători să descopere mormântul lui Suleiman în Szigetvár, Günhan Börekçi, profesor la Universitatea din Istanbul, declarase: „Pentru turcii musulmani, o descoperire de acest fel ar însemna foarte mult. Suleiman este considerat unul dintre cei mai mari califi din istoria islamică; astfel, ei ar considera mormântul său un loc de pelerinaj. Ar trebui să vedeți câți oameni vizitează, în prezent, Mausoleul lui Suleiman din Istanbul."[58]

---

[54] ***, „TIKA Builds New Connections BetweenTurkey and Hungary", *op. cit*.

[55] ***, „The Turkish-Hungarian relations entered a more intensive phase", URL: http://kdnp.hu/roviden/intenzivebb-szakaszba-leptek-magyar-torok-kapcsolatok, accesat la 10.09.2020.

[56] Péter Visnovitz, „A race is about to start for the heart of the great sultan", URL: https://www.origo.hu/itthon/20121128-torok-penzbol-keresik-szigetvaron-szulejman-sirjat.html, accesat la 10.09.2020.

[57] Norbert Pap, „The Pilgrimage Town (Türbe Kasabası) of Sultan Süleyman at Szigetvár", 2019, în *Brill*, URL: https://brill.com/view/book/edcoll/9789004396234/BP000028.xml, accesat la 10.09.2020.

[58] Roff Smith, „After 450 Years, Archaeologists Still Hunting for Magnificent Sultan's Heart", URL: http://news.nationalgeographic.com/news/2014/06/140620-ottoman-empire-suleyman-hungary-turkey-sultans-heart/, accesat la 10.09.2020.

6. Contextul istoric al Moscheii lui Suleiman din Szigetvár

Definiție și descrierea termenului moschee

Primul loc de reuniune pentru islamici a fost casa lui Mohamed din Medina. După aceea, musulmanii au ridicat clădiri pentru a se ruga, numite moschei. La aproximativ trei sute de ani după ce Mohamed a părăsit Mecca (începând cu secolul al IV-lea, în Islam se numește Hijrah), se disting două tipuri de moschei: unul, unde credincioșii se pot ruga, dar nu pot participa la rugăciunea congregațională de vineri, celălalt tip de moschee este locul unde se poate ține o predică de vineri. Acesta este așa-numitul ”masjid djami‘”, însemnând o „Moschee pentru rugăciunea de Vineri”.[59] De-a lungul istoriei Islamului, aceste moschei aveau un rol mai mult decorativ, monumental și prestigios. Dar funcția era cea mai importantă: musulmanii pot participa la rugăciunea de vineri (khutbah) doar în aceste moschei. Khutbah a avut un rol important în lumea musulmană și în timpul Imperiului Otoman: au inclus numele împăratului pentru a-și exprima loialitatea. Dar într-un teritoriu nou cucerit, precum Ungaria, această rugăciune avea o semnificație simbolică: acest oraș devine parte a lumii musulmane, parte din „dar al-Islam”.[60] În timpul cuceririi otomane, s-a subliniat adesea faptul că teritoriile vor fi cucerite și în numele islamlui, și era necesară organizarea unei rugăciuni de vineri pe noul pământ cucerit, deoarece teritoriul ar fi putut deveni parte a „dar al-Islam” doar dacă predica „khutbah” era ținută într-o moschee de vineri.[61] Prin urmare, otomanii au construit întotdeauna o moschee de vineri după un asediu triumfător, sau au reorganizat o biserică creștină pentru o moschee de vineri, astfel încât khutbah să poată fi ținută. Acest lucru făcea parte din procesul de cucerire, însă era și o datorie pentru musulmani, deoarece, după eveniment, acest loc nu ar putea cădea niciodată în mânile necredincioșilor.[62]

Perioada dominației otomane – scopul inițial al clădirii

Această moschee a fost construită imediat după asediul de la Szigetvár, în 1566, și a fost prima pe acest teritoriu nou cucerit. Marele vizir, Sokollu Mehmed, a ordonat ridicarea unei moschei de vineri în numele lui Suleiman și, deoarece aproape nimeni nu știa că Suleiman este mort, se credea că a fost fondată de acesta și că a fost numită după sultan. În timpul ocupației otomane a acestei regiuni (1566-1689), moscheea a fost utilizată pentru întrunirile, rugăciunile și predicile musulmanilor. Deoarece Suleiman a fost venerat precum un războinic al credinței și martir („ghazi”), moscheea a devenit un loc pentru pelerinaj. Potrivit lui Evliya Celebi, moscheea avea un minaret mare și era întotdeauna aglomerată.

[59] József Molnár, Edit D. Egyed, *The Art of Islam,* Budapesta, 1959. p. 4.

[60] Balázs Sudár, *op. cit.*, 2014, p. 45.

[61] József Molnár, Edit D. Egyed, *op. cit.*, p. 5.

[62] Balázs Sudár, *op. cit.,* 2014, p. 45.

De ce a fost construită? Mesaj și simbolistica Moscheii lui Suleiman

Scopul construirii acestei moschei de vineri din Szigetvár era acela de a face posibilă rostirea ”khutbah” pe acest pământ, cât mai curând posibil. Acest lucru conferea o importanță deosebită moscheii: a fost locul unde otomanii au rostit pentru prima dată „rugăciunea de vineri”, ceea ce înseamnă că a fost locul în care otomanii au proclamat că atât Szigetvár, cât și această regiune, se aflau sub stăpânire islamică. În interiorul moscheii, trupele otomane au organizat o ceremonie de mulțumire în numele lui Allah, pentru victoria și cucerirea orașului Szigetvár.[63,64]

Ce s-a întâmplat după ocupația otomană?

După ce otomanii au pierdut stăpânirea orașului Szigetvár, în 1689, habsburgii au distrus aproape toate moscheile, dar Moscheea lui Suleiman a supraviețuit pentru că se afla în interiorul zidurilor castelului din Szigetvár, iar habsburgii au dorit să folosească clădirea. Primul comandant al armatei regale și-a amenajat apartamentul din castel astfel încât, mai târziu, acesta să poată servi mai multor scopuri: să fie un loc pentru depozitarea echipamentului militar, să fie spital și, chiar, să aibă rol de capelă pentru soldații catolici. Între timp, imensul minaret al fostei moschei s-a prăbușit în timpul unei furtuni. Începând cu secolul al XVIII-lea, castelul din Szigetvár, împreună cu minaretul, au devenit proprietatea familiilor nobile unguerești, iar aceștia au utilizat fosta moschee drept depozit pentru semințe. În anii ’20, familia Andrássy a renovat castelul, construind etaje deasupra clădirilor vechi și adăugându-i, astfel, clădiri noi. Fosta moschee a devenit parte a noului castel și a fost folosită de familie ca sală a cavalerilor. Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a determinat familia Andrassy să părăsească orașul Szigetvár, iar, în timpul regimului socialist, castelul a fost transformat în muzeu sau spațiu de locuit. După săpături și cercetări efectuate de arheologi, în 1958, fosta moschee a devenit monument istoric certificat și a fost folosită ca spațiu de expoziție pentru castel.

8. Restaurarea moscheii – circumstanțe, motive și planuri de viitor

Începând cu anii ’80, guvernul turc plănuia să construiască în fosta moschee un memorial în onoarea lui Suleiman, pe măsură ce se apropia cea de-a 500 comemorare a sa, dar acest lucru nu a constituit un succes. În anul 2000, castelul din Szigetvár era într-o stare accentuată de degradare, însă se confrunta cu probleme financiare. În 2008, o organizație turcă, „Magyarországi Iszlám Kulturális Egyesület” („Asociația culturală islamică maghiară”) s-a oferit să renoveze toată clădirea, în schimbul dreptului de a exploata castelul, și să construiască un centru de învățământ turc,

[63] Béla Németh, *Szigetvár története.* (*History of Szigetvár.)* Pécs, 1903, p. 293.
[64] József Molnár, „Sultan Suleiman’s djami in Szigetvár” în *Művészettörténeti Értesítő*, nr.1/1976, pp. 90-94.

împreună cu renovarea vechiului minaret al fostei moschei din castel. Planul, însă, a fost respins. Înainte de împlinirea a 450 de ani (2016) de la moartea lui Suleiman, TIKA împreună cu primarul din Szigetvár au purtat negocieri privind „moştenirea culturală" din perioada dominaţiei otomane a oraşului, iar reprezentanţii Guvernului Turciei au oferit două milioane de dolari pentru restaurarea moscheii lui Suleiman.[65] Încă de la început, TIKA a clasificat acest proiect ca parte a proiectului său de restaurare a moscheii, care vizează „protejarea patrimoniului cultural al civilizaţiei islamice turce" „prin restaurarea rămăşiţelor ancestrale ale moscheilor din mai multe ţări".[66] De asemenea, au menţionat că aceste moschei „sunt moştenirea noastră culturală". Pe site-ul său oficial, TIKA a declarat că obiectivul este „reconstrucţia moscheii Kanuni Sultan Süleyman situate în castelul Zigetvar, şi aducerea în starea sa iniţială, apoi redeschiderea acesteia pentru public."[67]

În 2012, preşedintele TIKA, Serdar Cam a declarat pentru ziarul turc Hürriyet, că „moscheea va fi deschisă credincioşilor pentru închinare".[68]

În acelaşi an, preşedintele TIKA din Ungaria, Öztürk Mehmet, a declarat presei faptul că redeschiderea Moscheii lui Suleiman ca lăcaş de cult va fi cu adevărat simbolică, întrucât turcii aveau multe moschei în Ungaria, dar că, în prezent (2012), nu există una. El a mai adăugat că este nevoie de o moschee şi în Budapesta.[69]

Guvernul turc plănuia să reconstruiască minaretul moscheii, care s-a prăbuşit în secolul al XVIII-lea. În 2015, ambasadorul Turciei în Budapesta, Fakil Sakir şi arhitectul Özgür Sevim, au prezentat un plan de reconstrucţie a minaretului primăriei oraşului Szigetvár. Au menţionat că numeroşi politicieni de rang înalt şi turişti turci intenţionau să vină la Szigetvár pentru comemorarea din 2016 şi că ar fi fost dezamăgiţi să vadă minaretul în ruine.[70]

Ideea restaurării moscheii şi a minaretului, împreună cu redeschiderea acesteia ca lăcaş de cult a provocat reacţii, dezbateri, neînţelegeri şi rezistenţă în mass-media din Ungaria. Pe site-ul oficial turc şi în presă au apărut informaţii despre restaurarea completă şi redeschiderea vechiului lăcaş de cult de pe teritoriul maghiar, însă aceste ştiri nu au fost clarificate, afirmându-se că vechile monumente otomane ar

---

[65] ***, „They were looking for a turbe and found a city near Szigetvár – the 'holy city' of Suleiman", URL: http://szigethvar.hu/var/szigetv%C3%A1r-h%C3%ADrad%C3%B3-9, accesat la 10.09.2020.

[66] ***, „TIKA's Mosque Restoration Projects", URL: http://www.tika.gov.tr/en/news/tikas_mosque_restoration_projects-8601, accesat la 10.09.2020.

[67] ***, „TIKA's Mosque Restoration Projects", *op. cit.*

[68] ***, „Sultan Süleyman Mosque to be restored in Hungary", URL: http://www.hurriyetdailynews.com/sultan-suleyman-mosque-to-be-restored-in hungary.aspx?pageID=238&nID=35243&NewsCatID=375, accesat la 10.09.2020.

[69] Péter Visnovitz, *op. cit.*

[70] József Spirik, „Erdogan is coming, the Turks would build a minaret in Hungary", URL: https://index.hu/belfold/2016/01/20/jon_erdogan_minaretet_epitenenek_a_torokok_magyarorszagon/, accesat la 10.09.2020.

trebui renovate și protejate. Inițial, municipalitatea din Szigetvár spera ca proiectul comun cu organizația TIKA va promova relația dintre cele două țări[71] și va aduce avantaje economice[72], iar pentru partea ungurească, speranța dezvoltării turismului a jucat un rol major.[73]

În 2012, primarul orașului Szigetvár a declarat: „Aici nu va exista o moschee funcțională. (…) Am fost de acord doar cu restaurarea moscheii. Ungaria este o țară creștină, nu musulmană, și nici noi nu dorim să construim o biserică în Turcia”. Însă, mai târziu, a completat că dacă există musulmani care doresc să se roage acolo, li se va asigura un loc pentru aceasta.[74] La Budapesta a fost organizat un simpozion pe această temă, intitulat „Ar trebui construit un minaret în Szigetvár?” Membrii Comitetului anual memorial Zrínyi și savanți de renume au răspuns la întrebările publicului pe acest subiect. La acest eveniment, László L. Simon, secretar general la cabinetul prim-ministrului și subsecretar de stat pentru protecția patrimoniului cultural și investiții culturale semnificative, a declarat că guvernul maghiar nu dorește să transforme orașul Szigetvár într-un loc de pelerinaj islamic și, de asemenea, că nu dorește să restaureze vechiul minaret.[75] Era foarte clar: perspectiva maghiară diferă de cea turcă în ceea ce privește viitorul vechii moschei și, astfel, nu s-a ajuns la un acord.

TIKA a început colaborarea cu un studio de arhitectură și a creat reprezentări 3D ale moscheii restaurate, chiar și ale minaretului modern, care, ulterior, a fost șters de pe site-ul lor. De atunci, o serie de spectacole 3D au fost expuse în castel, reprezentând imagini cu restaurarea moscheii, având diferite decorațiuni și design arhitectural.[76]

În cadrul vizitei de la primăria din Szigetvár, ambasadorul Turciei, Fakil Sakir, a declarat, în 2015, că minaretul care va fi restaurant în acest oraș, va fi o „clădire nonreligioasă”, care va avea un scop pur turistic. „Nu există musulmani în zonă, deci, nu trebuie să vă îngrijorați cu privire la schimbarea rolului minaretului și a moscheii”.[77] Pe de altă parte, așa cum a fost menționat, reprezentanții TIKA au declarat că vor să redeschidă moscheea pentru slujbe și rugăciune, acest lucru

[71] ***, „They were looking for a turbe what they found was a city near Szigetvár – the ’holy city’ of Suleiman”, URL: http://szigethvar.hu/var/szigetv%C3%A1r-h%C3%ADrad%C3%B3-9, accesat la 10.09.2020.

[72] Endre B. Mészáros, „A Turkish center downtown?”, în *Új Dunántúli Napló*, 02.07.2013, p. 3.

[73] ***, „The heart of Suleiman can lure Turkish tourists to Szigetvár”, URL: http://turizmusonline.hu/cikk/torok_turistakat_csalhat_szigetvarra_szulejman_szive, accesat la 10.09.2020.

[74] Péter Visnovitz, *op. cit.*

[75] Jordán Petrőcz, „Should there be a minaret in Szigetvár?, URL: https://www.hetek.hu/hatter/201603/legyen_e_szigetvaron_minaret, accesat la 10.09.2020.

[76] Péter Koch, „Zrínyi-fortress and djami of Szigetvár”, URL: http://epiteszforum.hu/a-szigetvari-zrinyi-var-es-dzsami, accesat la 10.09.2020.

[77] József Spirik, *op. cit.*

fiind făcut public în mass-media turcă. Devine un lucru obișnuit ca diplomații și politicienii turci să meargă la castelul din Szigetvár, pentru a se ruga în încăperea care a fost odinioară Moscheea lui Suleiman.[78] În prezent, există, de asemenea, un „turism religios", iar grupurile turce sau alți oaspeți musulmani vizitează castelul, pentru a se ruga în fosta moschee unde există și un covor pentru rugăciune.[79]

9. Monumente otomane și moștenirea culturală

După cum am putut observa, TIKA utilizează termenul „moștenire" și sintagma „patrimoniu cultural" pentru a descrie mormântul și Moscheea lui Suleiman. Conceptul de „patrimoniu cultural" a fost abordat de diverși cercetători din literatura academică, dar există câteva aspecte pe care le considerăm demne de menționat pentru a înțelege mai bine acest concept în legătură cu cele două momente pe care le analizăm:

● Alois Riegl, cel care a scris prima analiză sistematică a valorilor patrimoniului, susține că o clădire religioasă are întotdeauna o „valoare prezentă", deoarece clădirea este conectată la un zeu. Și, dacă religia zeului există încă, atunci starea bună a clădirii respective servește interesului acelei religii. În timp ce se ocupa de acest aspect, el a constatat că, din punct de vedere secular, un anumit moment este istoric și o amintire a trecutului, dar, din punct de vedere religios, poate fi un loc sacru, care poate fi utilizat și în prezent.[80]

● Desemnarea unui lucru ca făcând parte din patrimoniu reprezintă un instrument potrivit pentru creearea unei identități.[81] Patrimoniul cultural permite oamenilor să își stabilească proveniența și apartenența.[82]

● Desemnarea unui lucru ca aparținând patrimoniului cultural reflectă scopul de a-l alinia cu obiectivele reale.[83] Conceptul de „patrimoniu cultural" evidențiază elemente din trecut care pot fi folosite în prezent. Prin urmare, acest concept poate fi un instrument al politicii sau al mediului de afaceri.

După cum am menționat, TIKA are un proiect extins și bine finanțat de restaurare a moscheilor „din țările care s-au aflat sub dominația Imperiului Otoman".[84] Potrivit

[78] István Vas, „Szigetvár 1966-2002", în *Szigetvár* története, Bősze Sándor; Ravazdi László; Szita László, Szigetvár, 2006, p. 415.
[79] ***, „Will there not be a functioning mosque in Szigetvár?", URL: http://vilagmecsetei.blogspot.com/2012/11/, accesat la 10.09.2020.
[80] Alois Riegl, *Art History and Theory*, Budapest, 1998, p. 40.
[81] Péter Erdősi, Gábor Sonkoly, „Introduction", în *The cultural heritage*, Budapesta, 2004, p. 10.
[82] David Lowenthal, „Purpose of heritage", în *The cultural heritag*, Redactor: Péter Erdősi, Gábor Sonkoly Gábor, Budapesta, 2004.
[83] David Lowenthal, *op. cit.*
[84] ***, „TİKA Has Restored More Than 50 Mosques in the Past 5 Years", URL: https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_has_restored_more_than_50_mosques_in_the_past_5_years-53824, accesat la 08.10.2020.

site-ului oficial al acestui departament guvernamental turc, restaurarea moscheilor antice din fostele teritorii ale Imperiului Otoman vizează „protejarea patrimoniului cultural al civilizației islamice turce”.[85] Acest scop reprezintă politica culturală a Turciei conduse de Partidul Justiției și Dezvoltării (AKP), care este mai preocupat de trecutul otoman, de religia islamului și de restabilirea statutului imperial decât au fost guvernele turce anterioare. Ahmet Davutoglu a declarat în cartea sa, *Profunzimea strategică* („Strategic Depth”), că Turcia ar putea fi un actor cheie în regiune și în lume, prin exploatarea patrimoniului său otoman.[86] De asemenea, Davutoglu, un politician important al perioadei Recep Tayyip Erdogan, fost șef de cabinet al lui Erdogan și, mai târziu, ministru al afacerilor externe și prim-ministru al Turciei, dar și lider al AKP, a influențat politica culturală actuală turcă și ideea sa, expusă în carte, arată că lăcașele de cult otomane sunt considerate patrimoniu imperial.

Investind în proiecte de restaurare a moscheilor în fostele teritorii otomane din Africa, Orientul Mijlociu și Europa, Turcia își arată angajamentul față de credincioșii musulmani care trăiesc acolo, dar și „canalizând trecutul său imperial, pentru a-și afirma statutul de putere regională și de lider ideologic și cultural al lumii musulmane”.[87]

Unii europeni se tem că activitatea culturală a Turciei în Balcani „semnalează o dorință reînnoită de hegemonie regională”, dar este cert faptul că Turcia „ar dori să fie luată în serios în regiune și își păstrează interesul pentru protejarea musulmanilor din zonă”.[88] De asemenea, în Balcani, TIKA a alimentat relațiile cu organizațiile musulmane, iar restaurarea fostelor moschei otomane, în general, reprezintă „proiecte simbolice”[89]. Construcția moscheilor a fost, de asemenea, simbolică în perioada cuceririlor otomane a teritoriilor europene, când, spre exemplu, Suleiman Magnificul a pus accentul pe convertirea multor biserici în moschei și pe ridicarea unor moschei cu o arhitectură deosebită, imediat ce soldații săi cucereau un nou teritoriu. Comunicarea simbolică a continuat când trupele europene au recuperat pământul de la otomani, au distrus majoritatea moscheilor sau le-au transformat în biserici. Și acest tip de luptă simbolică a avut loc în multe părți ale lumii, în Algeria, Cipru, Egipt și Spania.[90]

---

[85] ***, „TIKA’s Mosque Restoration Projects”, *op. cit.*

[86] Yanarocak H.E.C., ”The empire strikes back”, URL: http://www.jpost.com/Opinion/Op-EdContributors/Article.aspx?id=286618, accesat la 09.10.2020.

[87] Pitamber Kaushik, „In Pakistan’s eyes Turkey leads Islamic world”, URL: https://asiatimes.com/2020/09/in-pakistans-eyes-turkey-leads-islamic-world/, accesat la 09.10.2020

[88] Asli Aydıntaşbaş, „From myth to reality: How to understand Turkey’s role in the Western Balkans”, în European Council on Foreign Relations, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/from_myth_to_reality_how_to_understand_turkeys_role_in_the_western_balkans, accesat la 09.10.2020.

[89] Kerem Öktem, „Global Diyanet and Multiple Networks: Turkey’s New Presence in the Balkans”, Jurnalul Musulmanilor în Europa, nr. 1, 2012, p. 37.

[90] ***, „Church vs. Mosque: a history of medieval-era religious conflicts.. and nothing has changed”, URL: https://north-africa.com/2020/07/church-vs-mosque-a-history-of-medieval-era-religious-conflicts-and-nothing-has-changed/, accesat la 09.10.2020.

Concluzii

Pentru Guvernul AKP, condus de către președintele Erdogan, istoria și memoria otomane au devenit un subiect important în sfera publică turcă, în discursul politic și în politica culturală, unii numindu-l „neo-otomanism”.[91] Mormântul și Moscheea lui Suleiman din orașul Szigetvár sunt strâns legate de Imperiul Otoman, cel mai mare conducător al său, Suleiman, și de religia sa, islamul. Aceste monumente sunt considerate un „patrimoniu comun” cu Ungaria, dar departamentul guvernamental turc, TIKA, le consideră și „un patrimoniu cultural al civilizației islamice turce”.

Turcia, sub conducerea Partidului Justiției și Dezvoltării, consolidează legăturile cu fostele părți ale Imperiului Otoman, investind în reconstrucția unor instituții semnificative și restaurarea monumentelor otomane. În același timp, prin restaurarea moscheilor și a mormintelor vechi, încearcă să-și consolideze poziția în lumea musulmană. Cu asemenea proiecte, Turcia nu numai că ajută la întreținerea clădirilor vechi, dar de multe ori încearcă și să promoveze activitatea religioasă din regiune. Aceste proiecte pot avea succes în multe feluri: 1. un sit istoric devine accesibil; 2. în cazul în care clădirea se află într-un cartier musulman, credincioșii o vor putea folosi imediat după restaurare; 3. dacă nu constituie o necesitate imediată pentru comunitățile musulmane, o moschee sau un mormânt restaurate oferă o oportunitate de a organiza evenimente religioase în viitor.

Din prezentul studiu reiese faptul că, atunci când un fost lăcaș de cult este considerat ca aparținând „patrimoniului cultural”, rolul inițial poate fi restabilit dacă religia în al cărei scop a fost construită încă există. De asemenea, rezultă că Turcia își propune să refacă aceste clădiri și să le pună, din nou, în folosință. Exemple în acest sens pot fi întâlnite în Balcani, în Africa și în Orientul Mijlociu, unde TIKA nu doar că a renovat vechile moschei, ci le-a redeschis pentru rugăciunea musulmanilor.

Acest articol a analizat cazul restaurării celor două monumente otomane din Szigetvár și a dorit să descopere dacă era vorba despre o clădire simbolică, pentru a înțelege mai bine de ce guvernul turc investește bani într-un orășel îndepărtat din Ungaria.

Mormântul lui Suleiman reprezintă un monument comemorativ al celui mai mare sultan al Imperiului Otoman, un monument al unui martir al islamului, un loc pentru pelerinaj, vizitat de mii de oameni. Este un loc unde musulmanii puteau împărtăși lumina sfântă a islamului, un loc în care războinicii care au luptat împotriva Ungariei și a habsburgilor și-au întărit curajul. Monumentul ținea locul unui mesaj politic adresat maghiarilor și habsburgilor că regiunea aparținea sultanului, și, implicit, „dar al-Islam”, care era teritoriu islamic.

[91] Esra Arsan, Yasemin Yıldırım, „Reflections of neo-Ottomanist discourse in Turkish news media: The case of The Magnifcent Century”, în *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, nr. 3, vol. 3, 2014, p. 315.

În ceea ce privește moscheea lui Suleiman, a fost prima moschee construită după cucerire, ea fiind folosită timp de 123 de ani ca loc de rugăciune și lăcaș de cult unde se organizau predici religioase; aici, otomanii au putut rosti pentru prima dată *khutbah*, rugăciunea de vineri, și au proclamat Szigetvár ca parte din *dar al-Islam*; și, de asemenea, a reprezentat un loc de pelerinaj pentru Suleiman, marele calif și martir al islamului.

De asemenea, poate fi remarcată dualitatea perspectivelor oficiale turce și maghiare în ceea ce privește aceste clădiri. În vreme ce partea maghiară dorește să descopere amplasarea inițială a mormântului și să permită publicului să viziteze ruinele, guvernul turc își propune să reconstruiască mormântul și să îl transforme, din nou, într-un loc de pelerinaj. În timpul dialogului turco-maghiar, aceste clădiri sunt menționate ca aparținând patrimoniului comun cu Ungaria, care stă la baza cooperării în privința restaurării, dar, în mass-media turcă și pe site-ul oficial al TIKA, aceste monumente vechi sunt încadrate drept „patrimoniul nostru" și moștenirea civilizației turco-islamice". Acest lucru reflectă poziția lui Ahmet Davutoglu, conform căreia Turcia își exploatează moștenirea otomană pentru a obține o poziție proeminentă în regiune și în lume.

Toate acestea fac ca moscheile Turciei să fie proiecte speciale în Europa: când Turcia a restaurat o clădire islamică în Ungaria, Albania, Kosovo, Bosnia-Herțegovina, Muntenegru și Macedonia de Nord, proiectul a avut rădăcini istorice, deoarece guvernul turc s-a activat într-un loc, unde foștii conducători turci, sultanii, au construit deja moschei și și-au pus amprenta asupra regiunilor respective de-a lungul istoriei. Iar pentru otomani, cucerirea țărilor occidentale a fost văzută ca o cucerire pentru islam și fiecare lăcaș de cult islamic era important și un motiv pentru credincioși să se adune, dar a servit și ca punct de reper care arată victoria și puterea islamului în regiune. Suleiman Magnificul, cel mai mare cuceritor al Imperiului Otoman înspre Occident și, de asemenea, toți conducătorii otomani care cucereau regiunile din Europa, au construit întotdeauna moschei pentru a marca noile granițe ale Imperiului și ale Islamului, religia oficială. Astfel, prin restaurarea vechilor lăcașe de cult din fostele regiuni otomane ale Europei, poate fi observată restaurarea simbolului antic în acea regiune.

Turcia a restaurat clădiri care au un fundal puternic legat de trecutul otoman sau au o valoare în rândul credincioșilor musulmani din lume. De exemplu:

- în Etiopia, mormântul regelui Najashi, primul care le-a urat „bun venit" imigranților musulmani, după Hijrah;

-în Irak, Complexul Sheikh Abdul Qadir Gilani, construit de către Mimar Sinan, prestigiosul architect al lui Suleiman Magnificul, în timpul Epocii de Aur a Imperiului Otoman;

- în Kosovo, moscheea Sinan Paşa, guvernatorul Imperiului Otoman în Bosnia;

- în Bosnia și Herțegovina, Moscheea Maglaj Kurşunlu, un bun exemplu al

arhitecturii otomane și Moscheea Fatih Sultan Mehmet, construită de primul guvernator otoman al Bosnia;

- la Skopje, Macedonia de Nord, Moscheea lui Mustafa Paşa, un vizir al sultanului Selim;

- în Budapesta, Ungaria, mormântul lui Gül Baba, martir al cuceririi celei mai nordice capitale creștine, unde mormântul său a devenit cel mai nordic loc de pelerinaj pentru musulmani.

Privind aceste exemple, simbolismul mormântului și Moscheii lui Suleiman nu trebuie ignorat și ar trebui luat în considerare în legătură cu proiectele și planurile de restaurare. Moscheile și mormintele sunt întotdeauna clădiri de prestigiu și reprezintă religia islamului în acel loc. Construcția sau restaurarea unei moschei nu a fost niciodată un lucru nesemnificativ, dimpotrivă, a avut mereu un mesaj simbolic, mai ales în Europa.

BIBLIOGRAFIE:

1. ÁGOSTON, Gábor; SUDÁR, Balázs, *Gul Baba and the Bektashi dervishes of Hungary,* Budapesta, 2002.
2. ARSAN, Esra; YILDIRIM, Yasemin, „Reflections of neo-Ottomanist discourse in Turkish news media: The case of The Magnificent Century", în *Journal of Applied Journalism & Media Studies,* nr. 3, vol. 3, 2014.
3. AYDINTAŞBAŞ, Asli, „From myth to reality: How to understand Turkey's role in the Western Balkans", în European Council on Foreign Relations.
4. BUDINA, Sámuel, *The story by Samuel Budina in Hungarian in Latin about the siege of Szigetvár in 1566*, Szigetvár, 1978.
5. ÇELEBI, Evliya, *Journey of Turkish world traveler Evliya Çelebi in Hungary. II. 1664-1666*, Traducere: Imre Karácson, Budapesta, 1908.
6. ELCIL, Fatih, „Ottoman graves and graveyards – selected examples", în Memory of sultan Suleiman in Szigetvár, *Mediterrán és Balkáni Fórum*, ediție specială, 2014.
7. ERDŐSI, Péter; SONKOLY, Gábor, „Introduction", în *The cultural heritage*, Budapesta, 2004.
8. ESTERHÁZY, Pál, *Mars Hungaricus.* Budapesta, 1989.
9. GERŐ, Győző, *Ottoman-Turkish architecture in Hungary – djami, turbe, bath*, Budapesta, 1980.
10. HANCZ, Erika, „Tent of Suleiman the Great near Szigetvár, his death and his tomb in documented ottoman references", în Memory of sultan Suleiman in Szigetvár, *Mediterrán és Balkáni Fórum*, ediție specială, 2014.
11. HORVÁTH, László; VARGA, Zoltán, „Ellenségből Barátok" („The ennemy became friend"), în *Várak, kastélyok, templomok*, nr. 4/2010.

12. KAUSHIK, Pitamber, „In Pakistan's eyes Turkey leads Islamic world".

13. KOCH, Péter, „Zrínyi-fortress and djami of Szigetvár", URL: http://epiteszforum.hu/a-szigetvari-zrinyi-var-es-dzsami

14. KOVÁTS, Valéria, „Historical popular traditions of Szigetvár II", în *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1962*, Pécs, 1963.

15. LOWENTHAL, David, „Purpose of heritage", în *The Cultural Heritage*, Redactor: Péter Erdősi; Gábor Sonkoly Gábor. [CD-ROM] Budapesta, 2004.

16. MÉSZÁROS, B. Endre, „A Turkish center downtown?", în *Új Dunántúli Napló*.

17. MOLNÁR, József, „Sultan Suleiman's djami in Szigetvár", în *Művészettörténeti Értesítő*, nr.1/1976.

18. MOLNÁR, József, „Sultan Suleiman's tomb in Turbek", în *Művészettörténeti értesítő*, nr. 1/1965.

19. MOLNÁR, József, *Turkish monuments of Szigetvár*, Budapesta, 1958.

20. MOLNÁR, József, EGYED, D. Edit, *The Art of Islam*, Budapesta, 1959.

21. MURINSON, Alexander, „The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", Middle Eastern Studies, vol. 42, nr. 6, 2006.

22. NÉMETH, Béla, *History of Szigetvár,* Pécs, 1903.

23. SZEGHALMY, Gyula, *Dunántúli Vármegyék*, 1937.

24. ÖKTEM, Kerem, „Global Diyanet and Multiple Networks: Turkey's New Presence in the Balkans", Journal of Muslims în Europe 1, 2012.

25. ÖZTÜRK, Mehmet Cemal, „The tekke and the work of Nureddinzâde Mustafa Muslîhuddîn, Sheikh to Mehmed Pasha Sokolović", URL: http://pof.ois.unsa.ba/index.php/pof/article/view/853

26. PAP, Norbert, „Frameworks of the Suleiman research, the most important findings of 2013", în Memory of Suleiman in Szigetvár, *Mediterrán és Balkáni Fórum*, ediție specială, 2014.

27. PAP, Norbert, „Islam versus Christianity – symbolic occupancy in Szigetvár", în *Szulejmán szultán Szigetváron*, Redactor: Norbert Pap, Pál Fodor, Pécs, 2017.

28. PAP, Norbert, „The Pilgrimage Town (Türbe Kasabası) of Sultan Süleyman at Szigetvár", în *Brill*, 2019.

29. PETRŐCZ, Jordán, „Should there be a minaret in Szigetvár?", URL: https://www.hetek.hu/hatter/201603/legyen_e_szigetvaron_minaret

30. PINTÉR, Attila, „Foreign policy of Turkey at the beginning of the 21th century – neo-ottoman or redefined?", în *Külügyi Szemle*, Primavara 2013.

31. RIEGL, Alois, *Art History and Theory*, Budapesta, 1998.

32. SMITH, Roff, „After 450 Years, Archaeologists Still Hunting for Magnificent Sultan's Heart", URL: http://news.nationalgeographic.com/news/2014/06/140620-ottoman-empire-suleyman-hungary-turkey-sultans-heart/

33. SPIRIK, József, „Erdogan is coming, the Turks would build a minaret in Hungary”, URL: https://index.hu/belfold/2016/01/20/jon_erdogan_minaretet_epitenenek_a_torokok_ magyarorszagon/

34. SUDÁR, Balázs, *The Idrisz Baba turbe of Pécs*, Budapesta, 2013.

35. SUDÁR, Balázs, *Djamis and mosques in Ottoman Hungary*, Budapesta, 2014.

36. SUDÁR, Balázs, „Places of worship, monasteries, tomb chapels. Cultural institutions during the Turkish occupation – I. part”, *História*, nr. 1/2003.

37. ***, „Sultan Süleyman Mosque to be restored in Hungary”, URL: http://www.hurriyetdailynews.com/sultan-suleyman-mosque-to-be-restored-in hungary.aspx?pageID=238&nID=35243&NewsCatID=375

38. SZABÓ, Géza, „The place of death and the turbe of Sultan Suleiman in the history of Szigetvár and in the popular memory according to recent researches”, în *Ethnographia*, nr. 3/2014.

39. SZABÓ, Géza; KOVÁCS, Árpád; BARKÓCZY, Péter, „Tactics and military technology in the light of arhaeometallurgic analysis of cannons and bullets of Szigetvár”, în *Gesta*, 2013.

40. TAKÁTS, Sándor, *Drawings from the Turkish world,* vol. IV., Budapesta, 1928.

41. THÚRY, József, *Turkish historians. I*, Budapesta, 1893.

42. VAS, István, „Szigetvár 1966-2002”, în *History of Szigetvár*, Redactor: Sándor Bősze; László Ravazdi; László Szita, Szigetvár, 2006.

43. VATIN, Nicolas, „A turbe where no one rests. Comments on the establishment and purpose of the tomb of Suleiman the Great in Szigetvár”, în *Keletkutatás*, ediția primăvară-toamnă 2008.

44. VISNOVITZ, Péter, „A race is about to start for the heart of the great sultan”, URL: https://www.origo.hu/itthon/20121128-torok-penzbol-keresik-szigetvaron-szulejman-sirjat.html

45. WALKER, Joshua W., „Turkey's Imperial Legacy: Understanding Contemporary Turkey through its Ottoman Past”, în *Perspectives on Global Development and Technology*, nr. 2-3/2009, URL: https://www.researchgate.net/publication/233690114_Turkey's_Imperial_ Legacy_Understanding_Contemporary_Turkey_through_its_Ottoman_Past

46. YANAROCAK, Hay E.C., „The empire strikes back”, URL: http://www.jpost.com/Opinion/Op-EdContributors/Article.aspx?id=286618

47. ***, „Church vs. Mosque: a history of medieval-era religious conflicts.. and nothing has changed”, URL: https://north-africa.com/2020/07/church-vs-mosque-a-history-of-medieval-era-religious-conflicts-and-nothing-has-changed/

48. ***, „The Turkish guests were looking for business relations”, în *Új Dunántúli Napló*.

49. ***, „The Turkish-Hungarian relations entered a more intensive phase”, URL: http://kdnp.hu/roviden/intenzivebb-szakaszba-leptek-magyar-torok-kapcsolatok

50. ***, „TIKA Builds New Connections Between Turkey and Hungary”, URL: http://www.tika.gov.tr/en/news/tika_builds_new_connections_between_turkey_and_hungary-8549

51. ***, „TIKA Has Restored More Than 50 Mosques in the Past 5 Years”, URL: https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_has_restored_more_than_50_mosques_in_the_past_5_years-53824

52. ***, „TIKA’s Mosque Restoration Projects”, URL: http://www.tika.gov.tr/en/news/tikas_mosque_restoration_projects-8601

53. ***, „They were looking for a turbe what they found was a city near Szigetvár – the ‘holy city’ of Suleiman”, URL: http://szigethvar.hu/var/szigetv%C3%A1r-h%C3%ADrad%C3%B3-9

54. ***, „The heart of Suleiman can lure Turkish tourists to Szigetvár”, URL: http://turizmusonline.hu/cikk/torok_turistakat_csalhat_szigetvarra_szulejman_szive

55. ***, „Turkey’s charismatic pro-Islamic leader”, *BBC*, URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2270642.stm

Traducere din limba engleză: Andreea Tudor.

INFORMAȚIA ÎN SPAȚIUL CIBERNETIC – ACTUALITATE ȘI PROVOCĂRI

*Costinel Nicolae MAREȘI**

Revoluția informațională generată de dezvoltarea accelerată a infrastructurii comunicaționale, apariția rețelelor de socializare online, cât și modul în care este distribuită informația căutată pe internet impun o analiză minuțioasă a informației în spațiul cibernetic.

Faptul că în spațiul cibernetic este stocată o cantitate enormă de informație și că, în acest spațiu, operează atât personal militar, cât și civil, reprezintă doar câteva dintre motivele pentru care spațiul cibernetic a devenit un mediu de desfășurare a conflictelor hibride.

O posibilă forță ostilă nu se dezice din a exploata vulnerabilitățile psihicului uman în contextul apartenenței acestuia la un grup social. În spațiul cibernetic informația poate fi „coruptă", în mod intenționat, în momentul diseminării pentru a îi conferi noi valențe, dar și prin atacuri cibernetice.

O formă mai elegantă prin care informația poate servi unor interese obscure este prin conferirea unui caracter redundant al acesteia.

Aceste provocări actuale pot avea soluții de rezolvare, de la cele mai simple până la cele mai tehnice.

Cuvinte-cheie*: *spațiu cibernetic; pseudo-informații; bias cognitiv; era post-adevăr; redundanță; bulă de filtrare; inteligența artificială.

1. Spațiul cibernetic între domeniu public și mediu operațional

Potrivit actualei Strategii de securitate cibernetică a României, spațiul cibernetic este „mediul virtual, generat de infrastructurile cibernetice, incluzând

**** Locotenent Costinel Nicolae MAREȘI este doctorand în Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I", București. E-mail: maresicostinel@gmail.com***

conținutul informațional procesat, stocat sau transmis, precum și acțiunile derulate de utilizatori în acesta[1]”.

În linii mari, spațiul cibernetic este colecția de dispozitive informatice conectate prin rețele în care sunt stocate și utilizate informații electronice, iar comunicarea are loc. Forțele Aeriene ale SUA, în documentul doctrinar citat, definesc spațiul cibernetic ca fiind „un domeniu global în cadrul mediului informațional format din rețeaua interdependentă de infrastructuri ale tehnologiei informației, inclusiv internetul, rețelele de telecomunicații, sistemele informatice și procesoarele și controlerele încorporate[2]”.

În figura nr. 1 este prezentată specificitatea tridimensională a spațiului cibernetic.

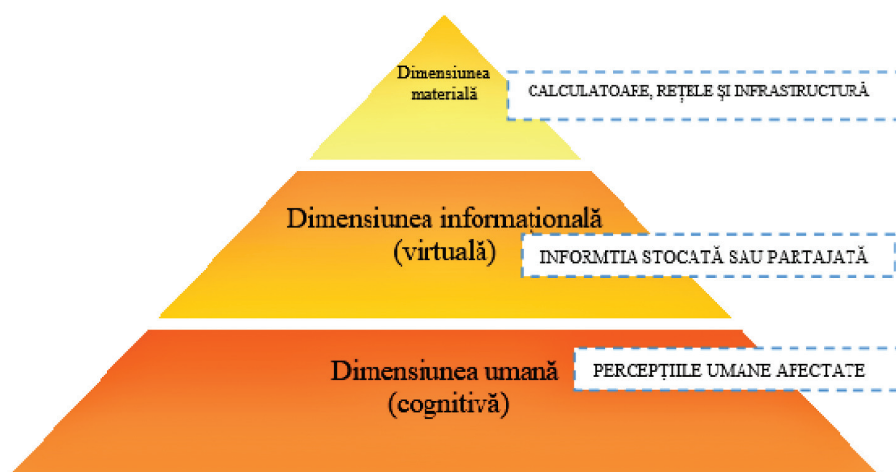

Figura nr. 1: Cele trei dimensiuni ale spațiului cibernetic

Spațiul cibernetic a devenit ceea ce este astăzi datorită Departamentului Apărării al SUA (Department of Defense – DoD), care a înființat Agenția pentru proiecte de cercetare avansată (Advanced Research Projects Agency – ARPA) pentru promovarea și dezvoltarea tehnologiilor avansate în domeniul militar, și a promovat primele cercetări pentru crearea unei rețele de calculatoare[3]. În anul

[1] Guvernul României, *Hotărârea nr. 271 din 15 mai 2013 pentru aprobarea Strategiei de securitate cibernetică a României și a Planului de acțiune la nivel național privind implementarea Sistemului național de securitate cibernetică*, Anexa nr.1, cap. I, pct. 3.

[2] ***, „PF153 What is Cyberspace – Examining its Components.pdf”, URL: http://airpower.airforce.gov.au/APDC/media/PDF-Files/Pathfinder/PF153-What-is-Cyberspace-Examining-its-Components.pdf, accesat la 25.06.2020.

[3] Gabriela Grosseck, „Internet – istoric, evoluție, perspective”, Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Sociologie și Psihologie, pp. 4–6, URL: http://consilr.info.uaic.ro/uploads_lt4el/resources/pdfromInternet_evolutie_perspective.pdf, accesat la 31.05.2020.

1969, activitatea de cercetare a ARPA a condus la realizarea internetului, odată cu invenția primei rețele de calculatoare, numită ARPANET, compusă din mai multe calculatoare legate în rețea. Acestea erau calculatoare din universități, instituții militare și guvernamentale și puteau transmite biți de informații între ele.

Internetul a pornit ca un proiect militar și a fost transmis apoi populației civile. Internetul este, în prezent, cea mai mare parte a spațiului cibernetic, devenind „o rețea de rețele, o rețea globală care se creează prin conectarea rețelelor mai mici de computere și servere[4]". Acesta este principala sursă de informație pentru publicul larg. Astăzi, prin intermediul internetului, oamenii comunică, au stocate informații bancare, au date cu caracter personal fiind, astfel, dependenți funcțional de utilizarea internetului.

În ultimii ani, numeroase state au recunoscut spaţiul cibernetic drept spaţiu de confruntare şi domeniu operaţional, alături de mediile terestru, aerian şi maritim. În anul 2016, la Summitul de la Varşovia, NATO a făcut acelaşi pas. Spațiul cibernetic este singurul mediu de confruntare artificial, deoarece este creat de om și nu poate exista în absența omului.

Operaţiile cu caracter militar în spaţiul cibernetic sunt definite ca „planificarea şi sincronizarea activităţilor în şi prin spaţiul cibernetic, cu scopul de a facilitata libertatea de manevră şi îndeplinirea obiectivelor militare sau ca utilizarea capabilităților cibernetice pentru atingerea unor obiective în sau prin spaţiul cibernetic[5]".

Vulnerabilităţile cibernetice ale capabilităţilor militare, interconectate sau nu cu alte sisteme sau reţele, odată exploatate de către adversar, permit producerea unor pagube majore (schimbarea traiectoriei unei rachete, blocarea unui sistem de comandă şi control, dezactivarea unor senzori sau a unui sistem de avertizare timpurie etc.).

Forțele ostile intereselor României, așa cum sunt stabilite prin strategia de securitate cibernetică a României, care generează ameninţări în spaţiul cibernetic sunt prezentate în figura nr. 2.

Deoarece internetul este domeniul cel mai vast al spațiului cibernetic, implicit, acesta devine cel mai semnificativ pentru prezentul articol.

[4] ***, „The Difference Between Cyberspace & The Internet", *Cyber Security Intelligence*, URL: https://www.cybersecurityintelligence.com/blog/the-difference-between-cyberspace-and-the-internet-2412.html, accesat la 25.06.2020.

[5] Dumitrescu Bogdan, „Operaționalizarea spațiului cibernetic – de la securitate cibernetică la succes operațional –", *Gândirea Militară Românească*, nr. 1/2019, URL: https://gmr.mapn.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20reviste/ gmr%201%202019/dumitrescu.pdf, accesat la 06.04.2020.

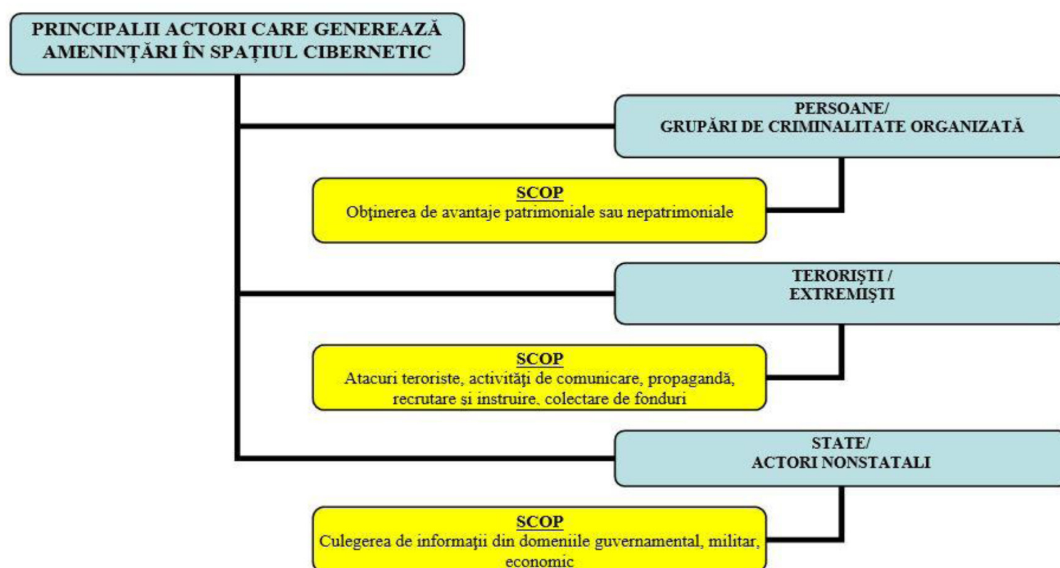

Figura nr. 2: Principalii actori care generează ameninţări în spaţiul cibernetic şi scopul urmărit

2. Pseudo-informații, redundanță și atacuri în spațiul cibernetic

Posibilele intenții ostile ale unui agresor hibrid la securitatea informațională adversă pot varia de la manipularea prin pseudo-informații, crearea unei redundanțe informaționale în spațiul cibernetic până la atacuri cibernetice, care în viitor vor afecta preponderent infrastructura critică.

Potrivit statisticii oficiale oferită de Institutul Național de Statistică, care este principalul producător de date statistice oficiale ale statului, pe baza celor mai recente date până în prezent, numărul de persoane din România cu vârste cuprinse între 16 și 74 ani, care au accesat vreodată internetul, în anul 2019, se ridica la nivelul de 12.068.263 de internauți, în creștere cu 7,03% față de anul 2018. Pornind de la ipoteza că numărul persoanelor din România se păstrează în jurul a 19 milioane de locuitori rezultă că 64% dintre aceștia au avut sau au acces la o rețea de internet.

În figura nr. 3 se poate observa că românii utilizează internetul, domeniu vast al spațiului cibernetic, pentru a socializa (participarea în rețele de socializare 81,7 procente din total), dar și pentru accesarea informațiilor din surse deschise de pe internet (54,9 procente din total).

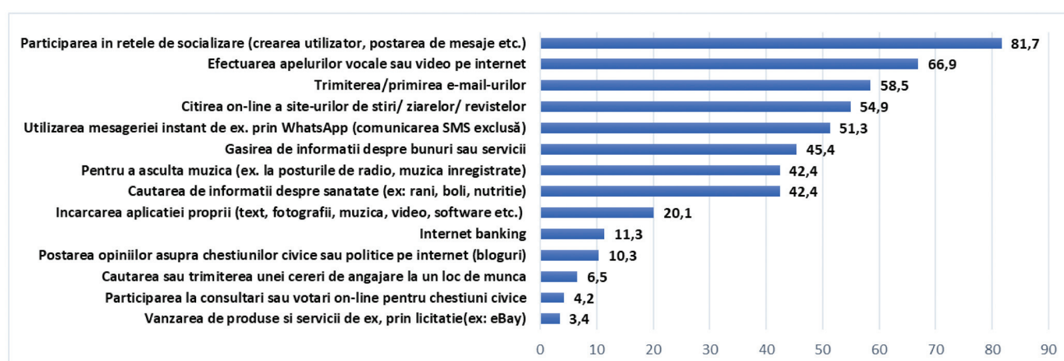

Figura nr. 3: Diagramă reprezentând scopul accesării internetului, în anul 2019, în procente din totalul de locuitori din România conectați la internet

Rețelele de socializare nu sunt doar mediul în care oamenii comunică, ci și locul în care aceștia se asociază în grupuri de socializare (mai mulți subiecți care au interese comune). Accesul la aceste grupuri nu este restricționat și pot adera la grupuri și alți participanți (inclusiv militanți ai unor grupuri teroriste sau militari ai unor state agresoare) care au intenții ascunse: dezinformare, manipulare sau alte operații informaționale.

Când se raportează la grupuri, oamenii sunt predispuși la erori de gândire (bias-uri cognitive) pe care nu le-ar fi avut dacă nu erau parte a acestora:

● ***gândirea de grup (groupthink)***, care a devenit și un domeniu de studiu important în psihologia socială. Pe scurt, acest bias cognitiv se întâmplă atunci când membrii unui grup omogen, urmărind consensul, iau decizii eronate, polarizând judecățile individuale. Indivizii din grup care au avut păreri diferite, din dorința de a nu fi excluși din grup, cedează treptat ideii conform căreia grupul este mai informat (a se vedea figura nr. 4). Este posibil ca acest bias cognitiv să fi fost cauza unor momente istorice controversate cum ar fi: bombardamentul de la Pearl Harbor, războiul din Vietnam și cel din Irak[6]. Parafrazându-l pe Friedrich Nietzsche*, printre indivizi, nebunia este o raritate: dar în grupuri, partide, popoare, epoci este o regulă*.

● ***eroarea de atribuire a grupului*** – tendința oamenilor de a crede fie că trăsăturile fiecărui membru al grupului reflectă ansamblul grupului sau că decizia unui grup reflectă preferințele membrilor grupului, chiar și atunci când informațiile disponibile sugerează contrariul[7].

[6] ***, „Groupthink | psychology", *Encyclopedia Britannica*, URL: https://www.britannica.com/science/groupthink, accesat la 01.06.2020.

[7] Scott T. Allison, David M Messick, „The group attribution error", *Journal of Experimental Social Psychology*, vol. 21, nr. 6, 1 noiembrie 1985, URL: http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0022103185900253, accesat la 31.05.2020.

● ***altruismul parohial***, distorsiune sistematică a capacității empatice care-i face pe cei mai mulți dintre noi să privească cu mai multă îngăduință faptele indivizilor din propriul grup[8].

Figura nr. 4: Ilustrarea gândirii de grup și gândirea individuală în grupurile sociale create în spațiul cibernetic[9]

În grupuri, oamenii sunt mai ușor de manipulat pentru că au mai multă încredere în membrii grupului de care aparțin, supraestimându-i pe aceștia și dovedind scepticism față de cei care nu aparțin grupului. Aceste biasuri de gândire sunt parte din moștenirea noastră ancestrală, de pe vremea triburilor. În termeni simpliști, putem rezuma că *tribalismul contemporan poate fi motor al dezinformării* și că factori cognitivi întâlniți în grupuri, cum ar fi efectul iluzoriu al adevărului, superficialitatea în procesarea informațiilor, și capacitatea limitată de evaluare critică a informațiilor pot fi elemente importante în răspândirea și în acceptarea dezinformării[10].

Dezinformarea sau influențarea informațională se realizează prin diseminarea de pseudo-informații (*pseudo* – este un prefix de origine greacă, care înseamnă fals). Unii autori susțin că pseudo-informațiile *sunt date false introduse în sistem pentru a obstrucționa activitățile acestuia; adevărurile prezentate parțial fac și ele parte din categoria pseudo-informațiilor*[11]. Cele enunțate anterior pot suferi modificări, în sensul în care pseudo-informațiile nu sunt doar niște date și pot fi diseminate și fără o intenție ostilă. Prin raportare la adevăr, pseudo-informațiile sunt opuse informațiilor, așa cum se poziționează știința și pseudo-știința.

---

[8] ***, „Altruismul – suntem programați să fim buni. Și totuși...”, *Descopera.ro*, URL: https://www.descopera.ro/stiinta/4869070-altruismul-suntem-programati-sa-fim-buni-si-totusi, accesat la 31 mai 2020.
[9] ***, „Echipa la lucru: de la „gândirea de grup” la riscul de conflict”, *Ziarul de Iași*, URL: https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/echipa-la-lucru-de-la-a-gandirea-de-grupa-la-riscul-de-conflict--140290.html#, accesat la 01.06.2020.
[10] ***, „‘Conformation Bias’: Political Tribalism as a Driver of Disinformation”, *Power 3.0: Understanding Modern Authoritarian Influence*, URL: https://www.power3point0.org/2019/01/15/conformation-bias-political-tribalism-as-a-driver-of-disinformation/, accesat la 31.05.2020.
[11] Gheorghe Nicolaescu, Vasile Simileanu, *Restructurarea sistemelor informaţionale*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005, p. 17.

Pseudo-informațiile sunt strâns legate de apariția omului, dezvoltarea limbajului și descriu cel mai bine *epoca post-adevăr* în care ne situăm. Pseudo-informațiile pot ușor deveni post-adevăruri. Potrivit lui Francis Fukuyama, sociolog american, post-adevărurile sunt informații care nu au o bază faptică, care au fost criticate ca fiind neadevărate, dar totuși percepute de un număr mare de oameni ca fiind adevărate[12]. *Prin post-adevăr se înțeleg circumstanțele în care faptele obiective influențează persoanele într-o mai mică măsură decât emoțiile și credințele personale. Post-adevărul a fost declarat cuvântul anului 2016, de prestigiosul dicționar Oxford și a devenit un cuvânt la modă în politică și mass-media.*[13]

Așa cum se poate distinge din figura nr. 5, un rol major în era post-adevăr îl are redundanța. Prin accesarea de informații analoage, din mai multe surse, omul ajunge să neglijeze importanța unei fundamentări faptice a informației și o acceptă ca atare.

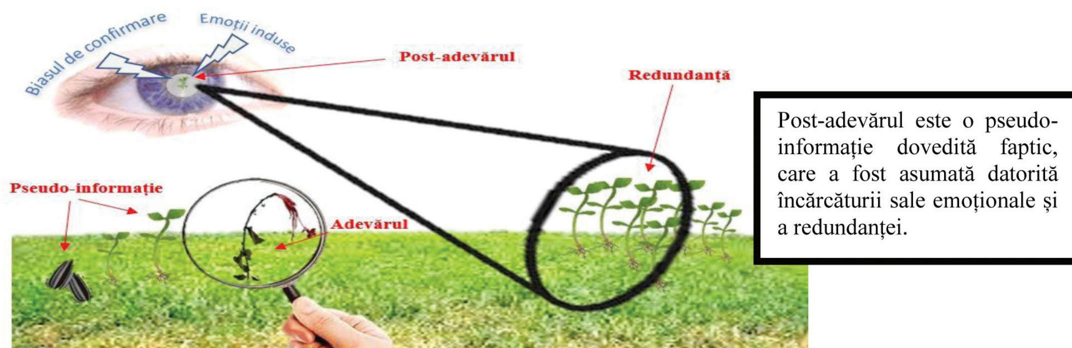

Figura nr. 5: Ilustrarea relației pseudo-informație-adevăr-post-adevăr, în spațiul cibernetic

Epoca postadevăr este specifică doar societăților deschise, unde accesul la rețeaua de Internet nu este restricționat, deoarece Internetul a adus cu sine posibilitatea de a accesa imediat o cantitate imensă de informații, de multe ori inutile. Epoca post-adevăr nu există decât în sisteme redundante.

Dacă transpunem efectele redundanței în modelul ciclului decizional OODA (Observare, Orientare, Decizie și Acțiune), al lui John Boyd, putem remarca că segmentul de observare se prelungește în timp, ducând la întârzierea luării unei decizii oportune (figura nr. 6). Un ciclu OODA executat mai lent constituie un dezavantaj față de unul executat mai rapid.

[12] Francis Fukuyama, „The Post-Truth Society”, *Stanford Freeman Spogli Instititute*, URL: https://fsi.stanford.edu/news/post-truth-society, 05.10.2016, accesat la 01.06.2020.
[13] Andreea State, „Post-adevărul, o alegere a societății”, *Sinteza*, nr. 39, p. 1, URL: https://www.academia.edu/37935675/Post-adevarul_o_alegere_a_societatii_Sinteza_nr_39_Andreea-Monica_State-%C8%98tirbu.pdf, accesat la 01.06.2020.

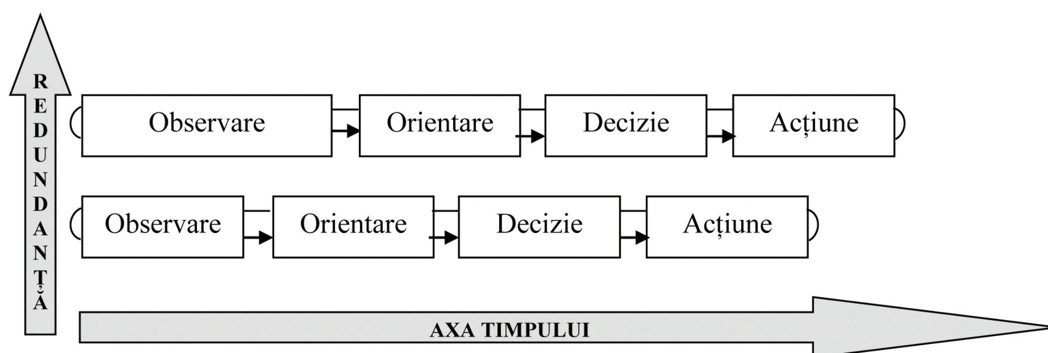

Figura nr. 6: Implicațiile redundanței asupra ciclului decizional (modelul OODA)

Mai mult, specialiștii din Serviciul Român de Informații punctează foarte bine când atrag atenția asupra faptului că *disponibilitatea imediată a unei cantități imense și nediferențiate de informații învestește rapid utilizatorii de rând cu pseudo-expertiză, inhibându-le paradoxal tocmai exercițiul gândirii critice*[14].

Când vorbim despre redundanță, timpul scurt disponibil pentru procesarea informațiilor nu permite filtrarea acestora în funcție de criterii de verosimilitate: obiectiv/subiectiv, adevărat/fals, din surse sigure/cu origini suspecte, ceea ce aduce cu sine vulnerabilități noi.

Populației îi pot fi transmise, prin social media, informații redundante, care să o influențeze în cel mai eficient mod, exploatând bias-urile cognitive (ancorarea, biasul de confirmare, euristica disponibilității)[15].

Redundanța în spațiul cibernetic este și un produs al unor tehnologii noi, precum algoritmii de căutare care creează fenomene numite *camere de ecou* sau *bule de filtrare* (tradus din engleză – filter bubble).

În anul 2017, în discursul de încheiere al celui de al doilea mandat ca președinte al SUA, Barack Obama declara: „Pentru prea mulți dintre noi este din ce în ce mai confortabil (sigur) să ne retragem în propriile noastre bule...în mod special, în căutările noastre pe social media. Și devenim atât de încrezători în bulele noastre încât începem să acceptăm doar informații, indiferent dacă sunt adevărate sau nu, care se potrivesc opiniilor noastre, în loc să ne bazăm opiniile pe dovezile care există".[16]

Din punct de vedere conceptual, bula de filtrare descrie situația în care se găsește o persoană în mediul online, când motorul de căutare oferă conținut

[14] ***, „Propaganda de modă nouă", *Revista Intelligence*, URL: https://intelligence.sri.ro/propaganda-de-moda-noua/, accesat la 01.06.2020.
[15] ***, „Bias-uri cognitive produse de excesul de informații", *Sinepsys*, URL: https://sinepsis.ro/bias-uri-cognitive-produse-de-excesul-de-informatii/, accesat la 01.06.2020.
[16] ***, „Discursul de încheiere a mandatului al președintelui Barack Obama", Time, URL: https://time.com/4631007/president-obama-farewell-speech-transcript/, accesat la 02.06.2020.

de informații puternic personalizat, în funcție de istoricul de navigare, datorită algoritmului de căutare al motorului de căutare utilizat (EdgeRank, Hummingbird) și a HTTP cookie-urilor. Cu cât cauți mai mult o anumită informație, cu atât o să ți se ofere mai multe informații din același domeniu de interes[17].

În figura nr. 7 este dat exemplu un om care caută informații despre pace, dar motorul de căutare îi dă informații doar despre război, bazându-se pe căutările sale anterioare despre război.

Figura nr. 7: Ilustrarea fenomenului de filter bubble (bula de filtrare)

În anul 1994, Lou Montulli a înzestrat internetul cu memorie, odată cu inventarea cookie-urilor. Cookie-urile sunt acele fișiere create de un site web pe terminalul de pe care a fost accesat, prin care se păstrează istoricul activității vizitatorului acestuia și care pot fi accesate de către site-ul web, când utilizatorul revine. Cookie-urile au deschis o mare vulnerabilitate în ceea ce privește confidențialitatea online și sunt multe studii și procese în instanță care au dovedit acest lucru[18].

Într-o înșiruire logică de idei, acest studiu nu se limitează doar la documentarea aspectelor importante privind pseudo-informațiile și poluarea informațională (redundanță). În continuare, sunt expuse câteva aspecte privind istoria preocupărilor

[17] ***, „Ești prins în bula ta de filtrare ?", URL: https://coolerinsights.com/2014/06/are-you-trapped-in-your-bubble/, accesat la 02.06.2020.

[18] John Schwartz, „Înzestrarea internetului cu memorie a costat confidențialitatea utilizatorilor săi", The New York Times, 04.09.2001, URL: https://www.nytimes.com/2001/09/04/business/giving-web-a-memory-cost-its-users-privacy.html, accesat la 02.06.2020.

pentru securitatea informației în spațiul cibernetic, în contextul atacurilor cibernetice.

Grija față de securitatea informațiilor și a cunoștințelor în spațiul cibernetic are o istorie relativ recentă, începând cu anii 1960, când a fost constituită și Federația Internațională pentru Prelucrarea Informațiilor (IFIP)[19]. IFIP, cu sediul în Laxenburg, Austria, reunește în prezent peste 3.500 de oameni de știință, din mediul academic și din industrie, organizați în peste 101 grupuri de lucru, care raportează la 13 comitete tehnice. Prin publicațiile acestei organizații se tratează domenii precum managementul securității informațiilor, criminalistica în mediul digital, protecția infrastructurilor critice, securitatea datelor și aplicațiilor ș.a.m.d.[20].

Istoria primului virus (worm), care în anul 1988 a afectat mii de calculatoare în SUA, este legată de înființarea primei CERT (Computer Emergency Response Team – Echipa de Răspuns de Urgență pentru Calculatoare). De atunci amenințările cibernetice au evoluat și au provocat la rândul lor dezvoltarea capabilităților de apărare cibernetică ale entităților care operează în această dimensiune.

Conceptul de atac cibernetic este asociat cu operațiunile de spionaj cibernetic, război cibernetic, criminalitate cibernetică, hacktivism și presupun utilizarea unor elemente/tehnici de: malware (viermi, viruși, troieni), phishing, ransomware, denial of service, man in the middle, cryptojacking, sql injection, zero-day exploits[21], fără a se limita doar la acestea.

În ceea ce privește numeroasele tipuri de apărarea cibernetică, o soluție fiabilă de apărare se prefigurează a fi inteligența artificială (AI).

Inteligența artificială este un domeniu de nișă care merită să fie cercetat și care poate oferi soluții oportune provocărilor viitorului, în ceea ce privește atacurile la securitatea informației în spațiul cibernetic, cât și atacurile informaționale. Arthur Victoria detaliază câteva dintre avantajele majore ale utilizării AI în securitatea cibernetică, astfel:

- tehnicile de învățare automată (subdomeniu al informaticii) pe care se bazează AI pot identifica tipare, tendințe și anomalii în baze de date uriașe și pot detecta rapid atacurile cibernetice;
- un sistem de detecție a atacurilor cibernetice (antivirus) clasic are nevoie ca baza sa de date să fie actualizată manual continuu, ceea ce înseamnă costuri mai mari. Un sistem de detecție a atacurilor cibernetice cu AI nu are nevoie de atât de multe actualizări, deoarece el dezvoltă informații noi din bazele de date existente;

[19] Dumitru Oprea, „Protecția și securitatea sistemelor informaționale”, 2017, pp. 8–9, URL: http://www.feaa.uaic.ro/doc/l2/ie/Securitatea%20sistemelor%20informationale.pdf, accesat la 03.04.2020.
[20] ***, „IFIP - About IFIP *”, URL: http://www.ifip.org/index.php?option=com_content&task=view&id=124&Itemid=439, accesat la 07.03.2020.
[21] Josh Fruhlinger, „What is a cyber attack? Recent examples show disturbing trends”, CSO Online, URL: https://www.csoonline.com/article/3237324/what-is-a-cyber-attack-recent-examples-show-disturbing-trends.html, accesat la 06.06.2020.

• sistemele de apărare cibernetică clasice sunt reactive, adică trebuie atacate înainte ca amenințările să poată fi oprite, astfel este necesară o primă „victimă”, în timp ce sistemele cu AI sunt pro active.

• față de apărarea cibernetică clasică, care utilizează „cloud computing” și necesită o conexiune la rețea (internet), sistemele care au încorporate AI asigură același nivel de protecție și sistemelor informatice independente;

• sistemele de protecție cu AI au nivel de expunere foarte redus față de bias-urile cognitive (umane) des întâlnite în metodele clasice[22].

Concluzii

Până în prezent, cei mai periculoși agresori în domeniul cibernetic sunt statele, care nu recunosc public aceste ostilități. Spionajul și sabotajul de înaltă sofisticare în domeniul cibernetic vor fi revendicate pe viitor de rețelele criminale, de teroriști, sau chiar de hackeri.

Abilitatea unui adversar hibrid de a se adapta la contextul situației și de a utiliza în mod sincron atât elemente convenționale cât și neconvenționale într-un mod unic, surprinzător, obligă la o securitate informațională în spectru complet, antrenată prin exerciții/simulări solide, care să țină cont de experiența evenimentelor trecute (lecții învățate) și bazată pe munca unor specialiști atât în domeniul IT, cât și în domeniul informațiilor sui generis.

Se fac eforturi atât la nivel mondial, cât și național, de adaptare la noile provocări de securitate prin înființarea unor structuri specializate în planificarea și executarea operațiilor în spațiul cibernetic, cât și construirea unui hub de know-how în securitate cibernetică, care să integreze cunoștințele marilor companii specializate în software anti-malware cu specialiști din sistemul public.

Consider că trebuie intensificate campaniile de educație cibernetică a publicului țintă pentru atacuri cibernetice, precum campaniile inițiate de CERT-RO: campania de conștientizare împotriva malware-ului pe dispozitive mobile, campania de prevenire a criminalității informatice în rândul tinerilor, campania de conștientizare înșelăciuni cu suport tehnic fals. Orice persoană din spațiul cibernetic poate intra în sfera de influență a unui agresor cibernetic, devenind o sursă de informație și de putere pentru acesta.

Nu trebuie trecut cu vederea faptul că informația nu și-a atins potențialul maxim în spațiul cibernetic. Adevărata revoluție informațională va fi produsă de tehnologia 5G combinată cu cloud computingul și noile produse tehnologice care vor utiliza cantități nedeterminate de date și informații. Acestea vor constitui centrul de interes pentru cercetători științifici, teoreticieni și agresori hibrizi deopotrivă, deoarece realitatea se desfășoară în doi timpi, numiți problemă-soluție.

[22] Artur Victoria, „Apărare cibernetică și inteligență artificială”, 2019, URL: https://www.researchgate.net/publication/333371302_Cyber_security_and_artificial_intelligence, accesat la 20.05.2020.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *HOTĂRÂREA nr. 271 din 15 mai 2013 pentru aprobarea Strategiei de securitate cibernetică a României şi a Planului de acţiune la nivel naţional privind implementarea Sistemului naţional de securitate cibernetică*, Guvernul României, Anexa nr.1, cap. I, pct. 3.

2. ***, „'Conformation Bias': Political Tribalism as a Driver of Disinformation”, *Power 3.0: Understanding Modern Authoritarian Influence*, URL: https://www.power3point0.org/2019/01/15/conformation-bias-political-tribalism-as-a-driver-of-disinformation/

3. ***, „Altruismul – suntem programați să fim buni. Și totuși...”, *Descopera.ro*, URL: https://www.descopera.ro/stiinta/4869070-altruismul-suntem-programati-sa-fim-buni-si-totusi

4. ***, „Bias-uri cognitive produse de excesul de informații”, *Sinepsys*, URL: https://sinepsis.ro/bias-uri-cognitive-produse-de-excesul-de-informatii/

5. ***, „Discursul de încheiere a mandatului al președintelui Barack Obama”, *Time*, URL: https://time.com/4631007/president-obama-farewell-speech-transcript/

6. ***, „Echipa la lucru: de la „gândirea de grup” la riscul de conflict”, *Ziarul de Iași*, URL: https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/echipa-la-lucru-de-la-a-gandirea-de-grupa-la-riscul-de-conflict--140290.html#

7. ***, „Ești prins în bula ta de filtrare ?”, URL: https://coolerinsights.com/2014/06/are-you-trapped-in-your-bubble/

8. ***, „Groupthink | psychology”, *Encyclopedia Britannica*, URL: https://www.britannica.com/science/groupthink

9. ***, „IFIP - About IFIP *”, URL: http://www.ifip.org/index.php?option=com_content&task=view&id=124&Itemid=439

10. ***, „PF153-What-is-Cyberspace_-Examining-its-Components.pdf”, URL http://airpower.airforce.gov.au/APDC/media/PDF-Files/Pathfinder/PF153-What-is-Cyberspace_-Examining-its-Components.pdf

11. ***, „Propaganda de modă nouă”, *Revista Intelligence*, URL: https://intelligence.sri.ro/propaganda-de-moda-noua/

12. ***, „The Difference Between Cyberspace & The Internet”, *Cyber Security Intelligence*, URL: https://www.cybersecurityintelligence.com/blog/the-difference-between-cyberspace-and-the-internet-2412.html

13. ALLISON, Scott T.; MESSICK, David M, „The group attribution error”, *Journal of Experimental Social Psychology*, vol. 21, nr. 6, 1 noiembrie 1985, URL: http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0022103185900253

14. DUMITRESCU, Bogdan, „Operaționalizarea spațiului cibernetic – de la securitate cibernetică la succes operațional –”, *Gândirea Militară Românească*, nr. 1/2019, URL: https://gmr.mapn.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20reviste/gmr%201%202019/ dumitrescu.pdf

15. FRUHLINGER, Josh, „What is a cyber attack? Recent examples show disturbing trends”, *CSO Online*, URL: https://www.csoonline.com/article/3237324/what-is-a-cyber-attack-recent-examples-show-disturbing-trends.html

16. FUKUYAMA, Francis, „The Post-Truth Society”, *Stanford Freeman Spogli Instititute*, URL: https://fsi.stanford.edu/news/post-truth-society, 05.10.2016.

17. GROSSECK, Gabriela, „INTERNET – istoric, evoluție, perspective”, Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Sociologie și Psihologie, URL: http://consilr.info.uaic.ro/uploads_lt4el/resources/pdfromInternet_evolutie_perspective.pdf

18. NICOLAESCU, Gheorghe; SIMILEANU, Vasile, *Restructurarea sistemelor informaţionale*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005.

19. OPREA, Dumitru, „Protecția și securitatea sistemelor informaționale”, 2017, pp. 8-9, URL: http://www.feaa.uaic.ro/doc/l2/ie/Securitatea%20sistemelor%20informationale.pdf

20. SCHWARTZ, John, „Înzestrarea internetului cu memorie a costat confidențialitatea utilizatorilor săi”, *The New York Times*, 04.09.2001, URL: https://www.nytimes.com/2001/09/04/business/giving-web-a-memory-cost-its-users-privacy.html

21. STATE, Andreea, „Post-adevărul, o alegere a societății”, *Sinteza*, nr. 39, p.1, URL: https://www.academia.edu/37935675/Post-adevarul_o_alegere_a_societatii_Sinteza_nr_39_ Andreea-Monica_State-%C8%98tirbu.pdf

22. VICTORIA, Artur, *Apărare cibernetică și inteligență artificială*, 2019, URL: https://www.researchgate.net/publication/333371302_Cyber_security_and_artificial_intelligence

FORŢELE AERIENE ROMÂNE LA 16 ANI DE LA INTRAREA ÎN ALIANŢA NORD-ATLANTICĂ – RĂSPUNZÂND PROVOCĂRILOR ACTUALE ȘI PREGĂTIND STRUCTURA DE FORȚE PENTRU VIITOR

Domnul general-maior dr. Viorel PANĂ, șeful Statului Major al Forțelor Aeriene

❶ ***Impact strategic (IS):*** *Stimate domnule general-maior dr. Viorel Pană, sunteți șeful unei categorii de forțe deosebit de importantă și de viitor în ducerea acțiunilor militare atât pe timp de pace, cât și în situații de criză și la război, contribuția Forțelor Aeriene (FA) fiind hotărâtoare și determinantă în spațiul operațional modern.*

În contextul situației actuale, provocate de pandemia de COVID-19, știm că unitățile de transport aerian aflate sub comanda dumneavoastră – avioanele C-27 J Spartan și C-130 Hercules –, au participat, cu succes, la lupta interinstituțională împotriva acestei pandemii, sprijinind eforturile autorităților centrale în achiziția și aducerea în țară de medicamente și materiale medicale de protecție din diferite state, unele situate la distanțe strategice. În acest context, cum apreciați, în câteva cuvinte, acțiunile desfășurate de forțele din subordinea dumneavoastră în sprijinul Ministerului Sănătății, administrației centrale și locale?

Domnul general-maior dr. Viorel PANĂ, șeful Statului Major al Forțelor Aeriene (VP): În primul rând, aş dori să menţionez că Forţele Aeriene Române au acţionat în baza unor planuri de măsuri dezvoltate la nivelul Statului Major al Apărării şi al Ministerului Apărării Naţionale, planuri implementate la nivelul tuturor categoriilor de forţe, precum şi la nivelul structurilor centrale. Specific pentru Forţele Aeriene, în afara acţiunilor comune desfăşurate în punctele de prezenţă cu forţele Ministerului Afacerilor Interne, au fost misiunile de transport aerian a persoanelor suspecte sau infectate cu SARS-CoV-2, misiunile de repatriere a cetăţenilor români din zone grav afectate de această pandemie, misiuni de transport a materialelor sanitare, atât de necesare în această perioadă şi, nu în ultimul rând, misiuni prin care am oferit sprijinul nostru cetăţenilor Republicii Moldova. În acest context, Forţele Aeriene au planificat şi executat peste 10 misiuni de transport/evacuare a cetăţenilor români din ţările cu grad ridicat de risc şi peste 15 misiuni de transport de echipamente medicale din Germania, Turcia, Coreea de Sud sau Spania.

De asemenea, Forţele Aeriene au asigurat sprijinul logistic necesar amenajării punctelor de triaj în incinta mai multor spitale din ţară, precum şi sprijinul acordat autorităţilor locale pentru amenajarea centrelor de carantină.

❷ ***IS:*** *Pe durata acestor misiuni, v-ați confruntat cu diferite probleme. Unde s-au întâmpinat greutăți (majore) și unde considerați că a fost efortul mai mare pe timpul acestor misiuni/acțiuni de sprijin? Vă rugăm să detaliați puțin aceste tipuri de misiuni.*

VP: Printre dificultăţile întâmpinate în această perioadă, putem menţiona timpul foarte scurt avut la dispoziţie pentru pregătirea şi executarea misiunilor de transport, mai ales în prima fază a stării de urgenţă, când necesitatea materialelor sanitare de protecţie (măşti, combinezoane) era mai stringentă decât astăzi. De asemenea, executarea unor misiuni fără escală a dus la acumularea oboselii fizice şi psihice a echipajelor, iar la misiunile de transport aerian al pacienților COVID-19, purtarea echipamentului special de protecţie de către echipaj a dus la o restrângere a libertăţii de mişcare şi la un anumit disconfort.

Pentru desfăşurarea şi executarea în cele mai bune şi sigure condiţii a misiunilor de zbor, au fost luate o serie de măsuri de siguranţă care să asigure protejarea echipajelor, dar în acelaşi timp şi a pasagerilor care se află în aeronavele Forţelor Aeriene. Astfel, atât membrii echipajului, cât şi pasagerii sunt în permanenţă echipaţi cu mănuşi şi mască de protecţie, păstrează o distanţare fizică pe tot traiectul de zbor, iar atunci când am executat misiuni care au presupus asigurarea transportului aerian pentru persoane suspecte sau infectate cu SARS-CoV-2, am asigurat camere izolate speciale (izolete), care au fost montate în

interiorul aeronavelor, echipajul nu a intrat în contact cu persoanele respective şi, mai mult, pe tot timpul misiunii a fost echipat cu combinezoane speciale de protecţie, iar după fiecare misiune s-a executat decontaminarea totală atât a aeronavelor, cât şi a echipamentului membrilor echipajului.

❸ ***IS:*** *Din această perspectivă complexă, cum vedeți situația actuală la nivelul întregii lumi? Dar la nivelul României?*

VP: Situaţia este foarte complexă şi volatilă în acelaşi timp, deoarece toţi luptăm împotriva unui inamic nevăzut şi necunoscut încă. Toate ţările iau acele măsuri de distanţare fizică şi sanitare, care să ducă la limitarea răspândirii acestui virus, dar chiar şi aşa, este un fenomen greu de controlat, care afectează oameni din toate categoriile de vârstă. Cel puţin pentru o perioadă, va trebui să învăţăm să convieţuim cu acest virus şi să ne adaptăm stilul de viaţă şi obiceiurile de zi cu zi la această nouă realitate.

Nici în România, din păcate, lucrurile nu stau altfel, încă există transmitere comunitară şi apar noi focare de infectare, dar prin aplicarea acelor măsuri minime de distanţare şi sanitare şi prin conştientizarea de către populaţie a necesităţii implementării acestora, cu siguranţă lucrurile se vor îmbunătăţi, nu va mai exista, în primul rând, o presiune asupra sistemului sanitar şi se vor putea crea astfel premizele limitării răspândirii şi, implicit, a îmbolnăvirilor cu noul coronavirus SARS-CoV-2.

❹ ***IS:*** *Cum apreciați cooperarea interinstituțională la nivel central și local, în lupta împotriva pandemiei și eforturile depuse pentru limitarea răspândirii acestui virus, dumneavoastră fiind un participant activ la aceste eforturi?*

VP: Având în vedere responsabilitățile Ministerului Apărării Naţionale prevăzute de reglementările din domeniul situațiilor de urgență şi de alertă, încă de la început, la nivelul Ministerului Apărării Naţionale, au fost concepute planuri şi măsuri care au stabilit foarte clar modul de cooperare atât între diverse structuri componente, cât şi cu structurile aparţinând Ministerului Afacerilor Interne şi Ministerului Sănătăţii. Conlucrarea la nivel interministerial a fost mai pregnantă şi s-a desfăşurat în condiţii foarte bune, în special pe timpul stării de urgenţă şi a continuat, dar la un nivel mai scăzut din punctul de vedere al participării, pe timpul stării de alertă.

Astfel, militarii din Forțele Aeriene au executat un spectru larg de misiuni, din care putem menționa:
- efectuarea triajului epidemiologic în Vama Giurgiu;
- misiuni de asigurare a ordinii și siguranței publice, în cooperare cu personalul

MAI, cu un număr de peste 250 de militari și 20 de mijloace auto, în diferite garnizoane din ţară;
- preluarea în pază a unor obiective de la Jandarmeria Română.

❺ ***IS:*** *Este binecunoscut profesionalismul militarilor din subordine în îndeplinirea misiunilor încredințate care decurg din Constituția României, misiuni de luptă (poliție aeriană) și de sprijin (participare la incendii) sau ajutor umanitar, în cadru aliat sau sub egida altor organizații internaționale de securitate (ONU, UE, OSCE). Cum ați descrie eforturile personalului din subordine în această perioadă caracterizată de multe provocări de securitate? De asemenea, am aprecia foarte mult dacă ne-ați putea prezenta câteva aspecte reieșite din participarea contingentului Forțelor Aeriene la misiunea MINUSMA din Mali.*

VP: În perioada septembrie 2019 - octombrie 2020, Forțele Aeriene Române participă la Misiunea de Stabilizare Integrată Multidimensională a Națiunilor Unite în Mali (MINUSMA), cu un detașament de 4 elicoptere și 120 de militari.

Într-un mediu cu o climă extremă, în care mobilitatea este dificilă din cauza distanţelor şi a infrastructurii aproape inexistente, cele patru elicoptere IAR-330 Puma L-RM reprezintă o capabilitate esențială pentru sprijinirea eforturilor ONU de stabilizare a zonei. Detașamentul execută misiuni de evacuare medicală MEDEVAC/CASEVAC, transport trupe și materiale, patrulare aeriană și misiuni de observare, în conformitate cu procedurile și metodele ONU.

În perioada octombrie 2019-aprilie 2020, detașamentul Carpathian Pumas (rotația I) a îndeplinit 195 de misiuni de luptă (MEDEVAC/CASEVAC, recunoaștere, cercetare și supraveghere, patrulare, transport cargo și pasageri), totalizând 740 de ore de zbor. Au fost executate și două dislocări rapide (cu durata de maxim 96 de ore), în sprijinul operațiilor ONU din alte sectoare – Mopti și Kidal.

Un motiv de mândrie aparte în acest an îl reprezintă îndeplinirea cu succes a misiunii și întoarcerea acasă, sănătoşi, a tuturor militarilor din rotaţia a I-a a Detașamentului de patru elicoptere IAR-330 Puma L-RM, dislocat în Mali, în cadrul misiunii MINUSMA, acţiune care continuă cu prezenţa militarilor din rotaţia a II-a.

❻ ***IS:*** *Domnule general, cunoaștem nivelul de ambiție și angajamentul României în cadrul NATO de a aloca 2% din PIB pentru apărare, implicit un procent (semnificativ) pentru înzestrare. Ne puteți detalia principalele aspecte ce vizează/privesc acest proces amplu de înzestrare și modernizare a FA române și care ar fi prioritățile acestui proces?*

VP: Ne confruntăm cu amenințări neconvenționale și asimetrice, hibride, care se manifestă de la Marea Baltică până la Marea Neagră, de la Atlanticul de Nord la Mediterană, precum şi din partea diverşilor actori nestatali.

În recunoașterea noului mediu de securitate, Strategia Națională de Apărare, publicată în 2015, a inclus un angajament specific pentru a răspunde așteptărilor NATO. Aceasta vizează, în mod special, modernizarea militară, prin alocarea a două procente din Produsul Intern Brut (PIB) al României cheltuielilor de apărare, începând cu anul 2017, pentru cel puțin zece ani. Astfel de angajamente sunt menite să susțină afirmaţia că România este un important furnizor de securitate în regiune, nu doar un beneficiar.

Aceasta a necesitat o creștere constantă și profundă în cadrul Forţelor Aeriene Române pentru a face față noilor provocări cu care se confruntă NATO, precum şi o abordare dinamică pentru a satisface cerințele de modernizare și pentru a le integra în NATO.

Unele achiziții au fost planificate de ceva vreme, însă în anul 2016, după ce programul de înzestrare al Armatei României 2017-2026, a fost aprobat de Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, situația s-a schimbat și am fost martorii intrării unor noi echipamente şi tehnologii în dotarea noastră.

Vom continua să ne creștem capacitatea operațională prin programul de achiziții de avioane de luptă multirol, proiectat pentru a atinge o capacitate aeriană operaţională finală reprezentată de trei escadrile de luptă multirol echipate cu aeronave de generația a 5-a F-35 Lightning II Joint Strike Fighters (JSF), printr-o perioadă de tranziție acoperită de trei escadrile dotate cu aeronave F-16. Până în prezent, în prima fază a programului, am achiziționat douăsprezece avioane F-16 Mid-Life Upgrade (MLU) de la Guvernul Republicii Portugaliei, ne-am instruit piloții și tehnicienii, iar prima escadrilă a fost declarată operațională în vara anului 2019 și execută misiuni de Poliţie Aeriană. De asemenea, un contract care prevede achiziţionarea a încă 5 aeronave F-16 a fost semnat, două dintre acestea fiind deja livrate la jumătatea lunii august, iar celelalte urmând a fi recepţionate până la sfârşitul anului 2021. Există activități în desfășurare pentru a continua programul, pentru a instrui personal suplimentar și, în același timp, pentru a facilita implicarea industriei noastre naționale de apărare pentru a fi pregătită să execute servicii de întreținere și mentenanţă pentru flota de aeronave F-16. În acest sens s-a semnat un acord cadru între Forţele Aeriene Române şi Aerostar Bacău, prin care această societate a fost desemnată centru de mentenanţă pentru aeronavele F-16.

Un alt program important de achiziție a fost declanșat atunci când a fost luată decizia de a procura sistemele de rachete sol-aer PATRIOT. Scopul acestui program este de a dota Forțele Aeriene și Terestre cu șapte sisteme de rachete PATRIOT, care să includă rachetele, elementele C2, suportul logistic

inițial și pregătirea personalului, în scopul de a apăra spațiul aerian național și obiectivele militare şi civile strategice. Primele patru sisteme sunt aşteptate a fi livrate până la sfârşitul anului 2022, iar primul dintre ele a fost livrat în luna septembrie a acestui an.

Mai mult decât atât, sistemele de arme integrate de apărare aeriană de rază scurtă/cu rază foarte scurtă, SHORAD/VSHORAD, sunt luate în considerare a fi achiziţionate, deoarece România este decisă să implementeze conceptul integrat aerian şi de apărare împotriva rachetelor (IAMD).

Avem în derulare un program de modernizare pentru elicopterele IAR-330L. Scopul nostru este de a moderniza douăsprezece elicoptere pentru a avea la dispoziție platforma actualizată pentru misiunile de timp de pace pe teritoriul național, pentru a sprijini autoritățile centrale și locale în caz de situații de urgență și pentru a participa la misiunile de menținere a păcii ale ONU, ca parte a angajamentului României în Republica Mali.

Am început programul de modernizare a aeronavelor IAR-99 Șoim la o platformă de pregătire avansată. Deoarece avem în inventarul nostru aeronava multirol F-16, IAR-99 necesită o reconfigurare a sistemelor avionice și de control al zborului pentru a asigura o tranziţie mai uşoară a piloților către F-16. Programul vizează modernizarea a zece aeronave IAR-99 Șoim, cu o nouă configurație a platformei, având ca scop creșterea fiabilității instalațiilor și sistemelor de bord și extinderea ciclului de viață al aeronavei. Acest program de modernizare va implica capacitățile industriei naționale.

În scopul realizării unui sistem C4ISR fiabil și durabil, au fost derulate programe de înzestrare prin care unitățile de radar din compunerea Forţelor Aeriene au în dotare astăzi mai multe tipuri de stații de radar digitale, cum ar fi cele de supraveghere radar fixă 117 (FPS 117), supraveghere radar mobilă 79 (TPS-79), Gap Filler și TPS-77.

De asemenea, avem în vedere modernizarea flotei de transport, mai exact a aeronavelor C-130 din dotarea Bazei 90 Transport Aerian Otopeni.

❼ ***IS:*** *În același context, care considerați că ar fi prioritățile privind pregătirea de specialitate a personalului și în ce ar consta acest proces de pregătire? Când vom putea relua misiunile de Poliție aeriană, executate prin forțe proprii?*

VP: În primul rând, aş dori să precizez că misiunile de Poliţie Aeriană au fost executate fără întrerupere de Forţele Aeriene Române, la standarde NATO, încă din 2004, de la accederea României în Alianţa Nord-Atlantică, fiind, la acea vreme, printre puţinele ţări nou aderate care au executat prin forţe proprii, încă de la început, serviciul de luptă Poliţie Aeriană. Mai mult, din aprilie 2019 şi până în prezent, chiar şi în condiţiile actuale cauzate de pandemia generată de

noul coronavirus, Forţele Aeriene s-au axat pe îndeplinirea obiectivelor stabilite, printre cele mai importante fiind executarea Serviciului de luptă permanent, în special Serviciul de Luptă – Poliție Aeriană, sub comandă NATO, cu aeronavele multirol F-16 Fighting Falcon. Misiunea de Poliţie Aeriană executată prin forţe proprii este suplimentată prin desfăşurarea în România a misiunilor de Poliţie Aeriană întărită (enhanced Air Policing), asigurându-se astfel punerea în practică a măsurilor de asigurare luate la nivelul Alianţei, în vederea asigurării securităţii şi stabilităţii în zona Mării Negre şi pentru menţinerea suveranităţii spaţiului aerian al României şi al NATO în zona de sud a Europei.

Referitor la procesul de pregătire şi instruire a personalului Forţelor Aeriene Române, consider resursa umană ca un factor esențial și vreau să mă asigur, acest lucru fiind una dintre prioritățile mele, că personalul va fi instruit și pregătit pentru a face faţă provocărilor viitoare. Având în vedere acest lucru, ofițerii, subofițerii, maiştrii militari și angajații civili parcurg un program cuprinzător de pregătire care se întinde de-a lungul carierei lor. Analizăm continuu metodologia de formare și programul de învățare pentru a valorifica cunoștințele noi dobândite și pentru a ne asigura că avem personalul potrivit care să ia deciziile corecte, în timp util, pentru a executa o misiune în cea mai eficientă manieră.

❽ ***IS:*** *Sunteți un general al Armatei Române cu multă experiență internațională, participant la numeroase misiuni în teatrele de operații din Irak, Afganistan, Bosnia și Kosovo. Care credeți că sunt perspectivele, pe termen scurt și mediu, ale prezenței aliate în România? Care este relația cu militarii americani staționați în baza militară de la Câmpia Turzii?*

VP: Nu trebuie să uităm că aici vorbim de un partener strategic de nădejde al României, un partener care prin prezenţa trupelor sale pe teritoriul naţional, fie pe termen scurt, pentru diverse exerciţii sau activităţi desfăşurate în comun, cum este cazul la baza aeriană de la Câmpia Turzii, fie permanent, cum este cazul trupelor staţionate în baza aeriană de la Mihail Kogălniceanu, ne permite şi nouă instruirea forţelor proprii cu un partener experimentat şi încercat în diverse zone operaţionale de pe întreg globul. Prezenţa trupelor americane asigură şi transmiterea unui mesaj strategic, acela că nu suntem singuri, că suntem parte a celei mai puternice alianţe politico-militare, iar acest lucru atrage după sine dezvoltarea de noi capabilităţi şi concepte şi dezvoltarea unor relaţii de cooperare la un alt nivel foarte înalt.

❾ ***IS:*** *Vă rugăm să acceptați translatarea discuției într-un plan personal și să ne dezvăluiți ce a însemnat pentru dumneavoastră și structurile subordonate*

această perioadă tulbure caracterizată de lupta împotriva pandemiei provocată de noul tip de coronavirus.

VP: Aţi dat răspunsul încă din formularea întrebării: o perioadă tulbure, marcată de incertitudini care nu au cum să nu te afecteze. Din fericire, militarii Forţelor Aeriene au dovedit că sunt pregătiţi şi antrenaţi să acţioneze pe baza unor tactici şi proceduri împotriva unui adversar nevăzut şi încă necunoscut, care a luat prin surprindere, prin rapiditatea şi agresivitatea răspândirii sale, întreaga omenire. În acelaşi timp, suntem instruiţi şi antrenaţi să ne adaptăm, să acţionăm în condiţii de lipsă a informaţiilor şi de nesiguranţă, atât fizică, cât şi informaţională şi să luăm cele mai bune decizii pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor esenţiale, dar şi a sarcinilor de zi cu zi.

⑩ ***IS:*** *În final, mulțumindu-vă pentru ideile și opiniile dumneavoastră față de problemele care au stat și vor sta în atenția Statului Major al Forțelor Aeriene, vă rugăm să transmiteți un mesaj colaboratorilor și cititorilor revistei Impact strategic.*

VP: Misiunile executate de Forţele Aeriene Române în decursul ultimilor ani, în special alături de partenerii din NATO, au confirmat faptul că suntem o structură de forţe compatibilă cu cerinţele şi misiunile Alianţei Nord-Atlantice, iar corecta orientare şi rapiditatea transformării au fost remarcate, în aprecieri exprimate fără rezerve, de structurile de conducere ale NATO. Ne-am dovedit în această perioadă capacitatea, valoarea, adaptabilitatea, profesionalismul. Am dovedit, prin misiunile pe care le-am executat, faptul că România reprezintă un partener de încredere, care îşi respectă angajamentele asumate atât faţă de Alianţa Nord-Atlantică, cât și față de Organizația Națiunilor Unite, contribuind activ la procesul generării de securitate.

Vom continua să îmbunătățim și să ne consolidăm capacitățile de luptă în vederea apărării valorilor noastre naționale și ale statului de drept și, totodată, să respectăm angajamentele asumate de țara noastră la nivel internațional pentru consolidarea securității regionale și a zonei de Sud-Est a Alianței Nord-Atlantice.

Doresc să îi asigur pe cititorii dumneavoastră că în patria lui Vuia, Vlaicu şi Coandă, indiferent de vreme şi vremuri, Forţele Aeriene Române vor fi mereu la înălţime, pentru a apăra cerul senin!

FORȚELE TERESTRE – TRADIȚIE, REZILIENȚĂ ȘI INOVARE

Domnul general-maior Iulian BERDILĂ, șeful Statului Major al Forțelor Terestre

❶ ***Impact strategic (IS):*** *Stimate domnule general-maior Iulian Berdilă, ați preluat de curând conducerea Forțelor Terestre (FT), după o perioadă la comanda Comandamentului Diviziei Multinaționale de Sud-Est (HQ MND-SE), cea mai importantă mare unitate tactică luptătoare, constituită de Armata Română și pusă la dispoziția Alianței Nord-Atlantice. De asemenea, Forțele Terestre, aflate în subordinea dumneavoastră, au participat cu succes la efortul interinstituțional împotriva pandemiei de COVID-19, pe întreg teritoriul țării. În acest context, cum apreciați, în câteva cuvinte, cooperarea și acțiunile desfășurate de forțele din subordinea dumneavoastră în sprijinul Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Sănătății și administrației locale?*

Domnul general-maior Iulian BERDILĂ, Șeful Statului Major al Forțelor Terestre (IB): Forțele Terestre s-au adaptat rapid la noua realitate și am intervenit acolo unde ni s-a solicitat sprijinul. Ca parte a efortului interinstituțional, Forțele Terestre au executat o gamă variată de misiuni, precum patrule de prezență, preluarea în pază a unor obiective și alte misiuni în sprijinul Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Sănătății și administrației locale, structuri cu care am cooperat excelent.

❷ ***IS:*** *Unde au fost întâmpinate greutăți majore și unde considerați că a fost concentrat un efort mai mare pe timpul acestor acțiuni de sprijin?*

IB: Desigur că au existat situații în care am întâmpinat provocări generate, în principal, de caracterul inedit al consecințelor pandemiei, la care a trebuit să ne

adaptăm într-un ritm rapid. Nu trebuie să uităm că toate măsurile întreprinse au fost în sprijinul populației. În final, în pofida tuturor factorilor care au generat această criză, Forțele Terestre și-au îndeplinit sarcinile încredințate și sunt în măsură să își asume noi responsabilități, ca parte a efortului comun de combatere a efectelor pandemiei de COVID-19.

❸ ***IS:*** *Vă adresăm în continuare o întrebare multiplă. Militarii din forțele terestre române, prin experiența acumulată în teatrele de operații de-a lungul anilor, sunt recunoscuți ca luptători desăvârșiți. Ne puteți prezenta câteva idei/aspecte privind participarea forțelor terestre în teatrele de operații (TO) sub egida NATO, UE (RSM în Afganistan, EUFOR, SRF, Balcanii de Vest etc.)? De asemenea, ce ne puteți spune despre contribuția și participarea FT române la Programul de instruire multinațională consolidată de nivel întrunit (CJET)?*

IB: În spiritul angajamentelor internaționale asumate, Forțele Terestre contribuie anual cu o gamă largă de capabilități la diverse operațiuni și exerciții internaționale desfășurate sub egida NATO, ONU, OSCE sau UE. În 2019 și, în continuare, în 2020, Forțele Terestre au reprezentat și reprezintă cel mai important contribuitor al Armatei Române la misiuni externe, atât din punctul de vedere al personalului dislocat, cât și din punctul de vedere al echipamentelor și tehnicii militare. Anul acesta, peste 700 de militari din cadrul FT ale României au participat la misiunile externe aprobate. Efortul principal va fi direcționat în continuare către Afganistan. De asemenea, vom avea trupe care vor asigura menținerea contribuției naționale la asigurarea prezenței înaintate consolidate a NATO în cadrul grupului de luptă dislocat în Polonia și vom continua participarea militară în cadrul NATO, KFOR și EUFOR, ALTHEA.

Conceptul legat de instruirea întrunită consolidată CJET a fost dezvoltat la nivel regional, la inițiativa României și a devenit operațional în 2018. CJET se înscrie ca o componentă importantă a posturii de apărare și descurajare a NATO. Prezenţa înaintată adaptată pe flancul estic al NATO (tFP) a luat în considerare dinamica mediului de securitate din regiune și voința și capabilitățile aliaților din regiune.

În plus, CJET oferă cadrul pentru instruirea multinaţională consolidată la nivel întrunit, prin planificarea, organizarea şi desfăşurarea unui program integrat de instruire şi exerciţii naţionale şi aliate. În contextul prezenţei înaintate, CJET catalizează soluțiile de instruire multidomeniu (inclusiv aerian, maritim și terestru).

❹ ***IS:*** *În luna iulie a acestui an, în prezența Președintelui României Klaus Iohannis, comandantul Forțelor Armate, și a ministrului apărării naționale,*

domnul Nicolae Ciucă, ați participat la ceremonia de înființare, la Sibiu, a unui nou comandament multinațional aliat pe teritoriul României – Comandamentul Multinațional de Corp de Armată de Sud-Est (HQ MNC-SE). Din perspectiva dumneavoastră, de șef al Forțelor Terestre, vă rugăm să ne oferiți câteva detalii legate de importanța acestui comandament multinațional.

IB: În contextul dinamicii mediului internațional de securitate și coerent cu angajamentele internaționale asumate de armată, România a recunoscut nevoia aliată de consolidare a comenzii și controlului în regiune. Astfel, România și-a asumat constituirea pe teritoriul național a unei capabilități multinaționale de comandă și control în domeniul terestru – HQ MNC-SE, care va fi pusă la dispoziția NATO.

HQ MNC-SE va avea statut de comandament militar internațional, ca element al Structurii de Forțe a NATO, și va constitui un element regional important în planificarea, coordonarea și conducerea activităților de instruire și evaluare în cadru aliat.

❺ ***IS:*** *În final, mulțumindu-vă pentru ideile și opiniile dumneavoastră față de problemele care au fost și vor fi în atenția Statului Major al Forțelor Terestre, vă rugăm să transmiteți un mesaj cititorilor revistei Impact strategic.*

IB: Doresc să-i reasigur pe cititorii dumneavoastră că Forțele Terestre rămân dedicate îndeplinirii angajamentelor asumate de țara noastră în cadrul NATO/UE, prin continuarea activităților de instruire specifice atât la nivel național, cât și în format aliat, în vederea creșterii capacității de a răspunde rapid și eficient întregului spectru de provocări.

În final, îi informăm pe cititorii noștri că urmează, într-unul dintre numele viitoare ale revistei, un interviu distinct cu domnul general-maior Iulian Berdilă, pe tema înzestrării, dotării, modernizării și instruirii personalului aparținând Forțelor Terestre.

FORȚELE NAVALE LA 160 DE ANI DE EXISTENȚĂ

Domnul contraamiral Mihai Panait, șeful Statului Major al Forțelor Navale

❶ ***Impact strategic (IS):*** *Stimate domnule contraamiral Mihai Panait, sunteți șeful Forțelor Navale Române (FNR), o categorie de forțe deosebit de complexă și de importantă în ducerea acțiunilor militare atât pe timp de pace, cât și în situații de criză și la război, contribuția acesteia fiind decisivă în spațiul operațional modern.*

Domnul contraamiral Mihai Panait (MP), Șeful Statului Major al Forțelor Navale (SMFN): Forțele Navale Române execută acțiuni și misiuni specifice în conformitate cu obiectivele politicii de apărare și prioritățile acesteia, principiile și conceptele Stategiei Naționale de Apărare a României, ale Doctrinei Armatei României, evoluțiile mediului de securitate și hotărârilor autorităților constituționale abilitate – Parlamentul României, Președintele României, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Guvernul României, Ministerul Apărării Naționale.

Forțele Navale Române reprezintă o categorie de forță importantă pentru Armata României, cu un program ambițios de modernizare a capabilităților și cu o serie de direcții clare de acțiune. În primul rând, ne dorim ca toate misiunile pe care le desfășurăm și pe care le-am planificat în conformitate cu planul cu principalele activități sau cu programele de instrucție ale unităților din cadrul Forțelor Navale Române să fie îndeplinite în siguranță.

❷ ***IS:*** *Anul acesta marchează 160 de ani de la înființarea Forțelor Navale Române. În acest context, ne puteți spune cum răspund, în prezent, unitățile și marile unități navale noilor riscuri și amenințări la adresa apărării și securității naționale?*

MP: Având o tradiție îndelungată, 160 de ani de la înființarea FNR reprezintă nu doar o cifră frumoasă, ci și o istorie elocventă pentru modernizarea și transformarea acestei categorii de forțe. Suntem datori să ne ridicăm la nivelul înaintașilor, să performăm, să progresăm, să modernizăm și să dezvoltăm această categorie de forțe.

La 160 de ani de la înființarea FNR, ne prezentăm ca o structură credibilă, capabilă, dislocabilă, o structură care este alături de partenerii din Alianța Nord-Atlantică, pentru că sunt misiuni importante și nu sunt puține, sunt eforturi deosebite pe care doresc să le aduc în atenție.

Faptul că participăm anual cu fregate și dragoare maritime la fiecare dislocare a grupărilor navale permanente ale NATO în Marea Neagră, Standing NATO Maritime Group 2 (SNMG2) și Standing Naval Mine Countermeasures Group 2 (SNMCMG2) este onorant, întrucât constituie o misiune importantă, fiind un model de pregătire pentru celelalte nave sau structuri ale FNR. Suntem prezenți în Marea Neagră, în Marea Egee și în Marea Mediterană cu nave din cadrul Forțelor Navale Române, pe timpul misiunilor și exercițiilor multinaționale. Desfășurăm în Marea Neagră și pe fluviul Dunărea cinci exerciții majore: SEA SHIELD, POSEIDON, EURASIAN PARTNERSHIP MCM DIVE, SPRING/FALL STORM și RIVERINE, în domeniile: luptă la suprafață, luptă antisubmarin, luptă împotriva minelor, apărare antiaeriană, operații amfibii, manevre și evoluții, aprovizionare pe mare, operații de interdicție maritimă.

Avem o cooperare deosebită cu partenerii din țările riverane Mării Negre; participăm cu nave militare la exercițiile BREEZE și SEA BREEZE, ale Forțelor Navale ale Bulgariei și Ucrainei. În 2020 am participat cu trei nave la exercițiul BREEZE și cu două nave la exercițiul SEA BREEZE. De asemenea, avem o participare constantă, cu nave și personal de stat major, la exercițiile ARIADNE, MAVI BALINA, DOGU AKDENIZ sau NUSRET, desfășurate de Turcia și Grecia în Marea Egee și Marea Mediterană. Este un efort deosebit și este modul nostru de a arăta că putem construi punți între Forțele Navale Române, ale Bulgariei, Ucrainei, Turciei, Greciei și ale partenerilor din Marea Mediterană.

Dezvoltăm, de asemenea, punți de legătură între Marea Neagră și Marea Baltică: cu Forțele Navale ale Poloniei avem o colaborare foarte bună și prin Regimentul de Infanterie Marină din cadrul Flotilei Fluviale, începând cu anul 2018, avem o participare importantă la cel mai mare exercițiu al NATO desfășurat în Marea Baltică, BALTOPS. Faptul că în anul de instrucție 2019, Regimentul de Infanterie Marină a participat pentru prima dată în teatrul de operații Afganistan, cu un detașament de nivel companie, este un alt element de contribuție a Forțelor Navale Române la asigurarea securității globale. Nu în ultimul rând, Operația SEA GUARDIAN, care este cea mai importantă operație la care Forțele Navale Române au luat parte în ultimii trei ani, toamna aceasta participând cu fregata Regina Maria.

FNR se concentrează pe modernizarea și transformarea acestei categorii de forțe pentru a fi în măsură să acționeze ca o structură credibilă, capabilă și dislocabilă, alături de partenerii euroatlantici. Astfel, pentru prima dată în istorie, în semestrul I/2020, Forțele Navale și-au asumat comanda grupării navale permanente NATO – SNMCMG2, prin asigurarea și ambarcarea comenzii și statului major al grupării la bordul Puitorului de mine și plase 274 „Viceamiral Constantin Bălescu”. Asumarea comenzii unei grupări navale care are drept obiectiv menținerea capacității de luptă și de reacție imediată a NATO în zonele sale de responsabilitate, demonstrează determinarea Forțelor Navale de a fi parte activă la efortul aliat și de susținere a procesului de generare a forței în cadrul implementării măsurilor de asigurare a aliaților, prezență înaintată și descurajare.

Cel mai important lucru însă pentru Forțele Navale Române este faptul că, la bordul navelor care execută aceste misiuni, operații şi exerciții sunt tinerii ofițeri, maiștri militari sau soldați gradați profesioniști, care, printr-o dăruire deosebită, printr-un efort continuu, reușesc să își îndeplinească misiunea şi să poarte cu mândrie la catarg pavilionul României. Faptul că pe bordajul navelor din Forțele Navale Române de la mare și fluviu scrie „Onoare și Patrie” este un lucru care îmi doresc să fie simțit și transmis către toate echipajele din FNR.

❸ ***IS:*** *Din această perspectivă complexă, ne puteți expune viziunea dumneavoastră cu privire la importanța geostrategică a Mării Negre și a Regiunii Extinse a Mării Negre (REMN) în cadrul securității europene și euroatlantice?*

MP: REMN are o importanță strategică deosebită nu numai pentru țara noastră, dar și pentru întregul spațiu euroatlantic. REMN lărgește sfera de proiecție a securității și a stabilității pentru comunitatea transatlantică, fapt pentru care reprezintă o provocare strategică pentru întregul spectru internațional. Ca membru NATO, România are responsabilitatea de a fi furnizor de securitate în regiune și de a susține Alianța pentru îndeplinirea obiectivelor de securitate la nivel mondial.

Faptul că suntem angajați într-un efort euroatlantic deosebit, cu o participare intensă în cadrul exercițiilor naționale, a celor multinaționale și internaționale, a operațiilor și a misiunilor în teatrele de operații este un element definitoriu pentru FNR, un lucru care ne obligă și ne onorează, în același timp.

Prima direcție de acțiune pe care aș dori să o dezvoltăm în acest sens este să reușim să ne îndeplinim toate angajamentele asumate și misiunile ordonate în cadrul NATO și al UE și să dezvoltăm, printr-o planificare inteligentă, programul cu principalele activități pentru următoarea perioadă, pentru anul de instrucție 2021, dar și cu o viziune pe termen lung, până în anul 2025.

❹ ***IS:*** *În actualul context internațional, ce ne puteți spune despre rolul României în asigurarea securității la Marea Neagră? Credeți că este necesară configurarea unui nou tip de leadership în această regiune? Ce detalii ne puteți oferi despre Inițiativa celor Trei Mări, a cărui summit s-a desfășurat anul trecut la București?*

MP: Marea Neagră reprezintă legătura dintre Europa de sud-est, Caucaz, Orientul Mijlociu și Marea Mediterană, fiind în același timp și linia de demarcare între Uniunea Europeană, spațiul ex-sovietic și NATO. În noua Strategie de Apărare a Țării este specificat faptul că Regiunea Mării Negre este de interes strategic pentru România și trebuie să fie un spațiul sigur și predictibil – aspecte esențiale pentru securitatea națională. România are interesul să contribuie la dezvoltarea de politici și soluții pentru susținerea dezvoltării regionale către o zonă caracterizată de securitate și stabilitate. Această regiune trebuie să fie una stabilă, democratică și prosperă, care să fie strâns conectată la structurile europene și euroatlantice.

Asigurarea securității la Marea Neagră are nevoie de o abordare cuprinzătoare, coerentă și coordonată, la toate nivelurile, inclusiv domeniul militar.

Realizarea, promovarea sau susținerea stabilității la Marea Neagră presupune un efort deosebit din partea unui număr mare de actori. Astfel, participarea la misiuni și exerciții în comun cu nave aparținând NATO și UE, precum și cu forțe/capabilități aparținând statelor riverane Mării Negre (Ucraina, Republica Moldova, Georgia) creează imaginea unei forțe militare unitare, pregătită să susțină stabilitatea regională la Marea Neagră.

Inițiativa celor Trei Mări este platforma politică ce reunește cele 12 state ale Uniunii Europene aflate între mările Adriatică, Baltică și Neagră (Austria, Bulgaria, Croația, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia și Slovenia), având ca principal obiectiv creșterea legăturilor între aceste state. Principiile de bază ale Inițiativei sunt promovarea dezvoltării economice, creșterea coeziunii la nivel european și consolidarea legăturilor transatlantice. Summitul organizat în România, în 2018, a avut drept obiectiv obținerea de progrese privind interconectivitatea în domeniile transporturilor, energiei și digital.

Printre proiectele avute în vedere se află și implementarea BRUA (Bulgaria, România, Ungaria, Austria) – proiect care prevede transferul gazului din regiunea Mării Caspice și din perimetrele offshore ale zonei economice exclusive a României la Marea Neagră, către centrul Europei. Un alt proiect, din lista prioritară, este interconectarea la nivel regional – FAIREway DANUBE, care are ca principal obiectiv reabilitarea și întreținerea căii de transport pe Dunăre. Chiar și noul proiect Dunăre-Oder-Elba poate contribui la interconectarea pe

apă a țărilor din nord cu Marea Neagră. Și, nu în ultimul rând, aș reaminti de RAIL-2-SEA – modernizarea și dezvoltarea liniei feroviare care leagă Gdansk și Constanța, cu dublă întrebuințare civil și militar.

După cum menționam, suntem foarte interesați în cooperarea cu parteneri din zona baltică, în special cu marina poloneză, pentru o mai bună cunoaștere a provocărilor de securitate și a soluțiilor adoptate pentru contracararea riscurilor și amenințărilor în domeniul maritim din zonă.

❺ ***IS:*** *Pe durata misiunilor și exercițiilor comune desfășurate pe timp de pace cu aliații și partenerii noștri strategici în Marea Neagră, au fost create și v-ați confruntat cu diverse situații. Unde ați întâmpinat greutăți majore și unde considerați că a fost efortul mai mare pe timpul acestor acțiuni militare de pregătire? Vă rugăm să detaliați aceste tipuri de misiuni. Cum puteți caracteriza cooperarea navală și interoperabilitatea cu aliații și partenerii României?*

MP: Forțele Navale au adoptat o atitudine activă în promovarea stabilității regionale și globale, prin implementarea măsurilor de creștere a încrederii și stabilității la nivel regional, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării. În acest sens, România, prin intermediul Forțelor Navale, participă la operații și misiuni de pace/răspuns la crize conduse de NATO, UE, OSCE și ONU sau în cadrul unor coaliții de voință, pentru lupta împotriva terorismului, a extremismului, insurgenței și pentru asigurarea stabilității regionale și internaționale.

Relațiile cu forțele navale aparținând statelor riverane Mării Negre se derulează sub mai multe formate. În primul rând, sunt cele sub comandă NATO în cadrul misiunilor grupărilor navale permanente NATO și exercițiile planificate de cele trei state membre NATO (România, Bulgaria, Turcia). De asemenea, sunt cele în format bilateral sau internațional, prin participarea cu personal și nave militare la exercițiile planificate de către cele trei țări din cadrul parteneriatului pentru pace Ucraina, Republica Moldova și Georgia, cele în format bilateral cu Bulgaria prin găzduirea alternativă a unui exercițiu NATO MCM LIVEX – POSEIDON. FNR participă la Operația Black Sea Harmony (OBSH), inițiată de Forțele Navale ale Turciei, asigurând pe bază de reciprocitate, un ofițer de legătură, prin care se realizează schimburi de informații pentru operațiile maritime din Marea Neagră. La această inițiativă participă și ofițeri de legătură din partea Federației Ruse, în comandamentul de la Eregli, Republica Turcia.

Pentru consolidarea cooperării la Marea Neagră, România, prin Forțele Navale Române, este parte a forumului – „Documentul privind Măsurile de Creștere a Încrederii şi Securității în Domeniul Naval la Marea Neagră"/CSBMs a cărui președinție se asigură prin rotație, dar, din cauza condițiilor geopolitice tensionate din zonă, generate de ocuparea Crimeii de către Federația Rusă, au

fost înghețate vizitele în porturile militare și exercițiile demonstrative. Grupul de cooperare navală în Marea Neagră – BLACKSEAFOR este, de asemenea, o inițiativă înghețată la acest moment.

Toate aceste tipuri de activități conduc la creșterea încrederii reciproce și a interoperabilității forțelor armate în Regiunea Mării Negre, mai puțin în relația cu Federația Rusă. Conduita Forțelor Navale în relația cu Federația Rusă este dictată de reglementările Ministerul Afacerilor Externe al României și de politicile NATO.

În cadrul inițiativei de descurajare europeană (European Deterrence Initiative - EDI) privind sprijinul acordat de către SUA statelor membre NATO și celor partenere din estul Europei, FNR participă la exercițiile din seria SEA BREEZE și exercițiile de tip PASSEX cu nave aparținând NATO, România asumându-şi, astfel, obligaţiile ce decurg din Conceptul strategic al NATO, din Măsurile imediate de reasigurare (Immediate Assurance Measures - IAM), din Planul de acţiune pentru creşterea capacităţii de reacţie a Alianţei (Readiness Action Plan - RAP) și Operaţia Atlantic Resolve South / Black Sea Resolve Events (OARS / BSRE).

❻ ***IS:*** *După cum bine știm, marinarii militari români sunt profesioniști desăvârșiți, lucru dovedit în îndeplinirea misiunilor încredințate care decurg din Constituția României, misiuni de luptă (garda cu nave, monitorizarea traficului maritim, impunerea embargoului, lupta antipiraterie) și de sprijin (salvare-evacuare) sau ajutor umanitar, desfășurate sub pavilion românesc în cadru aliat sau sub egida altor organizații internaționale de securitate (ONU, UE, OSCE). Acest profesionalism și experiența militară dobândită a fost apreciată de conducerea militară a Alianței Nord-Atlantice, prin asigurarea preluării conducerii Grupării navale permanente NATO de luptă contra minelor 2 (SNMCMG 2) în prima jumătate a acestui an, o funcție deosebit de importantă și onorantă pentru Forțele Navale Române.*

Am aprecia foarte mult prezentarea aspectelor relevante ale participării fregatelor Regele Ferdinand și Regina Maria și a dragorului maritim Lt. Lupu Dinescu atât în cadrul Grupărilor navale aliate permanente, cât și la misiunile navale ale NATO ȘI UE.

Cum ați descrie eforturile personalului din subordine în această perioadă caracterizată de multe provocări de securitate suprapuse apariției crizei sanitare?

MP: A profesa ca marinar, indiferent de structura în care ești încadrat în Forțele Navale Române, este o provocare. Viața de pe mare nu este ușoară, este o meserie grea, o meserie care cere sacrificii, însă care contribuie la dezvoltarea României în domeniul acesta.

Prin participarea navelor militare românești la misiuni și operații NATO, Armata României și, implicit, Forțele Navale Române, își consolidează statutul de partener de încredere și contribuie la consolidarea nivelului de securitate la granița de sud-est a Alianței Nord-Atlantice.

Marinarii militari care au participat la misiuni, în această perioadă dificilă din punct de vedere sanitar, au avut o responsabilitate în plus față de cele obișnuite, au fost nevoiți să își execute datoria în condiții adaptate la restricțiile și recomandările de la momentul respectiv. Cu toate acestea, militarii din Forțele Navale Române au reușit să își îndeplinească cu succes misiunile încredințate și chiar să ofere un model de urmat în privința respectării măsurilor de prevenire a răspândirii virusului cu care societatea se confruntă în prezent.

❼ ***IS:*** *Domnule contraamiral, referindu-ne la respectarea angajamentului României în cadrul NATO de a aloca 2% din PIB pentru apărare, parte din acest procent fiind dedicat înzestrării categoriilor de forțe, vă rugăm să punctați pentru cititorii revistei și colaboratori principalele aspecte ce vizează acest proces amplu de înzestrare și modernizare a Forțelor Navale Române și care ar fi prioritățile acestui proces?*

MP: Pentru a răspunde cerințelor operaționale actuale, FNR sunt preocupate permanent să asigure continuitatea strategică în cadrul NATO şi UE atât printr-o abordare unitară, coerentă a proiectelor în care România este implicată, cât şi prin derularea programelor de înzestrare și modernizare, având ca obiective dotarea structurii de forțe cu tehnică şi echipamente militare moderne, interoperabile și revitalizarea tehnicii şi echipamentelor militare existente, precum şi asigurarea în timpul cel mai scurt, a capabilităților de descurajare şi contracarare credibile, în concordanță cu planurile de apărare şi de răspuns gradual elaborate şi revizuite la nivel național şi la nivelul Alianței. Aceste obiective pot fi îndeplinite prin derularea pe criteriul celui mai bun raport cerințe operaționale/cost, a tuturor programelor de înzestrare și modernizare, dintre care principalele priorități sunt:

● înzestrarea cu patru corvete multifuncționale în perioada 2020-2026, cu fonduri alocate din bugetul SMFN (1,6 mld. euro), contractul estimându-se a fi semnat imediat după finalizarea contestațiilor în urma derulării procedurii specifice de atribuire;

● modernizarea fregatelor T22R – etapa a II-a – refacerea capabilității operaționale a celor două fregate conform arhitecturii iniţiale şi adaptarea profilului operațional conform evoluțiilor tehnice actuale în domeniile: luptă antisubmarin (ASW), luptă antiaeriană (AAW), luptă împotriva navelor de suprafață (AsuW), ca operațiuni compensatorii (offset) la contractul de furnizare a celor patru corvete multifuncționale;

● sistemul de instalații mobile de lansare rachete navale – realizarea unei capabilități de luptă împotriva navelor de suprafață, compusă din două baterii cu câte două lansatoare de rachete antinavă (16 rachete antinavă), în perioada 2020-2024 cu fonduri alocate din bugetul SMFN (estimat 0,2 mld. euro), contractul de tip LOA prin Programul FMS estimându-se a fi semnat până la sfârșitul anului 2020, de către guvernele SUA și României;

● reparații capitale și modernizările platformelor navale și aeriene (reparații capitale/revizii majore cu modernizările platformelor navale și reparații capitale la elicopterele IAR PUMA Naval).

Aceste programe de înzestrare/modernizare sunt augmentate în procesul de îndeplinire a angajamentelor asumate de România în cadrul Alianței, de programe dezvoltate împreună cu partenerul strategic SUA sau alte proiecte ce vizează implementarea unor pachete de capabilități finanțate prin programul de investiții NATO în securitate (NSIP), precum și participarea în consorții a unităților de cercetare-dezvoltare din structurile SMFN, la programe de cercetare-dezvoltare-inovare la nivelul NATO și UE.

❽ ***IS:*** *Sunteți un amiral al Armatei Române cu experiență internațională considerabilă, participant la numeroase misiuni și operații navale în Marea Mediterană și Oceanul Indian. Care credeți că sunt perspectivele, pe termen scurt și mediu, ale prezenței aliate înaintate (tFP) în România? Care este relația cu militarii americani staționați în baza militară de la Kogălniceanu?*

MP: Ca răspuns la schimbările majore de securitate și urmare a deteriorării situației de securitate din vecinătatea estică a Alianței, NATO a început, în 2014, un amplu proces de adaptare a posturii sale defensive de descurajare și apărare.

Prezența aliată în flancul estic se manifestă printr-o serie de decizii luate în cadrul summiturilor NATO, concepte, inițiative, operaționalizare de noi structuri de comandă și control și structuri de forțe, misiuni și operații sau exerciții. Forțele Navale Române susțin participarea în cadrul inițiativei NATO privind măsurile adaptate de asigurare pentru Turcia (TAMT) în contextul misiunii Grupărilor Navale Permanente ale NATO.

Totuși, în ultimii doi ani, s-a constatat o ușoară scădere în ceea ce privește numărul dislocărilor acestor grupări în Marea Neagră. Susținem continuarea asigurării unei prezențe maritime consolidate în Marea Neagră și în anii următori, prin asigurarea unei prezențe în trei perioade distincte pentru derularea de activități de instruire în comun cu statele membre NATO riverane Mării Negre.

Aș dori să subliniez atenția și efortul pe care-l alocăm pentru participarea activă și în cadrul inițiativelor UE: PESCO (Permanent Structured Cooperation), CARD (Coordination Annual Review on Defence) și EDF (European Defence

Fund), respectiv în cadrul misiunilor și operațiilor derulate sub Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC): EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR MED Irini.

În perspectivă, Forțele Navale Române intenționează să ridice gradul de participare la misiunile și operațiile sub conducerea UE, de la participarea activă cu personal de stat major la participarea cu capabilități navale, pentru susținerea efortului european de construcție a unor capabilități militare europene credibile.

În cadrul exercițiului Black Sea Rotational Force, coordonat de către Statul Major al Forțelor Terestre, desfășuram anual, cu structuri ale Regimentului de Infanterie Marină din cadrul Flotilei Fluviale, activități de instruire teoretică și practică cu infanteriștii marini americani dislocați la baza militară Mihail Kogălniceanu.

❾ ***IS:*** *Vă rugăm să acceptați translatarea discuției într-un plan personal și să ne dezvăluiți ce a însemnat pentru dumneavoastră și structurile subordonate această perioadă tulbure caracterizată de lupta împotriva pandemiei de COVID-19.*

MP: Încă de la începutul declanșării crizei sanitare generate de pandemia de COVID-19, Forțele Navale Române au avut un rol activ în impunerea măsurilor pentru implementarea prevederilor legislației naționale în domeniu. Aș dori să amintesc câteva acțiuni importante care s-au desfășurat sub coordonarea structurilor din subordinea mea, și anume, operaționalizarea Spitalului ROL II de la Constanța, precum și acțiuni în comun cu personalul Ministerului Administrației și Internelor în garnizoanele din responsabilitatea Forțelor Navele.

În perioada stării de urgență, personalul din Forțele Navale a venit în sprijinul Ministerului Sănătății, Spitalului ROL II București, precum și al altor instituții în vederea desfășurării activității acestora în condițiile și limitările date de această pandemie. Sunt mulțumit de faptul că misiunile au fost executate la timp și în volum complet, fără a afecta în mod semnificativ sănătatea personalului.

❿ ***IS:*** *În final, mulțumindu-vă pentru ideile și opiniile dumneavoastră față de problemele care au stat și vor sta în atenția SMFN, vă rugăm să transmiteți un mesaj colaboratorilor și cititorilor revistei Impact strategic.*

MP: Din postura de șef al SMFN, doresc să transmit tuturor cetățenilor României că echipajul Forțelor Navale Române este, înainte de toate, un slujitor al Patriei, cu o misiune permanentă de a asigura sentimentul de liniște și pace în zona de responsabilitate. Alături de camarazii din Armata României și de partenerii străini, marinarii militari români contribuie la securitatea țării, prin activitățile

de instruire și de diplomație navală, pe care le desfășoară constant, fiind în măsură, în orice moment, să reacționeze proactiv la crizele de securitate apărute. Acest lucru este realizabil, bineînțeles, datorită capacității noastre de adaptare la schimbările continue ale mediului de securitate, pe care ne dorim să o consolidăm neîncetat prin profesionalismul de care am dat dovadă de-a lungul timpului.

GHID PENTRU AUTORI

Le mulţumim celor interesaţi să publice în revista ştiinţifică bilingvă *Impact strategic* şi le supunem atenţiei, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

PRINCIPALELE CRITERII DE SELECŢIE

- ✓ **Circumscrierea în aria tematică a revistei – studii strategice și de securitate** şi în următoarele domenii: actualitatea politico-militară; tendinţe şi perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică şi geostrategie, relaţii internaţionale, societatea informaţională; problematica păcii și a războiului; managementul conflictelor; strategie militară; securitate cibernetică.
- ✓ **Originalitatea** – argumentare proprie; caracter de noutate; să nu fi fost publicat anterior.
- ✓ **Caracter științific/academic** al lucrării – stil neutru, obiectiv, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor bibliografice utilizate.
- ✓ **Bibliografie relevantă,** care să cuprindă lucrări de prestigiu şi surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid.
- ✓ **Redactarea în limba română şi în limba engleză să corespundă standardelor academice.**
- ✓ **Adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă**, expuse în continuare.

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE

- ✓ **Dimensiunea articolului** poate varia între **6 și 12 pagini (între 25.000 și 50.000 de cuvinte)**, inclusiv notele de subsol, bibliografia şi figurile.
- ✓ **Setări pagină:** margini 2 cm, format A 4.
- ✓ Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spaţiere la 1 rând, cu diacritice**.
- ✓ Denumirea fişierului în limba română trebuie să conţină numele autorului și titlul articolului şi nu se scrie cu diacritice. Salvarea se va face ca document Word (.doc/.docx).

STRUCTURA ARTICOLULUI

- ✓ **Titlul** articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24).
- ✓ **O prezentare de autor** succintă, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu ştiinţific, prenume, nume,

funcţia deţinută la principala afiliere instituţională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, oraşul, ţara de reşedinţă, e-mail.

- ✓ Un **rezumat** relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice).
- ✓ 6-8 **cuvinte-cheie** (caractere italice).
- ✓ **Introducere/Consideraţii preliminare** (nu se numerotează).
- ✓ **Două-patru capitole,** eventual subcapitole.
- ✓ **Concluzii** (nu se numerotează).
- ✓ Opțional, dacă se consideră util pentru argumentare, pot fi incluse în articol **tabele/grafice/imagini**, cu trimitere din text către acestea. **Pentru a fi asigurată lizibilitatea, acestea vor fi expediate redacției și separat, odată cu articolul, în format .jpeg / .png / .tiff.**

În cazul tabelelor, deasupra se scrie, „**Tabelul nr. X:** titlu”, iar în cazul imaginilor eg. hărți etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X:** titlu”. În ambele cazuri, se menţionează sursa (dacă este cazul) dedesubt.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Conform cutumei academice, nu se inseresează referințe bibliografice în Rezumat (Abstract) și Concluzii.

Articolul va cuprinde note de subsol și bibliografie, după modelul ilustrat în cele ce urmează.

Toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate, cu transliterație în caractere latine, unde este cazul (de ex., în cazul folosirii caracterelor chirilice, arabe etc.). Pentru versiunea articolului în limba engleză este recomandabil ca titlurile lucrărilor în limba română să fie traduse, între paranteze, în limba engleză.

NOTE DE SUBSOL

Titlul unui articol se marchează cu ghilimele, iar numele revistelor și al cărților se marchează cu caractere înclinate (cursive) /italice.

***Exemplu de carte*:** Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevenhouse, *Relaţii internaţionale*, Iaşi, Editura Polirom, 2007, pp. 37 - 45.

***Exemplu de articol*:** Thomas Oatley, „Toward a political economy of complex interdependence”, în *European Journal of International Relations*, nr. 4/2019 (vol. 25), pp. 957-978.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se link-ul întreg, şi data accesării.

***Exemplu de articol preluat de pe internet*:** John N. Nielsen, ”Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, URL: http://geopolicraticus.wordpress.com /2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/, accesat la 10.03.2019.

***Exemplu de document oficial preluat de pe internet*:** Council of the European Union, *Council conclusions on the EU's comprehensive approach (Concluzii ale Consiliului privind abordarea cuprinzătoare a UE)*, Bruxelles, 2014, p. 1, URL https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_ Data/docs/pressdata/EN/foraff/142552.pdf, accesat la 06.01.2018.

NOTA BENE: la scrierea notelor, se începe cu prenumele autorului, iar la finalul notei, se menționează şi nr. paginii/paginilor.

BIBLIOGRAFIE

Se vor menţiona toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului, scris cu majuscule, şi se numerotează.

***Exemplu de carte*:** GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relaţii internaţionale*, Iaşi, Editura Polirom, 2007.

***Exemplu de articol*:** OATLEY, Thomas, ”Toward a political economy of complex interdependence”, în *European Journal of International Relations*, nr. 4/2019 (vol. 25), pp. 957-978.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se linkul întreg.

***Exemplu de articol*:** NIELSEN, John N., ”Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, disponibil la http://geopolicraticus.wordpress.com/ 2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/

EVALUAREA ŞTIINŢIFICĂ a articolelor se realizează, conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare şi cercetători ştiinţifici specialişti în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor.

Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoştinţa autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor.

În urma evaluării, există trei posibilităţi:

a) acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore;

b) acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanţă sau

c) respingerea articolului.

Aducem la cunoştinţa autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TERMENE DE PREDARE

Articolele vor fi trimise în format electronic *în limba română* (spre a fi evaluate) la adresa de e-mail a redacţiei, impactstrategic@unap.ro.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacţiei în termenul stabilit de comun acord (termen standard: două săptămâni) și va corespunde formei finale a materialului în limba română.

Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenţei) trebuie să fie completă şi corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediţia în limba engleză este indexată în baze de date internaţionale şi difuzată comunităţii ştiinţifice internaţionale.

Primim articole pe tot parcursul anului.

NOTA BENE

Autorilor nu li se cer taxe pentru publicare și nici nu sunt remunerați.

Redacţia îşi rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) şi din declaraţiile existente în limba engleză ale unor personalităţi trebuie preluate ca atare din original.

Ghilimelele se notează astfel: în limba română „…”, iar în limba engleză: “…”.

Materialele nu vor conţine informaţii clasificate. **Personalul militar şi civil angajat al MApN va trimite materialele destinate publicării însoţite de avizul structurii de securitate al unităţii în care este încadrat autorul.**

Responsabilitatea privind conţinutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea ştiinţifică, dezvoltarea tehnologică şi inovare.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustraţiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod şi stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucţiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacţie constituie, implicit, acordul autorului în privinţa celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicaţie, puteţi accesa site-ul nostru, http://impactstrategic.unap.ro/index.html, sau puteţi contacta redacţia la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro

EDITURA UNIVERSITĂŢII NAŢIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Director: Colonel Alin CRIVINEANU
Tehnoredactor: Andreea GÎRTONEA
Corector: Mariana ROȘCA
Coperta: Andreea GÎRTONEA

Lucrarea conţine 114 pagini.

Tipografia Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
E-mail: editura@unap.ro
Tel: 021/319.40.80/215

14/20.11.2020

C. 285/2020